A *MEVLİD-İ ŞERÎF* BY MUSTAFA SELÂMÎ EFENDİ: TEXTUAL ANALYSIS WITH TRANSCRIPTION, INTRALINGUAL TRANSLATION, AND FACSIMILE

FATMA ŞÜHEDA ODUNKIRAN

BOĞAZİÇİ UNIVERSITY

2021

A *MEVLİD-İ ŞERÎF* BY MUSTAFA SELÂMÎ EFENDİ: TEXTUAL ANALYSIS WITH TRANSCRIPTION, INTRALINGUAL TRANSLATION, AND FACSIMILE

Thesis submitted to the

Institute for Graduate Studies in Social Sciences

in partial fulfillment of the requirements for the degree of

Master of Arts

in

Turkish Language and Literature

by

Fatma Şüheda Odunkıran

Boğaziçi University

2021

MUSTAFA SELÂMÎ EFENDİ'NİN *MEVLİD-İ ŞERÎF*'İ: İNCELEME, TRANSKRİPSİYONLU METİN, DİLİÇİ ÇEVİRİ VE TIPKIBASIM

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Şüheda Odunkıran

Boğaziçi Üniversitesi

2021

A *Mevlid-i Şerîf* by Mustafa Selâmî Efendi: Textual Analysis with Transcription, Intralingual Translation, and Facsimile

The thesis of Fatma Şüheda Odunkıran

has been approved by:

Asst. Prof. Gülşah Taşkın _____
(Thesis Advisor)

Prof. Fatma Büyükkarcı Yılmaz _____

Assoc. Prof. Arzu Atik _____
(External Member)

July 2021

DECLARATION OF ORIGINALITY

I, Fatma Şüheda Odunkıran, certify that

- I am the sole author of this thesis and that I have fully acknowledged and documented in my thesis all sources of ideas and words, including digital resources, which have been produced or published by another person or institution;
- this thesis contains no material that has been submitted or accepted for a degree or diploma in any other educational institution;
- this is a true copy of the thesis approved by my advisor and thesis committee at Boğaziçi University, including final revisions required by them.

Signature……

Date ……

ABSTRACT

A *Mevlid-i Şerîf* by Mustafa Selâmî Efendi: Textual Analysis with Transcription, Intralingual Translation, and Facsimile

The subject of this thesis is *Mevlid-i Şerîf*, by Mustafa Selâmî, who lived in the 16th-century. *Mevlid-i Şerîf,* which there are discussions about the writer of, has only one manuscript and it has been attributed to one of the 19th-century poets İzmirli Mustafa Selâmî by some researchers; but in this research, it is given some hard evidences which show that the work more likely belongs to İznikli Şeyh Mustafa Selâmî. Although there is not much data about Mustafa Selâmî, all the available information about his life and works has been compiled, and an investigation of his works that had not been found yet has also been included in this thesis. Furthermore; the origin of the genre, its development, and the works from this mevlid genre written in Anatolia have been examined by scanning mevlid literature. Also, the relations of Mustafa Selâmî's *Mevlid-i Şerîf* with *Vesîletü'n-Necât* and *Muhammediye* has been investigated by giving examples from those works comparatively. Then the only manuscript has been transcripted, intralingual translation[1] has been made and its form and content have been reviewed.

The thesis has consisted of "Mustafa Selâmî's Life and Works," "The Analysis of *Mevlid-i Şerîf,*" "The relations of *Mevlid-i Şerîf* with *Vesîletü'n-Necât* and *Muhammediye*," "Conclusion," and "Transcripted and Intralingual Translation of *Mevlid-i Şerîf*" chapters and the facsimile has also been given in Appendix B.

(See Appendix A for an extended abstract.)

[1] Intralingual translation ifadesi Roman Jakobson'un makalesindeki anlamıyla kullanılmıştır (Jakobson, 2000, 233).

Özet

Mustafa Selâmî Efendi'nin *Mevlid-i Şerîf*'i: İnceleme, Transkripsiyonlu Metin, Diliçi Çeviri ve Tıpkıbasım

Bu tezin konusu, 16. yüzyılda yaşamış olan İznikli Şeyh Selâmî Mustafa'nın *Mevlid-i Şerîf*'idir. Yazarının kim olduğuna dair tartışmalar bulunan *Mevlid-i Şerîf*'in tek bir yazma nüshası bulunmaktadır ve bu yazma nüsha kimi araştırmacılar tarafından 19. yüzyıl şairlerinden İzmirli Mustafa Selâmî'ye atfedilmektedir. Fakat bu çalışmada eserin İznikli Şeyh Mustafa Selâmî'ye ait olduğu iddialarına yer verilip bu iddiaların ispatlanması için kanıt niteliğinde deliller sunulmuştur. Hakkında pek fazla bilgi bulunmamasına rağmen Mustafa Selâmî'nin hayatı ve eserlerine dair elde bulunan bilgiler derlenmiş ve kendisinin ulaşılamayan eserlerine dair bir araştırmaya da bu tezde yer verilmiştir. Ayrıca mevlid literatürü taranarak türün kökeni, gelişimi ve Anadolu'da bu türde verilen eserler hakkında da bilgi verilmiştir. Ardından Mustafa Selâmî'nin mevlidini yazarken istifade etmiş olduğu düşünülen *Vesîletü'n-Necât* ve *Muhammediye* ile ilişkisi beyitler üzerinden karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve adı geçen eserlere dair bir incelemeye yer verilmiştir. Elde bulunan tek yazma nüshanın transkripsiyonunun ardından metnin diliçi çevirisi ve biçim ve içerik açısından değerlendirmesi yapılmıştır. "Mustafa Selâmî'nin Hayatı ve Eserleri," "*Mevlid-i Şerîf*'in İncelemesi," "*Mevlid-i Şerîf*'in *Vesîletü'n-Necât* ve *Muhammediye* ile İlişkisi," "Sonuç" ve "*Mevlid-i Şerîf*'in Transkripsiyonu ve Diliçi Çevirisi" bölümlerinden oluşan çalışmada ayrıca eserin tıpkıbasımı yer almaktadır.

TEŞEKKÜR

Öncelikle hayatımın her aşamasında yanımda olan ve eğitimime devam etmem için fedakarlıklarda bulunup başaracağımdan kuşku duymayan babama ve beni her zaman destekleyen ve daha iyi bir insan olmam için yardımlarını esirgemeyen anneme çok teşekkür ederim. Ayrıca eğitimim konusunda ellerinden gelen desteği esirgemeyen ve her zaman yanımda olduklarını bildiğim abilerim Kürşad ve Emin'e ve kardeşim Gökdeniz'e minnettarım.

Oldukça stresli ve talihsiz bir dönemde hazırlanan tezimde, en büyük şansım ve destekçim olduğu için tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Gülşah Taşkın'a teşekkürü bir borç biliyorum. Sabrı, ilgisi ve özverili çalışmasıyla sadece alan bilgisinden değil, bir eğitmen olarak öğrencisiyle kurduğu ilişkiden de kendime pek çok ders çıkardım.

Her ne kadar tanışmamış olsak da gerek tez metnimi bulmamda ve gerekse çalışmamın gidişatında ilgi ve emeğiyle yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Güler Doğan Averbek'e en içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Ayrıca yine tanışma fırsatı bulamadığım ama tez metni bulma aşamasında olduğu kadar tezime dair literatür taramalarında da yardımlarına başvurduğum Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Özkat'a ve Dr. İsa Akpınar'a müteşekkirim.

Son olarak; lisans ve yüksek lisans hayatım boyunca aldığım edebiyat derslerinde kendimi geliştirmemde katkısı olan Prof. Dr. Fatma Büyükkarcı Yılmaz'a, Doç. Dr. Zeynep Sabuncu'ya, Doç. Dr. Tülay Gençtürk Demircioğlu'na ve Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Oktay Uslu'ya çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ 1

BÖLÜM 2: MUSTAFA SELÂMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ 9

2.1 Hayatı 9

2.2 Eserleri 12

BÖLÜM 3: *MEVLİD-İ ŞERÎF* 16

3.1 *Mevlid-i Şerîf*'in müellifi 16

3.2 *Mevlid-i Şerîf*'in biçim özellikleri 22

3.3 *Mevlid-i Şerîf*'in içerik özellikleri 29

3.4 *Mevlid-i Şerîf*'te âyet ve hadisler 35

BÖLÜM 4: *MEVLİD-İ ŞERÎF*'İN *VESÎLETÜ'N-NECÂT* VE *MUHAMMEDİYE* İLE İLİŞKİSİ 55

4.1 Süleyman Çelebi ve *Vesîletü'n-Necât* 55

4.2 Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf*'i ve *Vesîletü'n-Necât* 57

4.3 Yazıcıoğlu Mehmed Efendi ve *Muhammedîye* 64

4.4 Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerif*'i ve *Muhammediye* 66

BÖLÜM 5: SONUÇ 77

BÖLÜM 6: YAZMA NÜSHANIN ÖZELLİKLERİ 80

6.1 Nüsha tavsifi 80

6. 2 Nüshanın imla özellikleri 81

6.2 Metin tespitinde izlenen yol 83

6.3 Transkripsiyon şeması 85

BÖLÜM 7: METİN 86

7.1 Transkripsiyonlu metin ……..…….… 86

7.2 Metnin diliçi çevirisi ..…… 141

EK A: UZUN ÖZET (EXTENDED ABSTRACT) 166

EK B: TIPKIBASIM …….……..... 169

KAYNAKÇA 196

KISALTMALAR

B.	beyit
b.	bin (oğlu)
bkz.	bakınız
c.	cilt
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
ö.	Ölüm tarihi
s.	sayfa
vb.	ve benzeri

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Mekân ismi olarak "doğum yeri" ve zaman ismi olarak da "doğum zamanı" anlamlarına gelen mevlid kelimesi, Hz. Peygamber'in doğumuna verilen ehemmiyet sebebiyle bilhassa Peygamber'in doğduğu zaman ve doğduğu ev manalarına gelmektedir (Pekolcay, 2016, s. 16). Ayrıca Peygamber'in doğumunu anma bayramlarında mevlid okuma âdetinin diğer bayramlarda da icra edilmesi ile anlamı genişlediğinden kelime "bayram ziyafetleri" manasına da gelmektedir (Pekolcay, 2016, s. 17). Mevlid halk arasında Türkçedeki yuvarlaklaşma neticesinde mevlüd olarak telaffuz edilmiş ve bazı metinlerde de mevlüd şekliyle kaydedilmiştir (Pekolcay, 2016, s. 17). Fakat Necla Pekolcay, mevlid kelimesinin mevlüd şeklinde ifade edilmesinin yanlış olduğunu vurgulamıştır (Pekolcay, 2016, s.17). Zira imlası mevlûd olan bu kelime, Arapça "doğmuş çocuk" manasına gelmektedir. Diğer yandan; mevlüd kelimesinin, mevlidin vulgarize edilmiş şekli olduğu belirtilerek mevlid gibi mevlüd kelimesinin de doğum yeri veya zamanı anlamında kullanılabileceği görüşünü savunan araştırmacılar da bulunmaktadır (Köksal, 2011, s. 21). Bu haliyle türün isminin sadece Arapçadaki haliyle mevlid değil, mevlüd şeklinde ifadesinin de yanlış olmadığını söylemek mümkündür.

Daha Hz. Muhammed'in hayatta olduğu dönemde onun üstün özelliklerini anlatan şiirlerin yazıldığı bilinmekte ve bu şiirlerin daha sonrasında mevlid türünün de ilham kaynağı olduğu düşünülmektedir (Köksal, 2011, s. 22). Fakat sadece Peygamber'e övgünün ifade edilmediği mevlid türünde; onun doğumu, hayatı, mucizeleri, faziletleri ve miracı gibi konuların da işleniyor oluşu bu türün asıl kaynağını "sîre"lerden (siyer, sîret) aldığına işaret etmektedir (Köksal, 2011, s. 21-

22). Ayrıca Peygamber'in doğumunu ve sonrasındaki olayları konu edinen bir edebi tür olarak mevlid; törensel bir nitelik taşımasıyla ortak konuları işlemesine rağmen tevhîd, münâcât, esmâ-i hüsnâ, na't, yüz hadis, kırk hadis, sîretü'n-nebî, mirâc-nâme ve hilye gibi dinî türlerden de ayrılmaktadır (Bilkan, 2019, s. 19-20). Zira mevlid; Hz. Muhammed'in doğumu vesilesiyle yapılan şenlik ve törenlerde, belirli bir düzen ve sırayla tekrarlanan davranışlar bütünü içinde icra edilmektedir (Akpınar, 1999, s. 170). Ayrıca sadece yazılı kültür değil, sözlü kültür ögelerinin de harmanlanmasıyla mevlid, herbir icrada yeniden kurgulanır ve zenginleşir (Akpınar, 1999, s. 171). Dolayısıyla Bahar Akpınar'ın da belirttiği üzere muhtevasından ziyade mevlidin kurgusu, onu diğer benzer muhtevadaki eserlerden ayıran en belirleyici özelliktir (Akpınar, 1999, s. 171).

Mevlid türünde verilen ilk örneklere dair tartışmalar sürse de bazı kaynaklarda Arap edebiyatında adında mevlid ibaresini bulunduran ilk eser olarak İbnu'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201) 12. yüzyılda kaleme aldığı *Mevlidu'n-Nebî* isimli eseri veya Erbil atabeği Muzafferuddîn Kökbörü tarafından düzenlenen törenlerde okunmasıyla şöhret bulan İbn Dihye el-Kelbî'nin (ö. 633/1235) *et-Tenvîr fî Mevlidi's-Sirâci'l-Münîr*'i gösterilse de Ali b. Hamza el-Kisâî'nin (ö. 189/805) sîret formundaki eseri, Vâkıdî'nin (ö. 207/823) *Mevlidu'l-Vâkıdî ma'aş-Şerh 'alet-Temâm*'ı, Muhammed b. İshak'ın (ö. 313/925) *Siyer*'i bu türün ilk örneklerinin 8. ve 9. yüzyıllarda verildiğini göstermektedir (Bilkan, 2019, s. 21; Köksal, 2011, s. 22).

İran edebiyatının özellikle ilk dönemlerinde Hz. Peygamber'in hayatına dair kaleme alınmış Farsça eserlere rastlanmamaktadır (Köksal, 2011, s. 23). Sonraki yüzyıllarda ise Şiileşen İran'da Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi sebebiyle tutulan matem, Peygamber'in doğum günü şerefine yapılan şenliklerin yapılmamasına neden olmuş ve böylelikle de bu edebiyatta mevlid türü gelişim gösterememiştir (Köksal,

2011, s. 23). İran edebiyatında konu bakımından mevlidlere benzeyen Muhammed b. ‘İsâ et-Tirmîzî’nin (ö. 279/892) *Kitâbu’ş-Şemâ’ili’n-Nebî*’si, İbn Hişâm’ın (ö. 218/833) *Sîre’*si ve Vâkıdî’nin *Kitabü’l-Megâzî’*sinin tercümesi gibi eserler bulunmakla birlikte; bu eserler mevlid olarak kabul edilmemektedirler (Köksal, 2011, s. 23).

Türk edebiyatında ise ilk mevlid metninin kim tarafından yazıldığına dair henüz bir fikir birliğine varılamamıştır. Mevlid üzerine yaptığı araştırmalar ile bu türe dair çalışmaların önünü açan Necla Pekolcay, 1980 yılında ilk kez yayımlanmış olan kitabında “Daha evvel bir mevlid yazıldığına dair bir kayda tesadüf etmediğimiz gibi İstanbul Kütüphanelerinde yaptığımız araştırmalar neticesinde Süleyman Çelebi’nin (ö. 825/1422) mevlidinden daha eski tarih taşıyan bir mevlid bulamadık.” ifadesine yer vermektedir (Pekolcay, 2016, s. 32). Pekolcay’ın ifadesinden de anlaşıldığı üzere uzun yıllar ilk mevlid metninin Süleyman Çelebi’nin eseri olduğu düşünülmüş fakat sonrasında yapılan araştırmalar ile, ilk mevlidin *Vesiletü’n-Necât’*tan iki yıl önce Ahmedî (ö. 815/1412-1413) tarafından yazılmış olduğuna kanaat getirilmiştir (Bilkan, 2019, s. 22).

Ahmedî tarafından 1407 yılında kaleme alınmış olan bu mevlid, *İskender-nâme*’nin içinde yer alır ve 615 beyitten ibarettir (Bilkan, 2019, s. 22). Ahmedî’nin *Mevlid*’i İsmail Ünver tarafından *İskender-nâme*’nin içinde yer alan bir bölüm olduğu düşünülerek çalışılmış ve müstakil bir mevlid metni olarak değerlendirilmemiştir (Köksal, 2011, s. 32). Fakat Fatih Köksal; Ahmedî’nin bu mevlidi müstakil bir eser olarak yazdığını ve mevlidin belki de müstensihlerin hatası neticesinde *İskender-nâme’*ye eklenmiş olabileceğini söyleyip buna kanıt olarak da *İskender-nâme’*deki mevlid kısmının mesnevilere uygun olarak kendi “hatime” bölümüne sahip olmasını göstermektedir (Köksal, 2011, s. 31-32). Öyle ki bu

"hatime" bölümünde şairin mahlası verilmekte, eserin yazıldığı yer (Bursa) ve beyit sayısı bilgileri aktarılmakta ve devrin padişahına övgü ve dua ile mesnevi sona erdirilmektedir (Köksal, 2011, s. 32).

Diğer yandan Leyla Karahan, Mustafa Darîr'in (ö. ?) *Sîretü'n-Nebî*'sinin içinde yer alan mevlid manzumesinin, Türk edebiyatının bilinen en eski mevlidi olduğunu öne sürmektedir (Karahan, 1991, s. 88). 790/1388 yılında Mısır'da tamamlanan *Sîretü'n-Nebî*, Ebu'l-Hasan el-Bekrî'nin Arapça siyer kitabının tercümesidir ve yazılırken ayrıca İbn Hişam'ın siyerinden de faydalanıldığı bilinmektedir (Karahan, 1991, s. 87). Mensur olan bu tercüme eserin içinde manzumeler de yer almaktadır ve Karahan'a göre bu manzumelerden Hz. Muhammed'in doğumunun anlatıldığı 3 bentlik ve 55 beyitlik kısım, mevlid manzumesidir (Karahan, 1991, s. 88). Sadece doğum hadisesi anlatıldığı için oldukça kısa olan bu mevlid manzumesi, müstakil bir eser hüviyetinde de değildir (Karahan, 1991, s. 88). Fakat Karahan yine de eserde tercî-bendin tercih edilmesi ve tekrar eden kutlama beytiyle bu manzumenin, yazıldığı yer olan Mısır'da da gerçekleşmekte olan mevlid törenlerinde okunmak için yazılmış olabileceğine işaret etmektedir (Karahan, 1991, s. 88). Ayrıca Karahan, bu mevlid manzumesinden bazı beyitlerin Süleyman Çelebi'nin eserine kaynaklık ettiğini ve diğer mevlidlere de doğrudan yahut Süleyman Çelebi'nin eseri vasıtasıyla tesir etmiş olduğunu vurgulamaktadır (Karahan, 1991, s. 89).

Tüm bu iddia ve görüşlere rağmen Ahmedî'nin mevlidinden iki ve Darîr'in mevlid manzumesinden ise yirmi bir yıl sonra Bursa'da Süleyman Çelebi tarafından kaleme alınmış olan *Vesîletü'n-Necât*'ın, mevlid türünün en tanınmış ve sevilmiş örneği olduğu konusunda bütün araştırmacılar hemfikirdir (Bilkan, 2019, s. 22). Bu eser; şekil ve muhteva olarak kendinden sonra yazılmış tüm mevlid metinlerini

etkilemiş ve mevlid yazarlarınca örnek alınmıştır. Diğer yandan; Süleyman Çelebi'nin eserinin geniş kitlelerce çok sevilip okunması, Türk edebiyatında bir çığır açmış ve mevlid türünde pek çok eserin kaleme alınmasına öncülük etmiştir (Eroğlu, 2010, s. 127).

Süleyman Çelebi'nin eserinin ardından mevlid kaleme alan müelliflerden yüzyıllara göre belli başlı isimler arasında şunlar yer almaktadır: 15. yüzyılda Ahmed, Kerîmî, Ârif, Sinânoğlu, Hacı Mustafazâde, Ebu'l-Hayr, Hocaoğlu, Hamdullah Hamdî; 16. yüzyılda, Muhibbî, Zâtî, Şemsî, Hasan Bahrî, Abdî, Behiştî, Sivâsî; 17. yüzyılda, Muradî, Abdurrahman Ankaravî, Kuloğlu Mustafa, Aklî ve Cismî; 18. yüzyılda, Nahîfî, Salâhî, Bekâî, Ahmed Mürşidî, Necîb ve Teşrifatçı Edîb Efendi; 19. yüzyılda, Hasan İlmî, Râgıp Efendi, Kâmî, Keşfî, Nihânî, Rif'at ve Hasan Nâdir Efendi ve son devirde ise Mehmed Fevzî Efendi, Mehmed Şemseddin ve Ahmet Fehmi Sivâsî[2] (Eroğlu, 2010, s. 127).

Süleyman Eroğlu'na göre bu müelliflerin eserleri içinde sade bir Türkçeyle yazılması itibariyle edebî kıymeti bakımından Hamdullah Hamdî'nin *Ahmediyye*'si ve Halvetiyye tarikatının Şemsiyye kolunun kurucusu tarafından yazılmış olup tasavvufî özellikler taşıması hasebiyle Şemseddin Sivâsî'nin *Mevlid*'i öne çıkmaktadır (Eroğlu, 2010, s. 127). Fakat öne çıkan mevlid metinleri de dâhil olmak üzere tüm ismi geçen müelliflerin mevlidlerinde, Süleyman Çelebi'nin yazmış olduğu mevlidin şekil ve içerik özelliklerinden etkilenildiği görülmektedir. Mevlid türünün sınırlarının çizilmesinde muhtevanın yanı sıra bu şekil ve içerik özellikleri dikkate alınmış ve bu özellikler mevlid türüne dair belirleyici bir unsur olarak değerlendirilmişlerdir.

[2] Türk edebiyatında mevlid yazan şairler hakkında daha geniş bilgi için bkz. Fatih Köksal, *Mevlid-nâme* (Köksal, 2011, s. 58-73)

Öyle ki bu şekil ve içerik özelliklerinden bazı noktalarda ayrılan eserler mevlid külliyatına dâhil edilmemiştir. Bu eserlerden biri Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'sidir. Bu konuya dikkat çeken Köksal şöyle der: "Nazım şekli, vezin, vasıta beyitlerinin varlığı gibi pek çok hususta şekil bakımından Süleyman Çelebi'nin eserinden farksız olan Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'si de bir "mevlid" kabul edilemez" (Köksal, 2011, s. 29). Zira Köksal'a göre; *Muhammediye*, Hz. Muhammed'in bütün bir hayatını ihtiva ettiğinden bir "siyer" kitabı hüviyetindedir (Köksal, 2011, s. 29).

Fakat M*uhammediye*'nin müellifi Yazıcıoğlu Mehmed'in eserini bir mevlid olarak gördüğüne dair bir beyte *Muhammediye*'nin "Sebeb-i Telif" kısmında yer verildiği görülmektedir (Köksal, 2011, s. 29). Bu beyit şöyledir:

Düzülmişdür nice mevlid kitābı
Yazılmışdur nice evṣāf-ı kübrā[3] (Köksal, 2011, s. 29)

Bu haliyle her ne kadar Yazıcıoğlu Mehmed eserini bir mevlid olarak görse de araştırmacılar tarafından çok daha fazla konuyu bünyesinde barındırdığı için bu eseri bir siyer olarak kabul etmek doğru bulunmaktadır (Köksal, 2011, s. 29). Diğer yandan; araştırmacılar tarafından tespit edilmiş bazı mevlid metinlerinin özellikle *Vesîletü'n-Necât*'tan farklılaştıkları noktalarda *Muhammediye* ile büyük benzerlik gösterdikleri ve müelliflerin eserlerini kaleme alırken *Muhammediye*'den kaynak eser olarak faydalandıkları ortaya konmuştur (Köksal, 2011, s. 97 ve 447). Durum böyleyken bu çalışmada, mevlidlerden bahsederken *Muhammediye*'ye de yer verilmesi gerektiği düşünülmüştür.

[3] Bu kaynaktan yapılan alıntılarda kaynak eserin transkripsiyon ve imla özelliklerine sadık kalınmştır.

Mevlidlerin en belirleyici özelliği Hz. Muhammed'in mevlidini konu edinmeleri olsa da bu türün kendine has bazı şekil özellikleri de bulunmaktadır. Mevlidlerde hâkim nazım şekli, uzun meseleleri anlatmak için tercih edilen mesnevi nazım şeklidir (Eroğlu, 2010, s. 129). Bu eserlerdeki bir diğer şekil unsuru ise vasıta beyitlerinin tekrarlanmasıdır (Eroğlu, 2010, s. 129). Süleyman Çelebi'nin eserinde yer alan vasıta beyitlerinin tekrarlanması mevzusu, sonraki mevlidlerde de müelliflerin tercih ettiği bir özellik olmuştur (Eroğlu, 2010, s. 129). Ayrıca mesnevinin yanı sıra monotonluğu kırmak amacıyla naat muhtevasında kaside, gazel, murabba ve koşma gibi başka nazım şekillerine de mevlidlerde yer verilmektedir (Eroğlu, 2010, s. 130).

Mevlid türünde en çok tercih edilen vezin ise Türk edebiyatında en çok kullanılan ve *Vesîletü'n-Necât*'ın da vezni olan fāʿilātün fāʿilātün fāʿilündür (Eroğlu, 2010, s. 131). Ama az da olsa müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün, mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün ve fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün gibi başka vezinlerle de mevlidlerin kaleme alındığı görülmektedir (Eroğlu, 2010, s. 131). Ayrıca mevlidler halk için yazılmış olan mesneviler olduğundan aruz kullanımında pek çok kusura rastlanmaktadır (Eroğlu, 2010, s. 131). Süleyman Eroğlu'na göre; "Mevlid şairlerinin eserlerini sanat göstermekten öte, çoğunlukla hayra vesile olan bir iş olarak görmeleri, şekli muhtevanın gerisinde bırakmış ve aruz kusurlarının varlığını artırmıştır" (Eroğlu, 2010, s. 131). Bu haliyle, özellikle ilk dönem mevlidlerinde imâle ve zihâf gibi pek çok aruz kusuruna rastlandığı ama sonraki dönemlerde aruzun tekâmülüyle bu kusurların azalmış olduğu görülmektedir (Eroğlu, 2010, s. 131).

Mevlidlerde genellikle ses benzerliğinden ziyade göze hitap eden kafiye anlayışı esas alınmıştır (Eroğlu, 2010, s. 132). Daha çok Türkçe kelimelerle kafiye

yapılan metinlerde ahenk unsurunu sağlamak için cinaslı ve iç kafiyeli beyitlere yer verildiği görülmektedir (Eroğlu, 2010, s. 132). Kafiyeyi zenginleştirmek için rediflerin de kullanıldığı mevlidlerde, aliterasyon ve asonans gibi ahengi sağlayan başka unsurlar da bulunmaktadır (Eroğlu, 2010, s. 132-133).

Bu tezin konusu olan 16. yüzyıl mutasavvıf şairlerinden Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf*'i de içerik ve şekil özellikleriyle mevlid geleneği içinde kaleme alınmış bir eserdir. *Mevlid-i Şerîf*'in *Vesîletü'n-Necât*'tan etkilenmiş olduğu kabul edilse de *Vesîletü'n-Necât*'tan farklı olduğu noktalarda birtakım içerik ve şekil unsurlarıyla *Muhammediye*'ye benzemesi dikkat çekmektedir. Dolayısıyla; bu çalışma hazırlanırken *Mevlid-i Şerîf*'in *Vesîletü'n-Necât* ile kurduğu ilişkilerin yanı sıra *Muhammediye* ile de ortak olan unsurları incelenmektedir. Böylelikle mevlidler arası ilişkilere dair araştırmalar yapılırken eksik ve kayıp bir halka olduğunu düşündüğümüz *Muhammediye'*nin mevlid metinlerini ve külliyatını ne derece etkilemiş olduğunu gözler önüne sermek amaçlanmıştır.

BÖLÜM 2

MUSTAFA SELÂMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

2.1 Hayatı

Hayatı hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi yer almayan Mustafa Selâmî'nin nerede ve ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Yasin Güngör; Atâyî'nin *Şakâ'ik Zeyli*'nde yer verdiği "sinn-i şerîfleri semânîne karîb" ifadesi üzerine Mustafa Selâmî'nin vefat ettiği yıl olan 993/1585 tarihini dikkate alarak onun 1507-1512 yılları arasında doğmuş olabileceği tahmininde bulunmaktadır (Güngör, 2008, s.4). Ramazan Ekinci ise Mustafa Selâmî'nin 1510-1515 yılları arasında dünyaya gelmiş olabileceğini söylemektedir (Ekinci, 2014b). Doğum yeri hakkında da kesin bir bilgi bulunmayan Selâmî Mustafa'nın İznikli olduğu ve İznik'te eğitimini tamamladığı bilgilerine Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* ve Hüseyin Vassaf'ın *Sefine-i Evliyâ*'sından ulaşılmaktadır (Yavuz ve Özen, 1971, s. 182; Akkuş ve Yılmaz, 2006, s. 300).

Ailesi hakkındaki bilgiler de kısıtlı olan Mustafa Selâmî'nin babasına dair herhangi bir bilgiye kaynaklardan ulaşılamamaktadır. Sadece Bağdatlı İsmail Paşa'nın, *Hediyyetü'l-Ârifîn*'de Mustafa Selâmî'nin ismini "eş-Şeyh Mustafa b. Abdullah el-İznikî" olarak kaydetmesinden, babasının isminin Abdullah olduğu anlaşılmaktadır (Güngör, 2008, s. 4). Mehmed Süreyya'nın *Sicill-i Osmânî*'sinde ise Mustafa Selâmî'nin dedesi hakkında bilgi verilmekte ve dedesinin Molla İzârî lakabıyla tanınan Kasım Efendi olduğu belirtilmektedir (Akbayar ve Kahraman, 1996, s.1487). Germiyanlı olduğu bilinen Kasım Efendi, Mustafa Selâmî'nin ailesindeki en tanınmış kişidir. Kasım Efendi, Müftü Abdülkerim Efendi'nin şakirdi ve Mevlâna Şeyhî'nin kız kardeşinin oğludur (Akbayar ve Kahraman, 1996, s. 873-

874). Farsça ve Türkçe şiirleri bulunan Molla İzârî, Sahn-ı Seman Medreselerinde müderrislik yaparken 15 Ramazan 901/28 Mart 1496 yılında vefat etmiş ve Eyüp'te defnedilmiştir (Akbayar ve Kahraman, 1996, s. 873). Latîfî'nin tezkiresinde de yer verdiği Molla İzârî'nin, "mütalaa ve tahrirde ulemaca kabul görmüş bir zat olduğu ve şiirlerinin pek çoğunun hoş bir tarz ile kaleme alınmış" olduğu belirtilmektedir (Canım, 2000, s. 387). Tezkirede Molla İzârî'nin şiirlerine örnek olarak verilen beyitler ise şöyledir:

Ṣaḳın āhumdan ey nigār ṣaḳın
Yile varur bu rūzgār ṣaḳın

Ben ne ḫāküm keder virem baḥra
Ḳonmasun ḫāṭıra ġubār ṣaḳın

Yiter itdüñ bu ġam külin pā-māl
Gizlüdür sīnem içre nār ṣaḳın[4] (Canım, 2000, s. 387)

Sicill-i Osmânî'de verilen bir diğer akrabalık ilişkisi bilgisi ise Sahn-ı Seman Medreselerinde müderrislik etmiş olan Mehmed Efendi'nin Mustafa Selâmî'nin oğlu olduğuna dairdir (Akbayar ve Kahraman, 1996, s. 1487). Atâyî de *Şakâ'ik Zeyli*'nde Mehmed Efendi'yi "el-Mevlâ Mehemmed (Selâmî-zâde Efendi)" olarak kaydetmekte ve onun Mustafa Selâmî'nin oğlu olduğunu doğrulamaktadır (Donuk, 2017, s. 917). Fakat Mehmed Efendi'nin babası dışında herhangi bir kardeşi yahut akrabası olup olmadığından bahsedilmemektedir. Asrın ulemasının yanı sıra Ebu's-

[4] Bu kaynaktan yapılan alıntılarda kaynak eserin transkripsiyon ve imla özelliklerine sadık kalınmştır.

Su'ûd Efendi'den de ders aldığı söylenerek oldukça iyi bir eğitim aldığı belirtilen Mehmed Efendi, 981/1573-1574 yılında Bergos'ta Mahmud Paşa Medresesinde ve ardından 987/1579-1580 yılında ise İsmihan Sultan Medresesinde müderrislik etmiştir (Donuk, 2017, s. 917). 989/1581-1582 yılına gelindiğinde ise Sahn Medreselerine gelmiş; 993/1585 yılında Şehzade Medresesine ve Süleymaniye Medreselerinden birine daha müderris olan Mehmed Efendi, burada dersler vermeye devam ederken 998/1590 yılının Şevval ayında vefat etmiştir (Donuk, 2017, s. 917). Atâyî'nin Mehmed Efendi'nin vasıflarını sayarken "nihâl-i nev-bâve-i dâr-ı ulûm" ifadesini kullanmasından ötürü Güngör, Mehmed Efendi'nin genç yaşta vefat etmiş olabileceğini öne sürmektedir (Güngör, 2008, s. 5). Kendisinin tefsir, usul ve kavaidle ilgilendiği ve bir de ta'likatının bulunduğu bilinmektedir (Akbayar ve Kahraman, 1996, s. 970).

Atâyî *Şakâ'ik Zeyli*'nde Mustafa Selâmî'nin bir de kardeşi olduğunu haber vermekte ve Mustafa Selâmî'nin Kirmâstî-zâde Hüsrev Çelebi ile anne tarafından kardeş olduğunu belirtmektedir (Donuk, 2017 s.1010). *Tuhfe-i Nâilî*'de de Mustafa Selâmî'nin "Kirmâstî-zâde Şeyh Mustafa Selâmî" olarak kaydedilmesi, aralarında akrabalık ilişkisi olabileceğini doğrular niteliktedir (Odabaşı, 2009, s. 377). Doğum tarihi bilinmeyen Kirmâstî-zâde Hüsrev Çelebi, İznik'te doğmuş ve dedesi Molla Kirmâstî olduğundan Kirmâstî-zâde ismiyle tanınmıştır (Güngör, 2008, s. 5). Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâiku'ş-Şakâik* isimli eserinden aktarıldığı üzere; Hüsrev Çelebi'nin tam ismi Mevlâna Yusuf b. Hüseyin Kirmâstî olup kendisi İstanbul kadılarındandır (Güngör, 2008, s. 5-6).

Hüseyin Vassaf'a göre; Mustafa Selâmî İznik'te tahsilini tamamladıktan sonra Dersaâdet'e gelip Fatih ve Süleymaniye Camileri'nde kürsü şeyhliğinde bulunmuştur (Akkuş ve Yılmaz, 2006, s. 300). Atâyî'nin eserinden ise Mustafa

Selâmî'ye dair daha ayrıntılı bilgilere ulaşılmaktadır. Mustafa Selâmî, döneminin meşhur danişmendlerinden iken her şeyden el etek çekip önce Bayramiyye tarikatı ulularından Bahâeddin-zâde Efendi'nin hizmetine girmiş, sonra da Zeyniyye tarikatına intisap edip Burhan Efendi'den tarikat tekmilini almıştır (Donuk, 2017, s. 1010). Atâyî açık bir şekilde Mustafa Selâmî'nin tarikat hilafeti aldıktan sonra Fatih Camii'nde vaizlik ve nasihlik yapıp sonrasında da Süleymaniye Camii'nde hadis ve tefsir sohbetleri düzenlediğini belirtmektedir (Donuk, 2017, s. 1010). Yine bu sıralarda Şeyh Yavsı Efendi Zaviyesinde post-nişîn olma şerefine de erişmiştir (Donuk, 2017, s. 1010).

993/1585 yılı Muharrem ayında, yaklaşık olarak 80 yaşlarındayken İstanbul'da vefat eden Mustafa Selâmî'nin naaşı, Edirnekapı haricindeki Emir Buhârî Tekkesinin kabristanına defnedilmiştir (Donuk, 2017, s.1010). Yasin Güngör'ün çalışmasında yer verdiği üzere; İstanbul'da Emir Buhari Tekkesi ismiyle Fatih, Eyüp Ayvansaray ve Edirnekapı Otakçılar olmak üzere üç yer bulunmaktadır (Güngör, 2008, s.8-9). Sur içinde kaldığından Fatih'i ve mezar taşları incelemesinin ardından da Ayvansaray'ı eleyen Güngör'e göre; Mustafa Selâmî, Otakçılar'da bulunan tekkenin bahçesine gömülmüş olmalıdır (Güngör, 2008, s. 9).

2.2 ESERLERİ

Sefine-i Evliyâ ve *Osmanlı Müellifleri*'nde Mustafa Selâmî'nin eski kitabet tarzında mensur kaleme alınmış *Delâilü'l-Hüdâ,* manzum *Şerh-i Hadîs-i Erbaîn*, Esmâ-i Hüsnâ şerhi olan *Risâletü'r-Reşâd* ve yine manzum yazılmış olan *Mevlid-i Şerîf* olmak üzere 4 eseri olduğu bilgisi paylaşılmaktadır (Akkuş ve Yılmaz, 2006, s. 301; Yavuz ve Özen, 1971, s. 182). Fakat bu eserlerin dışında Mustafa Selâmî'ye ait olabileceği düşünülen bir *Tevhîd Risâlesi* de bulunmaktadır.

2.2.1 *Delâilü'l-Hüdâ*

Kastamonu İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 3677 numaraya müellifi Selâmî olarak kaydedilmiş *Delâilü'l-Hüdâ* isminde bir eser bulunmaktadır (Güngör, 2008, s. 24). Her ne kadar eserin ismi Mustafa Selâmî'nin eserlerinden biriyle aynı olup kütüphanedeki nüshada müellifinin Selâmî isimli biri olduğu bilgisi bulunsa da bu nüshanın Mustafa Selâmî'ye ait olup olmadığının kesin bir deliline ulaşılamamıştır (Güngör, 2008, s. 24). Fakat Mustafa Selâmî'nin eserlerini inceleyen Güngör'e göre manzum-mensur karışık bir kırk hadis şerhi olan bu nüsha; manzum kısımların oldukça sade ve mensur kısımların ise aksine oldukça süslü bir üsluba sahip olmasıyla Mustafa Selâmî'nin diğer bir eseri olan *Risâletü'r-Reşâd* ile benzerlik göstermektedir (Güngör, 2008, s. 24). Ayrıca eserin manzum kısımlarındaki bazı şiirlerin Selâmî mahlasıyla yazılmış olması da bu nüshanın Mustafa Selâmî'nin eseri olduğu kanaatine varılmasına olanak sağlamıştır (Güngör, 2008, s. 24). Bu eser üzerine yapılmış herhangi bir çalışma henüz tespit edilememiştir.

2.2.2 *Şerh-i Hadîs-i Erbaîn*

*Sefine-i Evliyâ'*da ve *Osmanlı Müellifleri*'nde bu eserden haber verilmekte ise de Mustafa Selâmî üzerine çalışmalar yapmış olan Ramazan Ekinci ve Yasin Güngör bu eserin herhangi bir nüshasının kaydının hiçbir kütüphanede bulunmadığını belirtmişlerdir (Ekinci, 2014b; Güngör, 2008, s. 25). Bu çalışmayı hazırlarken yaptığımız araştırmalar sonucunda Manisa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonunda 45 Hk 2703/4 numaraya kayıtlı; müellifi Selâmî adında bir şair olan, Farsça kaleme alınmış *Terceme-i Erbain Hadis* isimli bir kırk hadis tercümesinin nüshasına ulaşılmıştır. Yaptığımız inceleme sonucunda eserin Selâmî mahlaslı bir şair

tarafından kaleme alındığı teyit edilmitir. Fakat bu eserin İznikli Mustafa Selâmî'ye ait olduğuna dair net bir bilgi bulunmamaktadır.

2.2.3 *Risâletü'r-Reşâd*

Manzum-mensur karışık bir esmâ-i hüsnâ şerhi olan eserin tespit edilen iki nüshası vardır. Nüshalardan ilki Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa Koleksiyonunda 413 numaraya ve ikincisi ise Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonunda 2452 numaraya kayıtlıdır. (Güngör, 2008, s. 33). "Sebeb-i telif" kısmında tam ismi *Risâletü'r-Reşâd fî Tahkîki Sebîli's-Sedâd* olarak verilen eserin başlangıç kısmını müellifi, itikadî ve tasavvufî meselelere dair fikirlerini beyan etmek için ayırmıştır (Güngör, 2008, s. 28). Bu kısımda Allah'ın yüceliğinden, *Kur'ân'*ın yol göstericiliğinden, miraç hadisesinden, iman esaslarından ve ahiret hayatından bahsedilmektedir (Güngör, 2008, s. 28). Esmâ-i hüsnâ şerhinin yapıldığı asıl kısımdaysa Allah'ın 99 isminin her biri âyet ve hadislerden deliller getirilerek açıklanmıştır (Güngör, 2008, s. 31). *Risâletü'r-Reşâd*'ın bahsedilen iki nüshası esas alınarak hazırlanan tenkitli metni, Yasin Güngör tarafından *İznikli Mustafa Selâmî'nin Hayatı ve Eserleri* isimli yüksek lisans tezinde yayımlanmış ve ayrıntılı incelemesine yer verilmiştir.

2.2.4 *Tevhîd Risâlesi*

Her ne kadar kaynaklarda Mustafa Selâmî'nin eserlerinden biri olarak yer verilmemiş olsa da Fatma Büyükkarcı Yılmaz tarafından bilinmeyen bir şaire ait olduğu belirtilerek neşri yapılan *Tevhîd Risâlesi*'nin Mustafa Selâmî'ye ait olma ihtimali bulunmaktadır (Yılmaz, 2016, s. 85). Zira Selâmî isminde bir 16. yüzyıl şairi tarafından kaleme alınmış olan *Tevhid Risâlesi*'nin tasavvufî anlayış ve üslup

özellikleri bakımından Mustafa Selâmî'nin tasavvufî görüşü ve diğer eserleriyle benzerlik gösterdiği görülmüştür.

2.2.5 *Mevlid-i Şerîf*

Çalışmanın asıl konusu olan eser, sonraki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde inceleneceğinden burada sadece ismi verilmekle yetinilmiştir.

BÖLÜM 3

MEVLİD-İ ŞERÎF

3.1 *Mevlid-i Şerîf'in* Müellifi

Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonunda 444/1 numaraya kayıtlı olan *Mevlid-i Şerîf* in müellifi Selâmî olarak kaydedilmiştir. Nüshanın içinde yer aldığı cildin mahfazası olan kâğıtta Şeyh Selâmî yazmakta, nüshanın sonundaki notta Şeyh Selâmî ifadesi yer almakta ve nüshada yer alan şiirlerde de Selâmî mahlasının olduğu görülmektedir. Bu haliyle, eserin Mustafa Selâmî isminde bir şair tarafından kaleme alındığı düşünülmektedir. Fakat 16. yüzyılda yaşamış olan İznikli Mustafa Selâmî'den başka, 19. yüzyılda yaşamış mutasavvıf şairlerden İzmirli Selâmî Mustafa Efendi (ö. 1228/1813) isminde başka bir şairin de *Mevlid*'i olduğu bilgisi, bu eserin hangi Selâmî'ye ait olduğuna dair karışıklık ve tartışmalara sebep olmuştur. Her ne kadar iki farklı şair ve dolayısıyla mevlidden bahsediliyor olsa da araştırmacılar tarafından yapılan arşiv çalışmalarında Selâmî mahlaslı bir şair tarafından yazılan sadece bir *Mevlid-i Şerîf* nüshasına ulaşılmıştır. Hal böyleyken araştırmacılar arasında bir fikir birliğine varılamamış, kimi eserin 16. yüzyıl şairi olan İznikli Mustafa Selâmî'ye ait olduğunu söylerken kimi de 19. yüzyıl şairi olan İzmirli Mustafa Selâmî'ye ait olduğunu ileri sürmüştür. Kimi araştırmacılar ise Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan nüshayı her iki şaire de ait göstermek suretiyle bu karışıklığın devam etmesine zemin hazırlamıştır.

Esad Efendi Koleksiyonunda yer alan 444/1 numaralı *Mevlid-i Şerif* nüshası ilk kez Hasibe Mazıoğlu tarafından akademik camiaya tanıtılmıştır (Mazıoğlu, 1974, s. 55). Yazmada herhangi bir ketebe kaydının bulunmaması ve telif yahut istinsah tarihinin bilinememesi dolayısıyla Mazıoğlu, dil özelliklerine işaret ederek nüshanın

16. yüzyıl sonrasında yazılmış olacağı çıkarımında bulunur ve bu yüzden de eserin İzmirli Selâmî'ye ait olduğunu belirtir (Mazıoğlu, 1974, s. 55). Köksal ise *Mevlid-nâme* isimli kitabında, mevlid sahibi yazarlar olarak iki Mustafa Selâmî'ye de yer vermekte ve adı geçen nüshayı iki Selâmî bölümüne de kaydetmektedir (Köksal, 2011, s. 64-68). Bu durum, eserin kime ait olduğundan emin olunamamasından kaynaklanmış olmalıdır.

Mevlidler üzerine çalışmalar yürüttüğünü bildiğimiz Ramazan Ekinci ise *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* "Selâmî Mustafa (İznikli)" ve "Selâmî Mustafa" maddelerini hazırlarken iki şairin de kaynaklarda mevlidlerinin olduğuna dair bilgi bulunduğundan bahsetmektedir (Ekinci, 2014a; Ekinci, 2014b). Süleymaniye Kütüphanesinde yer alan nüshanın Köksal tarafından iki şaire de atfedilmiş olmasından da bahseden Ekinci, kendinden önce yazılmış mevlidlere göre oldukça ahenksiz ve birçok aruz kusuruna sahip olan eldeki nüshanın; dil ve üslup hususiyetleri dikkate alındığında İznikli Mustafa Selâmî'ye ait olması gerektiğini düşünmektedir (Ekinci, 2014b). Diğer yandan Ekinci, İzmirli Selâmî'ye ait herhangi bir manzum mevlidin ele geçmemesini, şairin divanında bulunan manzum miraç ve hilyesinin mevlid olarak kaydedilmesinden kaynaklanabileceğinin altını çizmektedir (Ekinci, 2014a).

Tezinde Mustafa Selâmî'nin eserlerini inceleyen Yasin Güngör de ismi geçen nüshanın İznikli Mustafa Selâmî'ye ait olduğunu söylemektedir (Güngör, 2008, s. 23). Güngör'e göre Mustafa Selâmî'nin *Risâletü'r-Reşâd* isimli eseriyle, elde bulunan mevlid nüshasının üslup benzerlikleri, bu iki eserin de aynı müellif tarafından yazılmış olduğunu söylemeye imkân tanımaktadır (Güngör, 2008, s. 23).

Rıfat Kütük ise *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî'nin Gül-Efşân İsimli Mevlidi* adlı kitabında Süleymaniye Kütüphanesinde yer alan nüshadan ve iki şaire de atfediliyor oluşundan bahsederken Mazıoğlu tarafından ortaya atılmış olan nüshanın İzmirli Mustafa Selâmî'ye ait olduğu iddiasına karşı çıkmakta ve yazmanın kâğıt, yazı ve tezhip gibi fizikî özelliklerini dikkate alarak eserin 16. yüzyıla tarihlenmesi gerektiğini belirtmektedir (Kütük, 2018, s. 61). Kütük yazmanın sonundaki notta yazan "Muṣṭafā eş-Şehīr Selāmī-i Ḫādimü'l-ʿfuḳarā[5]" ibaresinden yola çıkarak ancak yazarın bu üslupta kendinden bahsedebilecek olduğunu düşünmekte ve bu yüzden de nüshanın bizzat yazarı İznikli Mustafa Selâmî tarafından kaleme alındığını yani müellif hattı olduğunu ifade etmektedir (Kütük, 2018, s. 61). Fakat nüshanın müellif hattı olduğu iddiası ilgili notun başka bir elyazısıyla kaleme alınmış olmasından ve "nazm edilmiştir" ifadesinin yer alıyor oluşundan dolayı ancak bir ihtimal dâhilinde görülmektedir. Diğer yandan Kütük, İzmirli Mustafa Selâmî tarafından yazılmış bir mevlide henüz ulaşılamamış olduğunun bilgisini de eserinde paylaşmaktadır (Kütük, 2018, s.61).

Serpil Kayya tarafından 19. yüzyıl şairi İzmirli Mustafa Selâmî'nin divanı üzerine hazırlanmış yüksek lisans tezinde, İzmirli Selâmî'nin bir mevlidinin olduğu bilgisine ulaşıldığı fakat mevlidin bulunamadığı bilgisi paylaşılmaktadır (Kayya, 2001, s. 4). Kayya'ya göre, aynı mahlasla şiirler yazan başka şairlerin de bulunması hasebiyle *Manzûme-i Mevlidiyye* İzmirli Mustafa Selâmî'ye değil, karıştırılan diğer şaire ait olmalıdır (Kayya, 2001, s. 4). Ayrıca İzmirli Selâmî'nin eserlerinden olduğu yeni keşfedilen *Şerh-i Âşık Yûnus* adlı risalenin Mustafa Tatcı, İbrahim Özay ve İsrafil Babacan tarafından tanıtıldığı ve incelendiği makalede, İzmirli Mustafa

[5] Bu kaynaktan yapılan alıntılarda kaynak eserin transkripsiyon ve imla özelliklerine sadık kalınmştır.

Selâmî'nin *Divan* ve *Şerh-i Âşık Yûnus* isimli eserlerinden başka bir *Mevlid'*inin olduğu bilgisine *Sefine-i Evliya*'dan ulaşıldığı belirtilmektedir (Tatcı vd., 2008, s. 166). Fakat makale yazarlarınca Hüseyin Vassaf Bey'in bahsettiği *Mevlid*, şairin *Divan*'ında yer alan hilyesi olmalıdır (Tatcı vd., 2008, s. 166).

Tüm bu araştırmalar neticesinde, eldeki *Mevlid-i Şerîf* nüshasının İznikli Mustafa Selâmî'ye ait olduğu noktasında araştırmacıların birtakım fikir ve iddialar ortaya atmış olduğu görülmektedir. Fakat bu çalışma hazırlanırken *Mevlid-i Şerîf*'in yazarının kim olduğuna dair kanıtlar aranmış ve Mustafa Selâmî'nin ulaşılan eserlerinden yapılan tarama sonucunda *Mevlid-i Şerîf*'in İznikli Mustafa Selâmî'ye ait olmasının kuvvetli bir ihtimal olduğuna karar verilmiştir. İznikli Mustafa Selâmî'nin *Risâletü'r-Reşâd* isimli eseriyle yaptığımız karşılaştırmalar sonucunda bazı beyitlerin *Mevlid-i Şerîf* ile ortak oluşu ve bazı beyitlerde de tekrar eden ifadelerin yer alıyor olması; eldeki *Mevlid-i Şerîf* nüshasının İznikli Mustafa Selâmî'ye ait olabileceğini düşündürmektedir.

Örneğin İznikli Mustafa Selâmî'nin *Risâletü'r-Reşâd*'ında bulunan aşağıdaki beyit, şeyhin himmetinin anlatıldığı nesir bölümünden hemen sonra yer almaktadır.

Muḥīṭ olmuşdur elṭāfı cihātı
Ḳalemden nūna küllī kāyinātı[6] (Güngör, 2008, s. 68)

Diğer yandan, bu çalışmanın konusu olan *Mevlid-i Şerîf*'ten alıntılanan aşağıdaki beyit ise Allah'ın yüceltildiği "Tevhid" bölümünde yer alır.

[6] Yasin Güngör'ün çalışmasından alıntılanan örnek beyitlerde araştırmacının kullandığı transkripsiyon ve imla özelliklerine sadık kalınmıştır.

Muḥīṭ olmışdur elṭāfı cihātı

Ḳalemden nūna küllī kāyinātı [B. 12]

Görüldüğü gibi kelimesi kelimesine aynı olan bu beyitler, iki eserin de müellifinin aynı olduğunu düşünmeye imkân tanımaktadır. Yine benzer şekilde *Risâletü'r-Reşâd*'da yer alan aşağıdaki beyitteki içerik, hayal ve ifadeler de *Mevlid-i Şerîf*'te yer alan bir beyitle büyük benzerlik göstermektedir:

Olalı bezm-i ʿaşḳın bāde nūşi

Ṣafādan cūş ider dil hem-çü deryā (Güngör, 2008, s. 51)

*Mevlid-i Şerîf'*ten alınan beyit ise şöyledir:

Selāmī ol bu bezmüñ bāde-nūşı

Ki◡ide deryā-yı ḥikmet dilde cūşı [B. 102]

İki beyitte de müellifin kendinden bahsederken kullandığı ifadeler neredeyse tamamen aynıyken şairin ilk beyitte birinci tekil şahısla, ikinci beyitte ise üçüncü tekil şahısla kendinden bahsettiği görülmektedir.

Mevlid-i Şerîf'le *Risâletü'r-Reşâd* arasındaki benzerliklere örnek beyitleri çoğaltmak mümkündür. Yine *Risâletü'r-Reşâd*'da bir hikâyenin içinde yer alan bu beyit ile *Mevlid-i Şerîf'te* yer alan bir beyit arasında da benzerlik bulunmaktadır.

Ne yüzden vaṣf u taʿrīf ide ādem

Ki miṯlin görmemüşdür ʿayn-i ʿālem (Güngör, 2008, s. 73)

Mevlid-i Şerîf'te yer alan benzer bir beyit ise şöyledir:

Şu ḥālāt oldı ol gice hüveydā
Ki miṣlin görmemişdi çeşm-i dünyā [B. 131]

Hikâyede yer alan beytin ikinci mısraı ile bu beytin ikinci mısraının neredeyse aynı olduğu ve sadece iki kelimenin eşanlamlısıyla değiştirilmiş olduğu görülmektedir.

Risâletü'r-Reşâd'da başlangıç bölümünde ele alınan akaid meselelerinin ardından şair, esmâ-i hüsnâ şerhine başlamadan hemen önce eserini yazmak için Allah'tan yardım isterken şöyle bir beyte yer verir:

Ḳarīn olursa feyż-i lā-yezālī
Ṭola eṣdāf baḥr-ı dil-i lālī (Güngör, 2008, s. 113)

Mevlid-i Şerîf'te de Hz. Muhammed'in mevlidinin anlatılacağı kısma geçmeden evvel şair, Allah'ın yardımını şu beyitle istemektedir:

Ḳarīn olursa luṭf-ı Lā-yezālī
Çıḳaram baḥr-ı ḥikmetden leʾālī [B. 42]

Bu iki beyitte de gerek tercih edilen kelimelerin gerekse de içerik ve hayallerin büyük bir benzerlik gösterdiği görülmektedir. İki eserde de yer alan bu ve benzeri örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Yukarıda ele alınan beyitlerdeki içerik, üslup ve vezindeki aynılıktan anlaşıldığı üzere bu iki eserin yazarının aynı kişi olma ihtimali güçlenmektedir. Dolayısıyla Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonunda 444/1 numaraya kayıtlı olan *Mevlid-i Şerîf* yazmasının İzmirli Mustafa Selâmî'den ziyade İznikli Mustafa Selâmî'ye ait olması daha akla yatkın görünmektedir.

3.2 *Mevlid-i Şerîf*'in Biçim Özellikleri

Manzum bir eser olan *Mevlid-i Şerîf* mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır ve toplamda 447 beyitten oluşmaktadır. Mesnevi nazım biçiminin tertibine uygun olarak eserde, "Tevhid", "Na't" ve "Āġāz-ı dāstān" bölümleri yer almaktadır. Fakat bu bölümlerden sadece "Āġāz-ı dāstān" bölümünün başlığının "Āġāz-ı Kitāb-ı Mevlid-i Faẖr-i Kāyināt ʿAleyhi Efḍali'ṣ-Ṣalavāt" olarak yer aldığı, diğer bölümlerin başlıklarının olmadığı görülmektedir.

Ayrıca eserde mevlid türünün ihtiva ettiği konuları içeren kısımların da başlıklarla ayrıldığı görülmektedir. Eserde yer alan başlıkların tamamı Farsçadır ve sırasıyla şöyledir: "Āġāz-ı Kitāb-ı Mevlid-i Faẖr-i Kāyināt ʿAleyhi Efḍali'ṣ-Ṣalavāt", "Ender Ṭalʿat-i Şems-i Kāyināt ʿAleyhi Efḍali'ṣ-Ṣalavāt", "Ḳaṣīde", "Naẓm", "Miʿrāc-ı Nūr-ı Vehhāc", "Şiʿr" ve "Der-Beyān-ı Muʿcizāt u Aẖlāḳ-ı Ḥażret-i Ḥabīb-i Ḫallāḳ ʿAleyhi Efḍali'ṣ -Ṣalavāt u Ekmelü't-Teḥāyā".

Mesnevi nazım şeklinin yanı sıra eserde mevlidlerde sık rastlanılan gazel ve kaside nazım şekli örnekleri de bulunmaktadır. Yedi beyitlik "bu şeb" redifli gazel nazım şeklindeki manzumede, şairin mahlasına yer verilmemektedir. Dokuz beyti ihtiva eden kasidenin ise makta beytinde şairin mahlası yer almaktadır. İlgili beyit şöyledir:

Eyā kān-ı kerem luṭf u ʿināyetden idüp maḳbūl

ʿAṭā ḳıl āsitānuñda Selāmī bendeñe meʾvā [B. 182]

Ayrıca eserde şairin mahlasının kaside bölümüyle birlikte dört beyitte ve eserin sonuna eklenen not kısmında yer aldığı görülmektedir. Mahlasın yer aldığı beyitlerden ilki şairin okurdan dua istediği beyittir. Bu beyit şöyledir:

Velī gūş eyleyenden bu kelāmı

Duʿā-biʾl-ḫayr rācīdür Selāmī [B. 51]

Şairin mahlasına yer verilen bir diğer beyit ise Hz. Muhammed'in cismânî doğumunun anlatıldığı "Ender Ṭalʿat-i Şems-i Kāyināt ʿAleyhi Efḍaliʾṣ-Ṣalavāt" bölümündedir. İlgili beyit şöyledir:

Selāmī ol bu bezmüñ bāde-nūşı

Ki ‿ide deryā-yı ḥikmet dilde cūşı [B. 102]

Beyitlerde yer alan son mahlas ise eserin kapanışının yapıldığı bölümde yer almaktadır. Bu beyit ise şöyledir:

Selāmī baʿd-ez-īn terk eyle ḳāli

Çü yoḳ idrākine ʿaḳluñ mecāli [B. 444]

Ayrıca eser tamamlandıktan sonra eklendiği anlaşılan ve nüshanın hattından farklı olduğu görülen bir hatla düşülen notta, eserin Selâmî tarafından nazmedilmiş olduğu belirtilmektedir. Bu ifade şöyledir:

Naẓemehu ednā-yı ʿibādu'llāhi'l-Meliki'l-aʿlā Muṣṭafā eş-şehīr bi-Selāmī ḫādimü'l-fuḳarā

Mevlid-i Şerîf'te eserin isminin ve telif sebebinin açıklandığı bölümler yer almadığından eserin ismine dair eldeki bilgi nüshanın kapağında yazan "*Mevlid-i Şerîf*" ifadesidir. Fakat Rıfat Kütük'e göre eserin bir beytinde kitabın ismi açıklanmaktadır. Bu beyit şöyledir:

Kitāb-ı mevlid-i ḫayrü'l-verāyı
Ẓuhūr-ı ṭalʿat-ı şems-i hüdāyı [B. 50]

Yazma nüshada da bu beytin kenarına kırmızı kurşun kalemle bir çarpı işareti atıldığı görülmektedir. Sonradan yapıldığı düşünülen bu müdahalede de amaç, eserin isminin yer aldığı düşünülen beytin işaretlenmesi olmalıdır. Fakat bu beytin bir önceki beyitle içerik ve anlamı düşünüldüğünde kastedilenin "Hz. Muhammed'in mevlid kitabı" olabileceği de ihtimal dâhilindedir. Bu haliyle; eserin ismine dair kesin bir çıkarım yapmak mümkün değildir.

3.2.1 Vezin

Mevlid-i Şerîf bahr-i hezec vezinlerinden mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün ve mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün kalıplarıyla nazmedilmiştir. Mesnevi ve manzume

kısımları yazılırken mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün tercih edilirken kaside kısımlarında mefāʿîlün mefāʿîlün mefāʿîlün mefâʿîlün vezni kullanılmıştır. *Mevlid-i Şerîf*'teki vezin tercihi; *Vesîletü'n-Necât*'ın vezni olması hasebiyle en çok tercih edilen remel bahrinin müseddes kalıbı fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün'den farklı olduğundan, eserin ayırt edici özelliklerinden sayılabilir.

Her ne kadar Süleyman Eroğlu; halk için yazılan ve sanat kaygısı ikinci planda olan mevlidlerde aruz kusurlarının yaygın olduğunu söylese de Mustafa Selâmî'nin eserinde aruz kusurlarının çok nadiren var olduğu görülmektedir (Eroğlu, 2010, s. 131). *Mevlid-i Şerîf*'te Arapça ve Farsça kelimelerde imâle kusuruna rastlanmamıştır. Fakat Türkçe kelimelerde genellikle tercih edilmeyen bazı hecelerde imâle yapıldığı görülmektedir. Buna örnek şu beyit verilebilir:

Ḳadem başup zemīne cism-i pāki
Yiri mescid ṭahūr ey**le**di ḫāki [B. 152]

Ayrıca eserde zihâf örneğine de sık rastlanmamaktadır. Zihâf örneğinin yer aldığı bir beyit şöyledir:

Hezārān şükr ki ol nūr-ı İlāhī
Gelüp feṭḥ itdi bu rūhā**nī** rāhı [B. 430]

3.2.2 Kafiye ve Redif

Mevlid-i Şerîf'te özellikle mısra sonlarında Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerle kafiyenin sağlandığı görülmektedir. Fakat Türkçeden ziyade Arapça ve Farsça kelimelerle yapılan kafiyelerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Eserde kafiyenin

yoğunlukla reviyy-i mukayyed ile sağlandığı görülmektedir. Böyle beyitlere şunlar örnek verilebilir:

Ḥaḳīḳat līk bu remz-i tefaḫḫu**r**
Olur ey dil fenā sırrını müşʿi**r** [B. 423]

Ṭulūʿ itdügin ol ḫūrşīd-i ṭalʿa**t**
Cihān ḫalḳına bildürdi temāme**t** [B. 197]

Ayrıca *Mevlid-i Şerîf*'te kâfiye-i müreddefeye de sıklıkla rastlanmaktadır. Böyle kafiyelere şu beyitler örnek gösterilebilir:

Eger imdād-ı ʿavn eylerse Yezdā**n**
Aḳa mizāb-ı dilden āb-ı ḥayvā**n** [B. 43]

Temāmet eyleyüp iʿzāz u tekrī**m**
Be-ġāyet itdiler ikrām u taʿẓī**m** [B. 199]

Son olarak eserde kâfiye-i müesseseye de yer verilmektedir. Aşağıdaki beyitler bu kafiyeye örnek teşkil etmektedir:

Ḳarīn olursa luṭf-ı Lā-yezā**lī**
Çıḳaram baḥr-ı ḥikmetden leʾā**lī** [B. 42]

Muḥaṣṣal gün-be-gün nūr-ı c**emāl**i

Ziyāde olup arturdı k**emāl**i [B. 200]

3.2.3 Dil ve Üslup Özellikleri

Mevlid-i Şerîf'te, Farsça ve Arapça ifadelerin ve kelimelerin yoğunlukta olduğu beyitler yer alsa da çoğunluk itibariyle beyitlerin sade ve anlaşılır bir Türkçeyle kaleme alındıkları görülmektedir. Özellikle tasavvufî meselelerin ele alındığı beyitlerde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar oldukça fazladır. Ayrıca bu beyitlerde de görüldüğü üzere âyet ve hadis iktibaslarının yer alması, hedef okuyucu ve dinleyici kitlenin bu meselelere âşina bir kitle olduğu çıkarımına imkân tanımaktadır.

Bu sırdur ḳadd-i reʾye rāz-ı esnā
Rumūz-ı rüʾyet-i اٰيَاتِ كُبْرٰى

Olur lā-büd bu ḥālüñ rāz-dānı
Ḫabīr-i sırr-ı remz-i "men reʾānī" [B. 404-405]

Diğer yandan Hz. Muhammed'in hayatı ve mucizelerinin anlatıldığı beyitlerde oldukça sade ve akıcı bir Türkçenin tercih edildiği görülmektedir. Bu beyitlere aşağıdaki şu beyitler örnek verilebilir:

Şu dem-kim hicret idüp şāh-ı kevneyn
Ki ḳılmışdı ṭarīḳ-i Ṭaybe'yi zeyn

ʿAzīmet eyleyüp ol rāha reh-ber

Refīḳiydi hemān Ṣıddīḳ-i Ekber

Giderken ʿizz ü iḳbāl-ile ol şāh
Sürāḳa adlu bir gebr irdi nā-gāh

Çü bildi kendüye ḳaṣdın o sulṭān
Bunı ṭut diyü ḳıldı arża fermān [B. 359-362]

Bu beyitlerde özellikle akıcı bir dilin tercih edilmesinin sebebi, Hz. Muhammed'in mucizelerinin ve aktarılan menkıbelerin daha kolay anlaşılmasını sağlamak olmalıdır.

Eserde anlatılan olaylar ve konuya göre sesin de değiştiği görülmektedir. Özellikle Hz. Muhammed'in mevlidinin gerçekleştiği ânı anlatan beyitlerde üslup değişmektedir. Bir müjdeyi haber veriyormuş gibi ses yükselir. Böylelikle yazarın dinleyicilerde coşku uyandırmayı amaçladığını düşünmek mümkündür. Bu kısımlara aşağıdaki beyitler örnek gösterilebilir:

Ki cism-i kāyināṭuñ cānı geldi
Cihāna raḥmet-i Raḥmānī geldi

Nübüvvet kişverinüñ ḫānı geldi
Risālet taḫtınuñ sulṭānı geldi

Emīr ü seyyid-i sādāt geldi
Sipeh-sālār-ı mevcūdāt geldi [B. 188-190]

Hz. Muhammed'in doğumunun müjdelendiği bu beyitlerde "geldi" redifi de güzel haberin halka duyurulması ile ilgili olarak işlevsel bir hal almaktadır.

3.3 *Mevlid-i Şerîf*'in İçerik Özellikleri

Dinî içerikli bir tür olan mevlidler konularını Hz. Muhammed'in dünyaya gelişinden, yani mevlidinden almaktadır. Fakat mevlid türünde verilmiş eserlerde sadece mevlid değil, Hz. Muhammed'in mucizeleri, miraca yükselişi, vefatı ve ahlakının anlatıldığı bölümler de yer alabilmektedir (Köksal, 2011, s. 29). Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf*'i de sadece Hz. Muhammed'in dünyaya gelişini değil; nurunun yaratılması, peygamberliği, miracı, mucizeleri ve ahlakı gibi konuları da içermektedir.

Her ne kadar eserin ilk kısmında bir başlık yer almıyor olsa da bu bölümün içeriği dolayısıyla "Tevhid" bölümü olduğu anlaşılmaktadır. Allah'ın birliğinin esaslarının anlatıldığı 1 ile 26. beyitler arasında; Allah'ın sıfatlarına yer verilmekte ve onun yüceliğini insanın hakkıyla kavrayamayacağı vurgulanmaktadır. Ayrıca vahdet-i vücud inancına uygun olarak, yaratılmış her şeyin Allah'ın varlığına işaret ettiği belirtilmektedir. Çok cömert olan Allah'ın rahmet olarak bu cihana Hz. Muhammed'i gönderdiği bilgisi verilerek bu bölüm sona erdirilmekte ve "Na't" bölümüne geçilmektedir.

27 ile 39. beyitler arasında kalan "Na't" bölümünün de bir başlığı bulunmamaktadır. Fakat içeriği dolayısıyla "Na't" olarak yazılmış olabileceği düşünülmektedir. Bu bölümde Hz. Muhammed'in Allah'ın cihana gönderdiği bir rahmet olduğu, uğruna âlemlerin yaratıldığı ve Allah'ın nurundan bizzat yaratılmış olduğu anlatılmaktadır. Bu haliyle Hz. Peygamber, diğer bütün yaratılmışlardan ve peygamberlerden daha yüce bir konumdadır. Bu bölüm de Peygamber'in yüce

ruhuna, ashabına, evladına ve diğer yol göstericilere salat getirilerek sona ermektedir.

Ardından "Āġāz-ı Kitāb-ı Mevlid-i Faḫr-i Kāyināt ʿAleyhi Efḍali'ṣ-Ṣalavāt" başlıklı bölüm gelir. Fakat bu bölümün ilk kısmı olan 40 ile 52. beyitler arasında Selâmî, dinleyiciye seslenmekte ve cihanın sultanından haberler vereceğinden bahsetmektedir. Bu yüzden de bu sözlerin dikkatle dinlenmesi için dinleyici ve okuru uyarmaktadır. Ayrıca bu işi ancak Allah'ın lütfuyla yapabileceğini söyleyen Selâmî, okur ve dinleyiciden hayır dua isteyip bir Fatiha okunmasını da rica etmektedir.

Bu bölümün devamında gelen 53 ve 95. beyitler arasında Hz. Muhammed'in ruhânî doğumu konu edilmektedir. Âlemler var edilmeden önce Allah'ın kendi kudretinin delillerinin aşikâr olmasını istediği ve bu yüzden de Hz. Muhammed'in ruhunu kendi nurundan yarattığı anlatılmaktadır. Hz. Muhammed'in yaratılış amacı; Allah'a giden yolun rehberi olup cihan halklarına bu yolu göstermesi olarak ifade edilir. Bu yüzden de Hz. Muhammed'in Allah'ın zatına ve sıfatlarına bir ayna olduğu söylenmektedir.

Ayrıca Hz. Muhammed'in nurunun yaratılışının ardından bu nurdan sırasıyla diğer enbiya ve evliyanın, ruhların ve cisimlerin yaratılmış olduğu anlatılmaktadır. Tüm ruhlar yaratıldıktan sonra ise Allah, yeri ve göğü yaratmıştır. Tüm bu yaratılış safhasının ardından Hz. Muhammed'in nurunun Hz. Adem'in alnında parlayıp önce Hz. Havva'ya sonra da sırasıyla tüm peygamberleri aşarak tekrardan Hz. Muhammed'e ulaştığı ifade edilmektedir. Yine bu bölüm de Hz. Muhammed'e salat getirilmesi öğütlenerek sona erdirilir.

Ardından gelen "Ender Ṭalʿat-i Şems-i Kāyināt ʿAleyhi Efḍali'ṣ-Ṣalavāt" isimli bölüm, Hz. Muhammed'in cismânî doğumun anlatıldığı bölümdür. Fakat bu bölümde de önce Selâmî kendisine seslenir ve anlattıklarıyla tüm cihan halkına sefa

bahşedeceğini söyler. 96 ve 121. beyitler arasında yer alan bu kısımda adeta anlatılacakların bir özeti verilmiştir. Fakat Hz. Muhammed'in doğumunun anlatımıyla sanki Hz. Muhammed tekrardan dünyaya gelmiş gibi kâinatın aydınlanacağı ifade edilmektedir. Bu haliyle; Mustafa Selâmî'nin mevlidin anlatılmasıyla, Hz. Muhammed'in doğum hadisesinin yeniden gerçekleştiğini, anlatı dünyasında gerçekleşen bu doğumun hakikat dünyasında da tezahürlerinin olduğunu söylemek istediği düşünülmektedir.

Diğer yandan bu bölümde de Hz. Muhammed'e salat getirilmesi için okur ve dinleyici teşvik edilmektedir. Bu salat teşvikinin burada yer alması da anlamlı bulunmaktadır zira Hz. Muhammed'e her salat getirildiğinde Allah'ın salatı alması için Hz. Muhammed'in ruhunu iade ettiğine dair rivayetler bulunmaktadır (Arpaguş, 2015, s. 269). Öyle ise Mustafa Selâmî eserinde Hz. Muhammed'in doğumunu anlatarak ve ona salat getirilmesi için insanları teşvik ederek Hz. Muhammed'in her defasında yeniden doğmasına vesile olmak düşüncesinde olabilir.

Bu bölümü takiben 122 ile 174. beyitler arasında Hz. Muhammed'in doğumu ve doğumuyla birlikte gerçekleşen hadiseler detaylıca anlatılmaktadır. Bu kısımda Hz. Muhammed'in doğumu vaktinde cennet kapılarının açıldığı ve cehennem kapılarının kapandığı; biri doğuya, biri batıya ve biri de Kabe'ye olmak üzere üç sancağın dikildiği; meleklerin yeryüzüne indiği ve hurilerin Hz. Amine'ye hizmet ettiği anlatılmıştır. Dünyaya geldikten sonra ise Allah'a secde ettiği ve ümmetinin bağışlanması için yalvardığı söylenen Hz. Muhammed'in, bütün insanlığın efendisi olduğu vurgulanmakta ve Allah'ın onu, tüm halklara rehber olarak gönderdiği ifade edilmektedir. Hz. Muhammed'e tekrar salat getirilmesi için teşvikte bulunulduktan sonra bu bölüm de sona erer.

Sonrasında Hz. Muhammed'in övüldüğü "Ḳaṣīde" bölümü yer almaktadır ve 174 ile 183. beyitler arasında kalan bu kasidede, Hz. Muhammed'e seslenilerek onun yüce makamından bahsedilmektedir. Kasidede Allah'ın âlemi onun yüzü suyu hürmetine yarattığından; Hz. Muhammed'in Allah'ın sıfatlarının tezahür ettiği bir ayna olduğundan ve yüce Rabbin cemalini gördüğü için Peygamber'in nurlara gark olmuş olduğundan bahsedilir. Kasideyi tamamlarken ise Selâmî, Hz. Muhammed'in şefaatini dilemektedir.

Kaside tamamlandıktan sonra "Naẓm" başlığı gelmekte ve Hz. Muhammed'in doğumundan sonrasının anlatılmasına devam edilmektedir. 183 ve 241. beyitler arasında yer alan bu bölümde; Hz. Muhammed dünyaya geldikten sonra zuhur eden alametlerden bahsedilir. Fatiha Sûresi'nin peygamberinin dünyaya geldiğinin ateşperestlerin ateşlerinin sönmesi ve kiliselerin yıkılması gibi alametler sayesinde halk tarafından idrak edildiği ifade edilir. Ayrıca Hz. Muhammed'in gençliği, 25 yaşında Hz. Hatice ile olan evliliği, Allah aşkıyla gece gündüz ah edip halvete çekilmesi ve son olarak da Hira Mağarası'nda vahyin ona gelişi konu edilmektedir.

Bu bölümü takiben "Miʿrāc-ı Nūr-ı Vehhāc" isimli bölüm gelmektedir. Burada da şair 242'den 257. beyte kadar yine önce dinleyiciye seslenir. Fakat bu dinleyici sıradan bir dinleyici değil, Allah'a ulaşma ve sevgiliye kavuşma arzusu duyan tasavvuf ehli olarak düşünülmektedir. Dinleyiciye, sevgiliye ancak canı ve cihanı terk etmekle ulaşılabileceği ve bu yüzden bir tercih yapması ya canı ya da cananı seçmesi gerektiği söylenmektedir. Fakat sevgiliye ulaşmak için ısrarla tekrar edilen tavsiye talepkâr olmaktır. Ardından sevgiliye kavuşmak için çabalayan dinleyiciye, Allah'a kavuşmanın sırlarından haberler verilecek olan miracı dinlemesi söylenir. Zira mutasavvıflar Hz. Muhammed'in miracını örnek alarak kendi manevi

miraçlarını-yolculuklarını tasavvur etmektedirler (Uludağ, 2016, s. 249-250). Bu kısmı müteakiben Hz. Muhammed'in miraca yükselişinin anlatıldığı bölüme geçilir.

257 ile 261. beyitler arasında Cebrail Hz. Muhammed'e, Allah'ın cemalini tecelli etmesi için kendisini davet ettiğini söyler ve "Şiʿr" başlığı altında bir manzumeye yer verilir. 263 ile 270. beyitler arasında yer alan "bu şeb" redifli manzumede, Hz. Muhammed miraca davet edilmektedir. Manzumenin üslubu, Cebrail'in ağzından yazılmış olduğunu düşündürmektedir.

Ardından 270'ten 339. beyte kadar devam eden miraç bölümünde; Hz. Muhammed'in Cebrail eşliğinde Burak'a binerek Mescid-i Aksa'ya gitmesi, meleklerin ve peygamberlerin onu karşılamaya gelmesi, fezaya yükselip Sidre'ye ulaşması, burada Refref'e binmesi ve arş-ı azama yükselmesi anlatılmaktadır. Cebrail bile Sidre-i Münteha'yı aşamazken Hz. Muhammed'in makamı o derece yüksektir ki Allah'ın zât mertebesinde tenezzülüne erişir ve Allah'a iki yay arası kadar yakınlık bulur; belki de bundan daha da yakına ulaşır. Daha önce kimsenin erişmediği bir lütufa erişen Hz. Peygamber, nurlara gark olmuştur.

Mustafa Selâmî, Allah'ın Hz. Muhammed'e vahyettiği sırların beyanının yapılamayacağını da belirtir ama Allah'ın vahyettiği sözlere örnek de vermektedir. Bu kısımda Allah'ın Hz. Muhammed'e, maddi dünyayı bırakıp kendisine niyaz etmesini ve her namaz vaktinde ona yönelmesini emrettiği söylenir. Ayrıca Hz. Muhammed'e cennete giren ilk resulün o olacağı, diğer ümmetlerden önce Hz. Muhammed'in ümmetinin cennete gireceği, bağışlanma dileyen asiler için tövbe kapısının açık olduğu ve elli vakit namazın verildiğinin müjdelendiği haber verilir. Fakat Hz. Muhammed'in şefaatiyle bu elli vakit namazın beş vakte tebdil edilip sevabının aynı bırakıldığı da eklenmektedir.

Ayrıca bu bölümde miracın cismânî mi ruhânî mi yapıldığına dair tartışmalara cevap verircesine Hz. Muhammed'in bu yolculuğu cismen yapmış olduğu vurgulanmaktadır. Cismen gerçekleşen bu iki saatlik görüşmenin ardından Hz. Muhammed'in âleme tekrar gönderildiği söylenmekte ve Hz. Muhammed'e salavat ile bölüm sona ermektedir.

Son olarak ise "Der-Beyān-ı Muʿcizāt u Aḫlāḳ-ı Ḥażret-i Ḥabīb-i Ḫallāḳ ʿAleyhi Efḍali'ṣ-Ṣalavāt u Ekmelü't-Teḥāyā" adlı bölüm yer almaktadır. 339 ile 438. beyitler arasında yer alan bu bölümde Hz. Muhammed'in gösterdiği mucizelerin anlatılıp detaylandırıldığı ve ahlakından da bahsedildiği görülmektedir. Bazı mucizeler bir beyitle aktarılırken bazıları uzunca hikâye edilmektedir. Hz. Muhammed'i güneşten koruyan ak bir bulutun olması, gölgesinin olmaması, uyurken de işitebilmesi, yüzünün güneşten parlak oluşu, arkasını da görebilmesi, ağaçların ona şahitlik etmesi, yediği lokmaların zikrinin duyulması, zehirlenmiş etin dile gelmesi ve ağaçları tutup yanında götürebilmesi kısaca anlatılırken sahabelerden rivayet olunan bazı menkıbelere de yer verilmiştir.

Hz. Aişe'nin kaybettiği iğneyi Hz. Muhammed'in yüzünün nuru ile bulması, Hz. Ali'nin namazını kılabilmesi için güneşin tekrar doğması, arzın Hz. Muhammed'e zarar vermek niyetinde olan Süraka'yı tutması, sahabelerden Cabir b. Abdullah'ın annesinin gözlerinin açılması, Cabir b. Abdullah'ın evinde Hz. Muhammed'in ağız suyunu sürdüğü yemeğin tükenmemesi ve İbn Ömer'in aktardığı üzere Arap bir bedevinin Müslüman olması gibi olaylara da uzunca yer verildiği görülmektedir.

Hz. Muhammed'in ahlakından bahsedilirken de miraçta Allah'ın zatı Hz. Muhammed'te tecelli ettiğinden, Hz. Peygamber'in Allah'ın kudretinin zuhuru olduğu belirtilmektedir. Bu yüzden de yüceliği beyan edilemezdir. Buna rağmen

tevazu sahibidir ve şiarı daima şefkat ve merhamettir. Fakir ve zengin, iyi ve kötü ayırmadan herkese ihsan eden bir deryadır. Fakat bu haliyle de Hz. Muhammed'in gösterdiği tevazunun fakr ile ilişkili olduğu ve Allah'a kavuşmanın yolunun fakrdan geçtiği belirtilmekte ve bu yolun yolcularına aynısını yapmaları gerektiğine dair ipucu verildiği görülmektedir.

Eserde Hz. Muhammed'in vefatından bahseden bir bölüm yer almamaktadır. Sadece 439 ile 443. beyitler arasında Hz. Muhammed'in görevini tamamlayıp Allah'a geri dönmüş olduğu bilgisi verilir. Eserde ölümden herhangi bir şekilde bahsedilmemesi, Hz. Muhammed'in ruhen ölmediğine inanılmasıyla ilintili olabilir. Zira Nûr-ı Muhammedî inanışı üzere; Allah'ın nurundan yaratılmış olan Hz. Muhammed'in ölmesi mümkün değildir (Arpaguş, 2015, s. 271).

444 ile 447. beyitlerde ise Selâmî söylenecek başka bir söz olmadığını, zaten bundan sonrasına insan aklının ermeyeceğini ifade eder ve Hz. Muhammed'in ne kadar şerefli bir makamının olduğunun ancak Allah tarafından hakkıyla bilinebileceğini belirterek Peygamber'in ruhuna selam ile eserini bitirir. Eserin sonuna ilave edilen bir not ile de bu eserin Allah'ın fakir ve hakir hizmetçisi Selâmî tarafından nazmedildiği belirtilmektedir.

3.4 *Mevlid-i Şerîf*'te Âyet ve Hadisler

İslami Türk edebiyatı eserlerinin menşei *Kur'ân-ı Kerim* olduğu için bu alanda kaleme alınmış eserler de ilhamlarını *Kur'ân*'dan alırlar (Aslantürk, 2009, s. 259). Hz. Muhammed'in hayatının konu edildiği bir tür olan mevlidin de en temel kaynağı *Kur'ân-ı Kerim* ve hadis-i şerifler olduğundan, mevlid türünde verilen eserlerde birçok âyet-i kerîmeden ve hadisten iktibas yapıldığı yahut âyet ve hadislere telmihte bulunulduğu görülmektedir. Fakat Hümeyra Aslantürk'e göre zaten mevlid-i şerifin

tür olarak "Tevhid-Nübüvvet-Ahlak" çerçevesinde *Kur'ân-ı Kerim*'in ana konularını içeriyor oluşu, mevlidlerin her beyitleriyle Kur'ânî düsturu yaşatmakta olduklarına işarettir (Aslantürk, 2009, s. 260). Allah'ın birliğinin tekrar edildiği ve Hz. Muhammed'in de yüceltilip örnek gösterildiği mevlidler, bu anlamda sadece bir medhiye değil; insanları sağlam bir itikada, dürüst bir din anlayışına ve güzel bir ahlaka yönlendirdiklerinden *Kur'ân* ve hadisten ayrı düşünülmemesi gereken eserlerdir (Aslantürk, 2009, s. 260).

Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf*'i de Hz. Muhammed'in hayatını konu edinmesi itibariyle temelde Kur'ânî düstura ve hadislere bağlıdır ve âyet ve hadislerden iktibas yapılan kısımlar da bulunmaktadır. Her ne kadar Mustafa Selâmî'nin mevlidinde iktibasta yahut telmihte bulunulan âyet ve hadislerin tasavvufî gelenek ile klasik Osmanlı şiirinde tekrarı çok fazla olan ve artık mazmun ve klişe haline gelmiş örnekler olduğu görülse de zaten iki farklı tarikatten hilafet almış olan ve camilerde hadis ve tefsir sohbetleri düzenleyen bir mutasavvıf olan Mustafa Selâmî, İslamî ilimlere vâkıf bir zattır. Bu yüzden de eserinde yer verdiği âyet ve hadislerin tercihinin kendi ilmî çalışmaları ve sohbetleri sonucunda şekillendiğini düşünmek mümkündür.

3.4.1 Âyetler

Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf*'inde *Kur'ân-ı Kerim*'den yapılan iktibaslar en çok "Tevhid" ve "Miʿrāc" bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle miraç hadisesi anlatılırken Hz. Muhammed'in eriştiği haller, Necm Sûresi'nden yapılan nâkıs iktibaslar ile okuyucu ve dinleyiciye aktarılmaktadır. Diğer yandan Hz. Muhammed'in hayatı, mucizeleri, miracı, ahlakı gibi mevlid türünün ihtiva ettiği tüm konular zaten temelini *Kur'ân*'dan aldıklarından, metnin büyük bir kısmı âyetlere

telmihte bulunularak kaleme alınmıştır. Bu yüzden de bu çalışmada, iktibasların yanı sıra, mevlid metninde yer alan âyet telmihlerinin de ayrı bir başlık altında incelenmesi uygun görülmüştür.

3.4.1.1 İktibas Yapılan Âyetler

Mevlid-i Şerîf'te, *Kur'ân-ı Kerim*'de miraç hadisesinin anlatıldığı Necm Sûresi'nden pek çok defa iktibas yapıldığı görülmektedir. Özellikle de Hz. Muhammed'in Allah'a yakınlığının anlatıldığı ve Allah ile görüşmesi esnasında eriştiği sırların yüceliğinin ifade edildiği âyetlerden iktibas yapılmaktadır.

Kur'ân'ın 53. sûresi olan Necm Sûresi'nde yer alan 8. âyet-i kerîme şöyledir:

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰىۙ

"Sonra yaklaştıkça yaklaştı" (Karaman, Çağrıcı, Dönmez ve Gümüş, 2014, s. 525).

Hz. Muhammed'in Allah'ın huzuruna çıktığında ona yaklaştığının ifade edildiği bu âyetten, *Mevlid-i Şerîf*'in "Miʿrāc-ı Nūr-ı Vehhāc" bölümünde iktibas yapılmıştır. İktibasın yer aldığı beyit şöyledir:

Dunuvv-i Ḥażret ü sırr-ı تَدَلّٰى
Hüveydā oldı envār-ı tecellī [B. 300]

Bu beyitte Hz. Muhammed'in Hakk'ın zat mertebesinde tenezzülüne eriştiği ve tecelli nurlarının aşikâr olduğu anlatılmaktadır. Necm Sûresi'nin başka âyetlerinden de pek çok kez bu bölümde iktibas yapılmıştır.

Mesela iktibas edilen başka bir âyet olan Necm Sûresi 9. âyet-i kerîme şöyledir:

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰىۚ

"Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu" (Karaman, vd., 2014, s. 525).

Hz. Muhammed'in miraca yükselişini ve miraçta Allah'a ne denli yaklaşmış olduğunu ifade eden bu âyet-i kerîmeden de *Mevlid-i Şerîf*'te pek çok kez iktibas yapılmış olduğu görülmektedir. Bu iktibaslardan ilki; Hz. Muhammed'e yazılmış olan "Ḳaṣīde" bölümünde, Peygamber'in Allah katında ne kadar değerli olduğunu ortaya koymak için şu şekilde yer almaktadır:

Sen ol ẖāṣ-ı Ḫudāsın kim güẕer ḳılup semāvātı
İrişüp قَابَ قَوْسَيْنِ maḳāmuñ oldı اَوْ اَدْنٰى [B. 17]

Hz. Muhammed'in Allah'a "iki yay kadar" yakınlaşıp hatta "daha da" yakın olması onun makamı olarak verilmekte ve bu da onun Allah katında ne denli değerli olduğuna işaret etmektedir. Aynı âyetten iktibasa yer verilen bir diğer kısım ise eserdeki tek gazeldir. Cebrail'in Hz. Muhammed'i miraca davet edişinin nazmedildiği gazelde âyet-i kerîmeden şöyle iktibas yapılmaktadır:

Taḳarrübde maḳāmuñ قَابَ قَوْسَيْنْ
Olup gel ḳurb-ı اَوْ اَدْنٰى'ya bu şeb [B. 268]

Hz. Muhammed'in miraca yükseldiği gecenin anlatıldığı gazelin bu beytinde, Hz. Muhammed'in makamının ve değerinin ne kadar yüce olduğunu vurgulamak için miraçta Allah'a yaklaşmış olmasından bahsedilmektedir. Son olarak; Hz. Muhammed'in miracının hikâye edildiği "Miʿrāc-ı Nūr-ı Vehhāc" bölümünde, Peygamber'in Allah'ın huzuruna erişip ona yakınlaşması anlatılırken iki beyitte aynı âyetten iktibas yapılmıştır. Bu beyitler ise şöyledir:

Bu minvāl üzre buldı faẖr-ı kevneyn

Cenāb-ı Ḥaḳḳa ḳurb-ı قَابَ قَوْسَيْنْ [B. 301]

Kaside ve gazelde Hz. Muhammed'e övgü ve makamının yüceliğinin tarifi için iktibas edilen âyet-i kerîmeye, bu beyitte olayın hikâye edilmesinde yer verildiği görülmektedir.

Ne قَوْسَيْنْ oldı اَوْ اَدْنٰى maḳāmı

Murādın buldı Ḥażretden tamāmī [B. 302]

Yine Hz. Muhammed'in Allah'ın huzuruna çıktığında, Allah'a yakınlığının "iki yay kadar" değil, "daha da yakın" olduğu vurgulanmaktadır.

Necm Sûresi'nden iktibas yapılan bir diğer âyet ise Allah'ın miraçta Hz. Muhammed'e ilettiği vahiy ile ilgilidir. Hz. Muhammed'in miraçta eriştiği sırlardan bahsedilirken bu âyetten iktibas yapılmıştır.

Necm Sûresi 10. âyet-i kerîme şöyledir:

فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِهٖ مَٓا اَوْحٰىۜ

"Böylece Allah, kuluna vahyini iletti" (Karaman, vd., 2014, s. 525).

Eserde bu âyetten yapılan ilk iktibas gazelin sonuncu beyitinde yer almaktadır. Bu beyit şöyledir:

Gel ey dānā-yı esrār-ı İlāhī

Vuḳūf-ı rāz-ı مَٓا اَوْحٰى'ya bu şeb [B. 269]

Beyitte miraç gecesinde yaşanacak olan yakınlaşmada vahyedilecek sırlardan bahsedilmekte ve bu sırlara vakıf olması için Hz. Muhammed miraca davet edilmektedir. Ardından miracın hikâye edildiği bölümde de Hz. Muhammed'in miraçta eriştiği sırlar vurugulanırken aynı âyetten iktibas yapılmakta ve bu sırların halk tarafından anlaşılamayacağı belirtilmektedir. Bu beyit ise şöyledir:

Lisānı lāl ider gelmez beyāna
Ḫuṣūṣā rāz-ı مَّا اَوْحٰی ʿayāna [B. 321]

Beyitte miraçta vahyedilen sırların ne olduğunu ifade etmenin dahi mümkün olmadığı söylenmektedir. Yüce sırların ancak Hz. Muhammed'e aşikâr edilmiş olabileceği de böylelikle belirtilmiştir.

Necm Sûresi'nde miraç hadisesi anlatılırken Hz. Muhammed'in eriştiği lütuflardan bahsedilen diğer bir âyetten de *Mevlid-i Şerîf*'te iktibasta bulunulduğu görülmektedir. Necm Sûresi 18. âyet-i kerîme ise şöyledir:

لَقَدْ رَاٰی مِنْ اٰیَاتِ رَبِّهِ الْکُبْرٰی

"Hiç kuşkusuz o, rabbinin âyetlerinden en büyüğünü görmüştü" (Karaman, vd., 2014, s. 525).

İlgili âyete iktibas yapılan beyit ise şöyledir:

Bu sırdur ḳadd-i reʾye rāz-ı esnā
Rumūz-ı rüʾyet-i اٰیَاتِ کُبْرٰی [B. 404]

Hz. Muhammed'in Allah'ın sıfatına ayna oluşundan bahsedildikten sonra yer verilen bu beyitte, sırların Hz. Muhammed'in miraçta Allah'ın delillerinin en

büyüklerini görmesiyle ilişkili olduğuna değinilmektedir. Burada kastedilen mana; Hz. Muhammed'in kendi rüyetini, benliğini kaybedip Hakk'ın görüşüne erişebilmesi ile ilgili olmalıdır.

Mevlid-i Şerîf'te iktibas edilen bir diğer âyet ise *Kur'ân*'daki 24. sûre olan Nûr Sûresi'ndendir. İktibas edilen Nûr Sûresi 35. âyet-i kerimenin ilgili kısmı şöyledir:

نُورٌ عَلٰى نُورٍ

"… Nûr üstüne nûr…" (Karaman, vd., 2014, s. 353).

Miraç hâdisesinin anlatıldığı "Miʿrāc-ı Nūr-ı Vehhāc" bölümünde ezelden bir nur olarak yaratılmış olan Hz. Muhammed'in göğe yükselip Allah'ın nuruna gark olduktan sonra nurunun daha da arttığına işaret edilirken bu âyetten iktibas yapılmaktadır. İktibasın yapıldığı beyit şöyledir:

Ezelden nūr idi ol sāyeden dūr
Bu envār eyledi نُورٌ عَلٰى نُورْ [B. 309]

Bu beyitte zaten Allah'ın kendi nurundan yarattığı Hz. Muhammed'in Hakk'a ulaşmasıyla aslına dönmüş olup nurunun ziyadesiyle arttığı vurgulanmaktadır.

Bir diğer âyete iktibas ise doğrudan âyetten bir parçanın alınıp bir ifade eklenerek yapılmasıyladır. Bu iktibas, *Kur'ân*'ın 17. sûresi İsra Sûresi'nden yapılmıştır. İlgili surenin 43. âyet-i kerîmesi şöyledir:

سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُواً كَبِيراً

"Allah onların söylediği şeylerden münezzehtir, çok çok yücedir" (Karaman, vd., 2014, s. 285).

Dokuzuncu beytin ikinci mısraında, doğrudan aktarılmayan âyetin bir parçasının değiştirilmek suretiyle nazmedildiği görülmektedir. İktibas yapılan âyetin içerdiği anlamlar ise bir önceki beyitten itibaren olgunlaştırılmakta ve Allah'ın yüceliği ifade edilirken kulların bu yüceliği kavramasının mümkün olmadığına değinilmektedir. İlgili beyitler şöyledir:

Ḫayālāt-ı ḫıredden ẕātı ʿālī
Ki yoḳdur ẕihn ü ḫāricde miṡālī

Münezzeh keyf ü kemden ferd-i Bīçūn
تَعَالٰى شَأنُه عَمَّا يَقُولُونَ [B. 8-9]

Bu beyitlerde, Allah'ın zatının aklın alamayacağı yücelikte oluşu ve ona benzer hiçbir şeyin var olamayacağı söylenmekte ve ardından herhangi bir nitelik yahut nicelikten münezzeh olan Allah'ın yüceliğinin asla hakkıyla ifade edilemeyeceği vurgulanmaktadır.

3.4.1.2 Telmihte Bulunulan Âyetler

Mevlid-i Şerîf'te iktibas yapılmayan fakat anlam ve içerik itibariyle âyetlerden istifade edildiği anlaşılan beyitler de bulunmaktadır. Bu beyitlerde âyetlere telmihte bulunularak *Kur'ân-ı Kerim*'de ele alınan meselelere vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu telmihlerden ilki, eserin "Tevhid" bölümünde yer almaktadır. Diri ve her şeyin varlığının kendisine bağlı olduğu manalarına gelen Hayy ve Kayyum'un *Kur'ân-ı Kerim*'de bir arada yer aldığı üç âyet bulunmaktadır (Topaloğlu, 1997, s. 550). Fakat özellikle hadis-i şerifler ile yüceltilmiş olan Âyetü'l-Kürsî'nin ilk kelimelerinin

mevlidin başında yer alıyor oluşu, surenin ihtiva ettiği manalara da telmihte bulunulduğunu düşündürmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'in 2. suresi olan Bakara Sûresi'nin 255. âyet-i kerimesi şöyledir:

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌۜ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِهِۜ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۚ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِٓ اِلَّا بِمَا شَٓاءَۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَۚ وَلَا يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَاۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

"Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; diridir, her şeyin varlığı ona bağlı ve dayalıdır. Ne uykusu gelir ne de uyur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Onun izni olmadıkça katında hiçbir kimse şefaat edemez. Onların önlerinde ve arkalarında olanları O bilir. O'nun ilminden hiçbir şeyi -dilediği müstesna- kimse bilgisi içine sığdıramaz. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine almıştır. Onları korumak kendisine zor gelmez. O yücedir, mutlak büyüktür" (Karaman, vd., 2014, s. 41).

Zaten Allah'ın büyüklüğünün anlatıldığı "Tevhid" bölümünün devamında bu âyet-i kerîmenin ifade ettiği anlamların benzer şekilde aktarıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, eserin ilk birkaç beytinde gerek Allah'tan bahsedilirken seçilen sıfatlar ile ve gerekse de anlam ve içerik bakımından Bakara Sûresi içinde yer alan Âyetü'l-Kürsî'ye bir telmih olduğu anlaşılmaktadır. İlgili telmihin yer aldığı beyitler şunlardır:

Be-nām-ı Ḥayy u Ḳayyūm-ı cihāndār
Mürīd ü muḳtedir dānā-yı esrār [B. 1]

Bu beyitte geleneğe uygun olarak Allah'ın ismiyle esere başlandığı görülmektedir. Fakat Allah'ın isimlerinden Hayy ve Kayyum'un öne çıkarılması Âyetü'l-Kürsî'ye işaret ediyor olmalıdır.

Ḳatında bir celiyyāt u ḫafiyyāt

Muḥāṭ-ı ḳudretidür cümle ẕerrāt

Ḳamu aḳvāl u efʿāli kemāhī

Görür işidür ez-meh tābe-māhī [B. 2-3]

İkinci ve üçüncü beyitlerde ise Allah'ın her şeyi bilip kudretinin tüm zerreleri sardığından ve onun bilgisi dışında hiçbir şeyin vuku bulamayacağından bahsedilmektedir. Bu haliyle de Âyetü'l-Kürsî'deki manaları ihtiva ettiğini düşünmek mümkündür.

Eserde diğer bir telmih ise *Kur'ân*'ın 33. Sûresi olan Ahzab Sûresi'ndendir. Ahzab Sûresi'nin 56. âyet-i kerîmesi şöyledir:

اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يٰٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيماً

"Allah ve melekler Peygamber'e salât ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salât ve selâm okuyun" (Karaman, vd., 2014, s. 425).

Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf*'inde Hz. Muhammed'e salavat getirilmesi için okuru teşvik eden bölümlerin dolaylı olarak *Kur'ân-ı Kerim*'e telmihte bulunduğunu söylemek mümkündür (Karacabey, 2010, s. 285). Zira Ahzab Sûresi 56. âyette Allah, açıkça müminleri Hz. Muhammed'e salavat getirmeye davet etmektedir. Kendinden sonra kaleme alınmış tüm mevlid metinlerini etkileyen Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ında her bölümün sonunda tekrar edip okuru yahut dinleyeni salavat getirmeye davet etme işlevi gören beyitler, Mustafa Selâmî'nin eserinde sadece bölüm sonlarında değil, anlatının imkân verdiği kısımlarda da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca *Vesiletü'n-Necât*'tan farklı olarak

salavat getirmeye davette belli bir kalıp ifade de kullanılmadığı görülmektedir. Hz. Muhammed'e salavat getirilmesi için nazmedilmiş beyitler şunlardır:

Ṣalāt-ile selām olsun müdāmī
Revān-ı aḳdesine ṣubḥ u şāmī [B. 38]

Hz. Muhammed'in yaratılan ilk nur olduğundan ve diğer peygamberlerden yüce oluşundan bahsedilen "Na't" bölümünün sonunda yer alan bu beyitte, Hz. Muhammed'in mukaddes ruhuna salat ve selam edilmektedir.

Cenāb-ı Ḥażret-i faḫrü'l-verāya
Ṣalāt it ʿāşıḳāne bī-nihāye [B. 95]

"Āġāz-ı Kitāb-ı Mevlid-i Faḫr-i Kāyināt ʿAleyhi Efḍali'ṣ-Ṣalavāt" bölümünün son beyti olan bu beyitte de okur ya da dinleyicinin Hz. Muhammed'e salavat getirmeye teşvik edildiği görülmektedir. Fakat bu beyitten önce yer alan mısralarda, Allah'ın nuruna ve cennet bahçelerindeki kasırlara ulaşmak isteyenlerin Hz. Muhammed'e salavat etmeleri söylenerek bu lütuflara ancak salavat ile ulaşılabileceğinin altı çizilmiştir.

Velī depret zebān şevḳ-ile ḳıl cūş
Ṣalāt it ol Cenāba olma ḫāmūş [B. 112]

Cenāb-ı aḳdesine ber-devāmī
İrişsün Ḥażretu'llāhuñ selāmı [B. 159]

Ayrıca Mustafa Selâmî, bu iki beyitte olduğu gibi anlatının imkân verdiği başka kısımlarda da Hz. Muhammed'e salavat getirilmesi için teşvikte bulunmaktadır.

Bu şükre cān u dilden ʿāşıḳāne
Ṣalāt eyleñ o sulṭān-ı cihāna [B. 173]

"Ender ṭalʿat-i Şems-i kāyināt ʿAleyhi Efḍali'ṣ-Ṣalavāt" bölümün sonunda yer alan bu beyitte ise Hz. Muhammed gibi bir peygamberin ümmeti olduğumuz için Allah'a şükrümüzü yine Hz. Muhammed'e salavat getirerek elde etmemiz söylenmektedir.

İrürdi ḳadr-i dīni āfitāba
Selām olsun hemīşe ol Cenāba [B. 241]

Revān-ı aḳdesine ṣubḥ u şāmī
Taḥiyyāt u selām olsun müdāmī [B. 338]

"Naẓm" ve "Miʿrāc-ı Nūr-ı Vehhāc" bölümlerinin sonunda yer alan bu beyitlerde ise bölüm sona erdirilmeden Hz. Muhammed'e salavat getirilmesi için okur ve dinleyici tekrar yönlendirilmektedir.

Revān-ı aḳdesine ber-devāmī
İrişsin Ḥażretu'llāhuñ selāmı [B. 447]

Son olarak *Mevlid-i Şerîf*'in en son beyti de Hz. Muhammed'e salavat getirilmesi ile bitirilmektedir. Bu haliyle, eserin başından sonuna kadar defaatle salavat getirilmesi için teşvikte bulunulması, Ahzab Sûresi'nin 56. âyet-i kerîmesinde yer alan ifadeyle örtüştüğünden bu âyetten telmih yapılmış olduğu düşünülebilir.

Telmihte bulunulmuş bir başka âyet, *Kur'ân-ı Kerim*'in 21. sûresi olan Enbiyâ Sûresi'nin 107. âyeti kerimesinedir. Bu ayet şöyledir:

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

"Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik" (Karaman, vd., 2014, s. 330).

Hz. Muhammed'in uğruna âlemin yaratıldığından ve en büyük kıymet ve üstünlüğün onda olduğundan bahsedilen beyitlerin hemen ardından Peygamber'in cihana Allah'ın rahmeti olarak gönderildiği belirtilmektedir. İlgili beyit şöyledir:

Cihāna raḥmet-i Raḥmānīdür ol
Ḳamu ḫalḳ-ı cihānuñ ḫānıdur ol [B. 27]

Âyete telmihte bulunularak Allah tarafından âleme rahmet olarak gönderilmiş olan Hz. Muhammed'den bahsedilmekte ve böylelikle de onun tüm cihan halkından üstün bir dereceye sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf*'inde konusu gereği en temel kaynaklarından biri olan *Kur'ân-ı Kerim*'den yapılmış olan iktibas ve telmihler yukarıda incelenen beyitlerde yer almaktadırlar. Bu iktibas ve telmihlerden görüldüğü üzere; eserdeki beyitler, ihtiva ettikleri anlam gereği Kur'ânî düstur ve

geleneği halkla buluşturan ve dinî bilgilerin halkın zihninde neşv ü nema bulması için yazılmış olan beyitlerdir.

3.4.2 Hadisler

Manzum siyer-i nebiler olarak kabul edilebilecek olan mevlidlerin en temel bilgi kaynaklarından bir diğeri ise hadislerdir (Karacabey, 2010, s. 276). Salih Karacabey'in (2010, s. 276) *Vesiletü'n-Necât* üzerinden hadis analizini yaparken belirttiği üzere; mevlidler manzum eserler olduklarından doğrudan hadislerin Arapça metinlerini nakletmeleri ve ilk kaynakları kullanmaları beklenemez. Zira mevlid türünde asıl amaç hadis rivayetinde bulunmak değil, toplumu bilgilendirmektir (Karacabey, 2010, s. 276). Dolayısıyla doğrudan hadisin tamamını esere almak yerine bir parçasının dâhil edilebileceği gibi hadisin içerik ve anlamının beyitlerde yer bulması da söz konusu olabilmektedir. Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf'*inde de Hz. Muhammed'in hayatı, miracı ve mucizeleri anlatılırken bilgi kaynakları olarak hadislere başvurulmaktadır. Metinde çok sefer hadis kaynaklı mefhum ve anlayışların işlenmiş olmasıyla hadislere telmihte bulunulduğu gibi Arapça ibareleri muhafaza ederek hadislerden yapılan iktibasların olduğu da görülmektedir.

3.4.2.1 İktibas Yapılan Hadisler

Mustafa Selâmî *Mevlid-i Şerîf'* inde dört yerde hadislerden iktibas vardır. Bunlardan ilki kudsî hadis olarak bilinen ve "Sen olmasaydın sen, felekleri (kâinatı) yaratmazdım ben" anlamına gelen "Levlâke levlâke lemâ halaktu'l-eflâke"dir (Karacabey, 2009, s. 282). Fakat "Levlâke" hadis-i kudsîsinin sahihliği noktasında birtakım sorunlar bulunmaktadır (Yıldırım, 2018, s. 156). Bütün büyük hadis toplayıcıları tarafından uydurma olduğu kabul görmüş olan bu söz, *Kur'ân*'daki

ifadelerle de çelişir bulunduğundan şaibelidir (Yıldırım, 2018, s. 156). Fakat kimi âlimler bu sözün başka bazı hadislerle anlamca uyuşması itibariyle hadis sayılabileceğini söylemektedirler (Yılmaz, 1992, s. 113). Eserde ise bu söze şu şekilde iktibas yapılmıştır:

Ḳonıldı başına iklīl-i "Lev-lāk"
Eger olmasa ḫalḳ olmazdı eflāk [B. 231]

"Naẓm" bölümünde, Hz. Muhammed'in üstünlüğü anlatılırken yer verilen bu söz ile Peygamber uğruna feleklerin yaratılmış olduğu bilgisi verilmektedir. Ayrıca kâinatın yaratılma sebebinin Hz. Muhammed oluşuna işaret eden ve tasavvuftaki vahdet-i vücud anlayışını destekleyen bu söze, başka beyitlerde de telmihte bulunulduğu görülmektedir (Yıldırım, 2018, s. 156).

Anuñdur naṣr u ʿizzet cāvidānī
Anuñçün ḫalḳ idüpdür Ḥaḳ cihānı

O bir şāh-ı rusuldür kim dü-ʿālem
Ṭufeylidür anuñ vallāhu aʿlem [B. 28-29]

"Na't" bölümünde yer alan bu beyitlerde iki âlemin de Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine yaratılmış olduğunun altı çizilerek "Levlâke" sözüne telmihte bulunulmaktadır.

Mevlid'de "Beni rüyada gören kimse doğru görmüştür" manasına gelen "Men reânâ fi'l-menâmi fekad rea'l-hak" hadisinden de iktibas yapılmıştır (Aclûnî, 2019 c.

4, s. 22). Buhârî ve Müslim'in aktarmış olduğu bu hadis sahih kabul edilmektedir (Aclûnî, 2019 c. 4, s. 22). Fakat Ferhat Gökçe'nin ifade ettiği üzere; "Sûfîlere göre âyetlerin yanı sıra hadislerin de zâhir anlamlarının yanında bâtın manâları vardır" (Gökçe, 2017, s. 2). Bu yüzden mutasavvıflar tarafından "Men reânî" hadis-i şerifi "Beni gören Hakk'ı gördü" manasında şerh edilmiş ve Hz. Muhammed'in Allah'ın tecelligâhı olduğu manasına yorulmuştur (Mihr, 1992). *Mevlid-i Şerîf'*te bu hadise yer verilirken de bâtınî mananın kastedilmiş olabileceği düşünülmektedir.

Eger rūşen dilerseñ bu beyānı
ʿAyān eyler naẓar ḳıl "men reʾānī" [B. 69]

Allah'ın Hz. Muhammed'i kendi zat ve sıfatına ayna kıldığından bahsedildikten sonra yer verilen bu beyitte kanıt olarak "Men reânî" hadisine işaret edildiği görülmektedir. Hadisten iktibas yapılan bir diğer beyit ise şöyledir:

Olur lā-büd bu ḥālüñ rāzdānı
Ḫabīr-i sırr-ı remz-i "men reʾānī" [B. 405]

*Mevlid'*in son bölümünde yer alan beyitte hadisteki sırrı bilenin miraçta yaşanan lütufların da sırdaşı olduğunun altı çizilmektedir. Burada da miraçta Hz. Muhammed'e Allah'ın tecelli etmiş olması sırrı ile bu hadis-i şerif arasında bir ilişki kurulduğu görülmektedir. Bu haliyle yine bâtınî manada hadise iktibas yapıldığını söylemek mümkündür.

Sonuncu hadis iktibası ise "Fakirlik benim övüncümdür" manasına gelen "El-fakru fahrî"den yapılmaktadır (Solmaz, 2016, s. 115). Fakat İbn Teymiyye

kaynaklarda böyle bir hadis bulunmadığını söyler ve pek çok ulema da kendisiyle aynı görüşte olup "El-fakru fahrî"nin sahih bir hadis olmadığını ve zaten elde bulunan diğer sahih hadislerle de çeliştiğini belirtmektedirler (Karacabey, 2009, s. 290). Ayrıca Hafız İbn Hacer de bu hadisin uydurma bir hadis olduğunu belirtmektedir (Aclûnî, 2019, c. 3, s. 194). Bu hadisten iktibas *Mevlid-i Şerîf*'te şu şekilde yer almaktadır:

Velīkin iẖtiyār itmişdi faḳrı
Dir idi faẖr idüp "el-faḳru faẖrī" [B. 422]

Hz. Muhammed'in ahlakından bahsedilen son beyitlerde, yüce makamına rağmen âciz ve fakirlere dahi ne denli sevgi ve muhabbet duyduğuna ve zengin fakir ayırmadan ashabına yakınlık gösterdiğine işaret edilmektedir. Her ne kadar fakr kelimesinin sözlük manası fakirlik ve âcizlik olsa da tasavvufî bir terim olarak kişinin varlığından kurtulması ve fenafillah'a ulaşması anlamlarına da gelmektedir (Solmaz, 2016, s. 116). Bu yüzden de Hz. Muhammed'in mertebesi olarak görülen fakr makamına ulaşmak mutasavvıfın nihâî hedefidir (Solmaz, 2016, s.118).

3.4.2.2 Telmihte Bulunulan Hadisler

Mevlid-i Şerîf'te telmihte bulunulan hadis-i şerîf ve hadis-i kudsîler de yer almaktadır. Bunlardan ilki "Allah'ın ilk yarattığı şey benim nurumdu" hadisine yapılmış olan telmihtir (Karacabey, 2010, s. 277). Telmihin yer aldığı beyit şöyledir:

O bir ẕü'l-ḳadr-i aʿlādur ki Mevlā
İdüpdür nūr-ı ẕātından hüveydā [B. 30]

"Tevhid" bölümünün ardından Hz. Muhammed'e "Na't" olarak yazılan bölümde yer alan bu beyitte, Allah'ın Hz. Muhammed'i kendi nurundan yaratmış olduğu ifade edilmekte ve böylelikle Hz. Muhammed'in seçkin oluşu vurgulanmaktadır. Hadise telmihte bulunulan diğer beyitler ise şöyledir:

Pes itdi rūḥ-ı faẖr-ı kāyinātı
Muʿallā-ẕāt u ol kāmil-ṣafāyı

Cihānı ḳılmaġa maʿmūr u ābād
Tecellī eyleyüp nūrından īcād [B. 59-60]

Bu beyitlerde Hz. Peygamber'in dünyaya gelişi anlatılmakta ve daha kâinatta hiçbir şey yokken yaratılan ilk ruhun, Hz. Muhammed'in ruhu olduğu ve Allah'ın tecelli eyleyip onu kendi nurundan yarattığı tekrarlanmaktadır. Ayrıca tasavvuftaki anlayışa uygun olarak Hz. Muhammed'in ruhu Allah'ın nurundan yaratılımış olduğu için diğer yaratılmışların da bu nurdan var edildiklerinden eserde bahsedilmektedir. Bununla ilgili beyit şöyledir:

Anuñ nūrından idüp enbiyāyı
Hem anlardan revān-ı evliyāyı [B. 73]

Allah'ın kendi nurundan yarattığı Hz. Muhammed'in nurundan; diğer peygamberlerin ruhlarının yaratıldığı ve evliyanın ruhlarının da peygamberlerin ruhlarından yaratılmış olduğu ifade edilerek bir çeşit silsilenin söz konusu olduğuna işaret edilir. Bu haliyle, eserde Nûr-ı Muhammediyenin kastedildiğini söylemek

mümkündür. Vahdet-i vücutta Hak'tan başka bir şeyin olamayacağı görüşünün mevcudatın kendine yeter bir varlığa sahip olduğu manasına gelmemesi gerektiğinden, Tek ve Mutlak olan Allah ile onun var ettikleri arasındaki ayrımı ortaya koymak adına Nûr-ı Muhammedî'nin çok önemli bir rolü bulunmaktadır (Yıldırım, 2018, s. 156). Yaratan ile yaratılan arasında bir çeşit "ara form" olarak işlev gören Nûr-ı Muhammedî'nin sadece Hakk'ın kendisinden yaratılmış olması, diğer yaratılanların Allah ile doğrudan bir ilgi oluşturmamasına imkân sağlamaktadır (Yıldırım, 2018, s. 156). Bu yüzden mutasavvıfların üzerinde çok durduğu bir konu olan Nûr-ı Muhammedî'nin halklara İslam'ı öğretmek arzusuyla kaleme alınmış olan mevlidlerde yer alması, halk kitlelerince tasavvufî görüşün benimsenmesine de olanak sağlamaktadır.

Mevlid-i Şerîf'te "Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim ve mahlûkatı yarattım." manasına gelen kudsî hadise ve Hz. Muhammed'in yaratılışla ilgili olarak söylediği "Allah vardı. O'nun dışında hiçbir şey yoktu." hadis-i şerîfine telmihte bulunulan bir bölüm de yer almaktadır (Karacabey, 2009, s. 282-285).

Sivā-yı Ḥaḳ hüveydā vü nihānī
Yoġ-idi ʿālemüñ nām u nişānı

İdüp pes iḳtiżā iḥsān ü cūdı
Heme eşyāya teşrīf-i vücūdı

Bu yüzden oldı Ḥażretden irādet
Hüveydā ola tā āṯār-ı ḳudret [B. 56-58]

Bu kısımda henüz kâinatta Allah'tan başka hiçbir şey yok iken Allah'ın cömertliğiyle tüm yaratılmışların varlığını lüzumlu hale getirip kudretinin eserlerinin aşikâr olması için kâinatı yarattığı hikâye edilirken hadislere telmihte bulunulmaktadır.

Sonuç olarak; Hz. Muhammed'in hayatına dair elde bulunan bilgiler *Kur'ân* ve hadisten geldiğinden, mevlid türünün bu iki temel kaynaktan iktibas ve telmih yapması kaçınılmazdır. Fakat Mustafa Selâmî'nin hadislerden yaptığı iktibas ve telmihlerde; kimi zaman sahih olmayan ya da sahih olup olmadığı tartışmalı olan hadisleri de eserine dâhil ettiği görülmektedir. Bu durumun diğer mevlid metinlerinde de varlık göstermesi Karacabey'in de belirtmiş olduğu üzere "tasavvufî düşüncenin temellerini oluşturan hadislerin sıhhat değerlendirmesine tâbi tutulmadan" eserlere dâhil edilmelerinden veya edebiyat ve tasavvuf geleneği içinde kabul görmüş olan hadislerden faydalanılmış olunmasından kaynaklanmış olabilir (Karacabey, 2009, s. 291).

Diğer yandan, tasavvufî bir veçhesi de olan *Mevlid-i Şerîf*'te yer verilen âyet ve hadislerin bâtınî anlamlarının da kastedildiği anlaşılmaktadır. Bu haliyle, metin okunurken tasavvufî mefhum ve anlayışların göz önünde bulundurulması ve Mustafa Selâmî'nin de tasavvuf geleneği içinde eserini kaleme almış olduğunun farkında olunması gerekmektedir. Ayrıca bu bâtınî manalara haiz olan hadislere iktibas ve telmihte bulunulması, bir post-nişîn de olan Mustafa Selâmî'nin hitap ettiği okur ve dinleyicinin de bu meselelere aşinâ olan yahut bu meselelerin öğretilmeye çalışıldığı bir topluluk olabileceğini düşünmeye imkân tanımaktadır.

BÖLÜM 4

MEVLİD-İ ŞERÎF'İN *VESÎLETÜ'N-NECÂT* VE *MUHAMMEDİYE* İLE İLİŞKİSİ

4.1 Süleyman Çelebi ve *Vesîletü'n-Necât*

Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât*'ı 812/1409 yılında Ulu Cami'de imamet görevinde iken yazdığı bilinmektedir (Kemikli, 2018, s. 16). Latifî'nin tezkiresinde de belirttiği üzere rivayete göre Bursa'da bir vaizin Bakara Sûresi 285. âyeti tefsir ederken Hz. Muhammed'in Hz. İsa'dan üstün olmadığı anlamını çıkarması, büyük ilmî tartışmalara sebep olmuş ve uzun tartışma ve fetvalardan sonra vaazı veren İranlı vaiz ilzam edilip katline dahi hükmedilmiştir (Bilkan, 2019, s. 24-25; Kemikli, 2018, s. 18). Bu tartışmaların sürdüğü dönemde meseleden etkilenen Süleyman Çelebi de birkaç beyit nazmetmiştir (Bilkan, 2019, s. 27). *Vesîletü'n-Necât*'ın çekirdeğini oluşturan bu beyitler şöyledir:

Ölmeyip 'İsâ göğe bulduğu yol[7]
Ümmetinden olmak içün idi ol

Dahi hem Mûsâ elindeki 'asâ
Oldı anun 'izzetine ejderhâ

Çok temennâ kıldılar Hakdan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar

Gerçi kim bunlar dahî Mürsel durur

[7] Bu kaynaktan yapılan alıntılarda kaynağın transkripsiyon ve imla özelliklerine sadık kalınmıştır.

Lîkin Ahmed ekmel ü efdal durur

Zîra efdallığa ol elyâk durur

Anı eyle bilmeyen ahmak durur (Bilkan, 2019, s. 26-27)

Mevlidin yazılmasının sebebi olarak bu hadise gösterilse de esasen devrin sosyal ve siyasi ortamının eserin yazılmasında büyük bir etkisi olduğu düşünülmektedir (Kemikli, 2018, s. 19). Hûb-Mesihler, Batınîler, Bedreddinîler, Hurûfîler ve yeni İslam'a girmiş olan mühtedilerin bir arada yaşarken inanç ve akidelerde bir ortak noktada buluşamamaları; mevlidin insanları ehl-i sünnet inancı etrafında tekrardan birleştirmek gayesiyle yazıldığı fikrini akla getirmektedir (Bilkan, 2019, s. 27-28).

Fāʿilātün fāʿilātün fâʿilün vezniyle kaleme alınan eserin ismi pek çok nüshada mevlid yahut mevlüd olarak kaydedilmiştir (Pekolcay, 2004, s. 486). Birçok nüshası olan esere, sonraki yüzyıllarda başka şairlerin de şiirlerinin dâhil olması ve törenlerde okunmak maksadıyla bazı bölümlerinin çıkartılarak kısaltılmış versiyonlarının da bulunması, *Vesîletü'n-Necât'*ın toplamda kaç beyitten meydana geldiğinin tespitini zorlaştırmaktadır. Timurtaş'a göre mevlidin asıl metni 732 beyitten oluşurken Necla Pekolcay'ın on bir nüshayı karşılaştırarak bulduğu sayı 768'dir (Pekolcay, 2004, s. 486; Köksal, 2011, s. 39).

Pekolcay'a göre halka yönelik konularda oldukça sade bir Türkçe ile kaleme alınan mevlidde şairin dinî meselelerdeki heyecanı, sanatkârane bir üslup ile yazılmış ifadelerin varlığını mümkün kılmıştır (Pekolcay, 2004). Tasavvufî terimlerin ve şer'î hükümlerin doğru işlendiği eser; tekrir, tenasüp, cinas, tevriye, teşbih-i temsîlî gibi sanatlarla süslenip gerek duyulan bölümlerde âyet ve hadislere telmihte

bulunulmuştur (Pekolcay, 2004). Bu haliyle sehl-i mümteni olarak kabul edilen *Vesîletü'n-Necât,* biçim ve içeriğiyle adeta mevlid türünün özelliklerini belirlemiş ve kendinden sonra yazılan tüm mevlid-i şerîflere örnek teşkil etmiştir (Pekolcay, 2004).

4.2 Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf*'i ve *Vesîletü'n-Necât*

Mevlidler üzerine yapılan incelemelerde Pekolcay'ın *Vesiletü'n-Necât*'a benzeyenler, bazı noktalarda benzeyip bazı noktalarda benzemeyenler ve *Vesiletü'n-Necât*'tan tamamen farklı olan mevlidler tasnifi; çalışılan mevlidlerin *Vesiletü'n-Necât* merkeze alınarak değerlendirilmesi ve *Vesiletü'n-Necât* ile sahip oldukları ortak yahut farklı özelliklere göre incelenmesi anlamına gelmektedir (Pekolcay, 2016, s. 32). Eğer elde bulunan metin farklılık gösteriyor ise de Pekolcay'a göre bu farklılıklar; müellif ya da müstensihlerin mensubu bulundukları tarikat ve mezheplerin farklılığı ve istifade ettikleri kaynak eserler olan siyerlerin çeşitlilik gösterebilmesi ile ilgilidir (Pekolcay, 2016, s. 32-33).

Köksal'a göre ise mevlid türünü domine eden ve kendinden sonra yazılmış tüm mevlid metinlerini etkilediği tartışmasız kabul edilen *Vesiletü'n-Necât*'ın diğer mevlid metinlerinden ayrı özel bir kategoride değerlendirilmesi gerekmektedir (Köksal, 2011, s. 34). Birçok farklı dile çevrilip bestelenen ve özel gün ve zamanlarda okutulan bu eser; diğer mevlid metinlerine de örnek olmuş ve "mîrî malı" olarak görüldüğünden kendisinden doğrudan beyitlerin alınmasında beis görülmemiştir (Köksal, 2011, s. 36-37).

Mustafa Selâmî'nin eserinde de Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ından istifade edilmiş olduğu hem içerik hem de biçimsel özelliklerin benzerlik göstermesinden anlaşılmaktadır. Bu benzerliklere; eserin mesnevi nazım şekliyle

yazılmış olması, zaman zaman salavat getirilmesi için okur ve dinleyiciyi yönlendiren vasıta beyitlerinin yer alması ve içerik bakımından bölümlerin mevlid, miraç, mucizeler ve Hz. Muhammed'in ahlakının anlatıldığı bölümler olarak ayrılması örnek gösterilebilir.

Fakat diğer yandan; Selâmî'nin mevlidinin Süleyman Çelebi'nin eserinden farklı olduğu da görülmektedir. Eseri bilim dünyasına tanıtan Hasibe Mazıoğlu şöyle söylemektedir: "Yazar, mevlidinde Süleyman Çelebi'nin etkisinden uzak kalmıştır. Gerek vezinde ve dilde gerek bölümlerde Süleyman Çelebi'nin etkisi görülmez" (Mazıoğlu, 1974, s. 55). Bu haliyle *Mevlid-i Şerîf*'in Süleyman Çelebi'nin eserinden farklı olan özellikleri; onu *Vesiletü'n-Necât* çizgisinde kaleme alınmış olan diğer mevlidlerden de ayırıp karakteristik bir eser olmasına olanak sağlamaktadır. Bu yüzden *Mevlid-i Şerîf* ve *Vesîletü'n-Necât* arasındaki farklılıkları incelemek Mustafa Selâmî'nin eserinin kendine has konumunun daha iyi anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Vesîletü'n-Necât ile *Mevlid-i Şerîf* arasındaki büyük farklılıklardan biri mevlidlerin biçim özellikleridir.[8] Oldukça düzenli ve her bir bölümün başlıkla birbirinden ayrıldığı ve Hz. Muhammed'e salavat getirilmesi için tekrar eden vasıta beyitleriyle sona erdiği *Vesîletü'n-Necât*'tan farklı olarak *Mevlid-i Şerîf*'te bazı kısımların başlıklarının olmadığı ve salavat getirilmesi için tekrar eden vasıta beyitlerinin de yer almadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra *Vesîletü'n-Necât*'ta yer alan, "Fî Beyânı Nükteti ve'n-Nasihati", "Fî'n-Nehy an Ef'âl'il-Mezmûmeti", Fî Tebligi'r-Risâleti" ve "Fî Vefâtı'n-Nebiyy Sallallâhü Aleyhi ve Sellem"[9] bölümlerinin *Mevlid-i Şerîf*'te bulunmadığı görülmektedir (Pekolcay, 2016, s. 33-34).

[8] Bu çalışmada, Necla Pekolcay'ın hazırladığı *Vesîletü'n-Necât* metninin 5. baskısı esas alınmıştır.
[9] Bu eserden yapılan alıntılarda kaynak eserin imla ve transkripsiyon özelliklerine sadık kalınmıştır.

İki eser de mesnevi nazım şekliyle yazılmışsa da kullandıkları vezinler farklıdır. Mustafa Selâmî *Mevlid-i Şerîf*'i mesnevi nazım şeklinin çok tercih edilen mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün kalıbıyla kaleme almıştır. *Mevlid-i Şerîf'te* yer alan manzumenin de yine bu vezinde nazmedildiği görülmektedir. Kasidede ise mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün vezni kullanılmaktadır. Diğer yandan *Vesîletü'n-Necât*'ta eser, fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün vezniyle devam ederken kaside olarak yazılmış olan "Fî Medhi'n-Nebiyy Sallallâhü Aleyhi ve Sellem" bölümünde vezin mefāʿīlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün olarak değişmektedir. Diğer mevlid yazarlarının genellikle metinlerini *Vesîletü'n-Necât* ile aynı vezinde kaleme aldıkları görüldüğünden; Mustafa Selâmî'nin vezin tercihinin farklı oluşu, onun eserini *Vesîletü'n-Necât*'tan ayıran belirgin özelliklerden biridir.

768 beyitten oluşan *Vesîletü'n-Necât*, 447 beyti ihtiva eden *Mevlid-i Şerîf*'ten hacmen daha büyük bir eser olduğundan; bazı bölümlerin daha tafsilatlı anlatıldığı görülmektedir. Bu yüzden de *Vesîletü'n-Necât*'ta yer verilen bazı kısımların *Mevlid-i Şerîf*'e dâhil edilmemiş olmasının makul olduğu düşünülmektedir. Özellikle Hz. Muhammed'in doğumunun anlatıldığı kısımda *Vesîletü'n-Necât*'ın çok daha tafsilatlı olduğu ve mevlid hadisesinin Hz. Amine'nin ağzından anlatıldığı bir bölümün de yer aldığı görülmektedir. Diğer yandan; *Vesîletü'n-Necât*'ta yer verilmeyen bazı içeriklerin *Mevlid-i Şerîf*'te yer alması, eserin başka kaynakların da etkisinde kalmış olabileceğine işaret etmektedir. Bu haliyle; Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf*'i merkeze alınarak yapılan bu çalışmada *Vesîletü'n-Necât*'ta yer almayıp Mustafa Selâmî'nin mevlidinde bulunan içerik özelliklerine yer vermek amaçlanmaktadır.

Mevlid-i Şerîf'te Allah'ın varlığını ispat etmek için kullanılan vâcibü'l-vücûd, zât gibi kelam terimlerinin yer aldığı görülmektedir. Bu kısımda Mustafa Selâmî;

Allah'ın varlığını ispat etmek için kelam ilminden faydalanmakta ve kelam ilmi esaslarıyla Allah'ın varlığına deliller sunmaktadır.

Ḳamu ʿālem aña eyler sücūdı
Keş̲ürü'l-cūd u vācibdür vücūdı

Ḫayālāt-ı ḫıredden z̲ātı ʿālī
Ki yoḳdur z̲ihn ü ḫāricde miş̲ālī [B. 7-8]

Diğer yandan *Vesîletü'n-Necât*'ta Allah'ın varlığına şüphe olmadığı daha basit bir dille ifade edilse de böyle terimlere yer verilmediği görülmektedir (Pekolcay, 2016, s. 52-53). Bu haliyle; iki eserin okuyucu ve dinleyici kitlesinin farklılık gösterdiğini ve *Mevlid-i Şerîf*'in belli bir bilgi birikimine sahip olan bir kitleye hitap ettiğini söylemek mümkündür.

Ardından *Mevlid-i Şerîf*'te Hz. Muhammed'in yaratılışının anlatıldığı bölümde; Allah'ın Hz. Muhammed'i kendi nurundan yarattığı, diğer evliya ve enbiyanın Hz. Muhammed'in nurundan yaratıldığı ve son olarak da bu nurdan diğer tüm cisimlerin meydana geldiği ifade edilmektedir. Bu ifadelere aşağıdaki beyitler örnek verilebilir:

Anuñ nūrından idüp enbiyāyı
Hem anlardan revān-ı evliyāyı

Bu tertīb ü bu minvāl üzre ervāḥ
Vücūda geldi andan ṣoñra eşbāḥ [B. 73-74]

Vesîletü'n-Necât'ta bütün varlıkların Hz. Muhammed şerefine yaratıldığı ifadesi bulunmaktadır (Pekolcay, 2016, s. 57). Fakat mutasavvıfların vahdet-i vücud anlayışının panteist bir düşünceye evrilmemesi için tartıştığı üzere; yaratan ile yaratılan arasında yer alması elzem olan Nûr-ı Muhammedî'den diğer varlıkların yaratılmış olduğu meselesine değinilmemiştir (Yıldırım, 2018, s. 156). Bu da *Mevlid-i Şerîf*'in *Vesîletü'n-Necât*'tan ayrıldığı önemli noktalardan biridir.

Mevlid-i Şerîf'te Hz. Muhammed'in doğumunun anlatıldığı kısmın ardından onun günden güne büyümesi, 25 yaşına gelince Hz. Hatice ile evlenip çocuklarının olması ve 40 yaşında ise Hira Dağı'nda peygamberlik vazifesini alması konularına yer verilirken *Vesîletü'n-Necât*'ta bu konulardan bahsedilmediği görülmektedir. Ardından miracın anlatıldığı bölüm *Vesîletü'n-Necât*'ta Süleyman Çelebi'nin doğrudan da belirttiği üzere kısaltılarak yer alırken, *Mevlid-i Şerîf*'in daha tafsilatlı olduğu görülmektedir (Pekolcay, 2016, s. 96). *Mevlid-i Şerîf'te*, Cebrâil'in Sidre-i Müntehâ'yı aşamamasından bahsedilirken Hz. Muhammed'in derecesinin ne kadar yüksek bir mertebeye sahip olduğu ifade edilmiş olur. Allah katına çıkan Hz. Muhammed'in Allah'ın cemâlini gördüğü anlatılırken de bu halin ve makamın yalnızca Hz. Muhammed'e mahsus olduğunun altı çizilmektedir.

Müyesser olmamışdur ġayra bu ḥāl
Saña maḫṣūṣdur şāhā bu iclāl [B. 293]

Yine bu kısmı takiben Allah'ın Hz. Muhammed'e müjdelediği tövbe kapısı ve elli vakit namaz emrinin hafifletilip beş vakit namazın verilmesi gibi miraçta gerçekleştiği düşünülen hadiselere yer verilmiştir. *Vesîletü'n-Necât'*ta miraç bölümü kısaca tasvir edilirken *Mevlid-i Şerîf*'te çok daha tafsilatlı olması; Mustafa

Selâmî'nin eserini okuyan kitlenin tasavvufla daha ilgili bir zümre olması ve tasavvuf ehlinin de miracı kendi manevi yolculuklarına örnek kabul etmeleri olduğu düşünülebilir.

Son olarak *Mevlid-i Şerîf*'te yer alan fakat *Vesîletü'n-Necât*'ta yer verilmemiş bazı mucizeler olduğu görülmektedir. *Mevlid-i Şerîf*'te bulunup *Vesîletü'n-Necât*'ta yer almayan mucizeler şunlardır: Hz. Muhammed'in yüzünün nuru ve bu nurla Hz. Hümeyra'nın kaybolan iğneyi bulması, Hz. Muhammed'in ağız suyuyla kurumuş kuyunun tekrar su ile dolması, arzın Hz. Muhammed'in emriyle Süraka isimli bir ateşperesti tutması, Hz. Muhammed'in Hz. Ali'nin namazını kılabilmesi için güneşe yeniden yükselme emri buyurması ve güneşin buna itaat etmesi, Hz Peygamber'in ağaçları tutup yanında götürmesi, ağaçların Hz. Muhammed'in işaretiyle yeri yırtıp gelmesi, Cabir'in evinde hazırlanan yemeğin Hz. Muhammed'in ağız suyunu katmasıyla tükenmemesi, Cabir'in annesinin görmeyen gözlerinin açılması ve Hz. Muhammed'in yediği lokmaların tesbihinin duyulması.

Diğer yandan iki eser arasında karşılaştırma yapılırken, mevlid geleneğinde çok sık rastlanan *Vesîletü'n-Necât*'ta yer alan beyitleri kendi eserine dâhil etme alışkanlığının olmadığı görülmektedir. Yapılan incelemede iki eserde de kısmen ortak olan tek bir beyit bulunabilmiştir. Bu beyit *Vesîletü'n-Necât*'ta şöyle yer almaktadır:

Bir ak kuş kanadıle benüm
Arkamı sığadı kuvvetle katı (Pekolcay, 2016, s. 74)

Mevlid-i Şerîf'te aynı içeriğe sahip olan fakat anlatım itibariyle Hz. Amine'den üçüncü tekil şahıs olarak bahsedilen beyit ise şöyledir:

Bir aḳ ḳuş irişüp ol dil-sitānuñ

Ḳanadıyla ṣıġadı ẓahrin anuñ [B. 148]

Fakat iki eserde benzer bir dil ve içerikle kurulmuş olan bu beyit, *Vesîletü'n-Necât*'a Mustafa Darîr'in mevlid manzumesinden alınmış olduğu bilinen bir beyittir. Mustafa Darîr'in siyer kitabında bu beyit şöyle yer almaktadır:

Bir ak kuş geldi arkamı sığadı

Kanadı birle katî kuvvet-ile[10] (Yılmaz, 2004, s. 237)

Haliyle, *Mevlid-i Şerîf* ve *Vesîletü'n-Necât*'ta büyük benzerlik gösterdiği düşünülen bu ve eğer bulunmaktaysa bunun gibi beyitler yer aldığında, bu beyitlerin doğrudan *Vesîletü'n-Necât* etkisiyle mi yoksa *Vesîletü'n-Necât*'ın da etkilendiği eserlerin tesiriyle mi yazıldığından emin olunamamıştır.

Sonuç olarak; *Vesîletü'n-Necât* ve *Mevlid-i Şerîf* arasındaki farklılıklar benzerliklerden çok daha fazladır. Özellikle mevlid türünde kaleme alınan eserlerin *Vesîletü'n-Necât* ile kurdukları yakın ilişki göz önünde bulundurulduğunda bu farklılıklar dikkat çekici bir hal almaktadır. Diğer yandan *Vesîletü'n-Necât'*ın 15. yüzyılın ilk yarısında ve *Mevlid-i Şerîf*'in ise tahminen 16. yüzyılın ikinci yarısında kaleme alındığı düşünüldüğünde, iki eser arasındaki bir buçuk asırlık zaman zarfında yazılmış olan diğer mevlid metinlerinin de hesaba katılması gerektiği düşünülmektedir. Zira bu iki mevlid metni arasındaki ilişki doğrudan olmayıp diğer mevlidler vasıtasıyla kurulmuş dolaylı bir ilişki de olabilir. Dolayısıyla, yaptığımız araştırma sonucunda Mustafa Selâmî'nin eserini kaleme alırken etkilenmiş

[10] Bu eserden yapılan alıntılarda kaynak eserin imla ve transkripsiyon özelliklerine sadık kalınmıştır.

olabileceğini düşündüğümüz bir kaynak eser daha bulunmaktadır. Bu eser Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'sidir.

4.3 Yazıcıoğlu Mehmed Efendi ve *Muhammediye*

Yazıcıoğlu Mehmed Efendi tarafından 853/1449 yılında Gelibolu'da tamamlanmış olan *Muhammediye,* aslında müellifin Arapça olan *Megâribü'z-Zamân* adlı kitabının Hz. Muhammed ile alakalı kısımlarının genişletilip nazma aktarılarak tercüme edilmesiyle telif edilmiştir (Arpaguş, 2015, s. 27; Sarı, 2021, s. 135). Yazıcıoğlu Mehmed; inzivada olduğu bir dönemde, arkadaşlarının Hz. Muhammed'in sîretiyle ilgili bir eser yazması konusundaki ısrarlarını zaten pek çok sîretin ve *Vesîletü'n-Necât* gibi bir eserin var olması dolayısıyla geri çevirmiş olduğunu fakat rüyasına giren Hz. Muhammed'in ona kendisini anlatan bir eser yazmasını söylemesiyle *Muhammediye*'yi yazmaya karar verdiğini açıklamaktadır (Arpaguş, 2015, s. 28; Sarı, 2021, s. 137).

Oldukça hacimli manzum bir eser olan *Muhammediye* 9008 beyitten meydana gelir (Sarı, 2021, s. 135). Terci-bend nazım şeklinin hâkim olduğu eserde; terkib-bend, mesnevi, kaside, müstezat ve kıta gibi farklı nazım şekillerine de yer verilmektedir (Çelebioğlu, 2018, s. 96). Nazım türü olarak ise hikâye bölümlerinin dışında tevhit, na't, münâcât, methiyeler, miraciyye, devriyye ve şemail nazım türleri bulunmaktadır (Çelebioğlu, 2018, s. 98). Çelebioğlu, eserin eşsiz yanlarından birisinin de vezinlerin çift kullanımı olduğunu söyler (Çelebioğlu, 2018, s. 98). Aynı kalıptaki veznin kasidelerde uzun ve mesnevilerde ise kısasını nöbetleşe kullanan müellifin en çok tercih ettiği vezin bahr-i hezecden mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün ve mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlündür (Çelebioğlu, 2018, s. 99).

Her ne kadar eser yazarı tarafından bölümlere ayrılmış olmasa da araştırmacılar tarafından yaratılış, siyer-mevlid ve kıyamet alametleri-ahiret hayatı olmak üzere 3 bölümde incelenmektedir (Sarı, 2021, s. 135). Mürettep bir esere uygun olarak mülemmâ bir "Tevhid" ile başlayıp "Na't-ı Resûlullah", "Na't-ı Hulefâ-yı Râşidîn", "Sebeb-i Telif" ve "İftitâh-ı Kitâb" kısımlarından sonra eserin ilk bölümünde âyet, hadis ve tefsirlere dayanılarak yaratılış ilk mefhumdan itibaren sırasıyla anlatılır (Çelebioğlu, 2018, s. 88). Bu bölüm, Hz. Âdem ve Havvâ'nın dünyaya gönderilmesinin ardından Hâbil ile Kâbil'in kıssası anlatılarak sona ermektedir (Çelebioğlu, 2018, s. 89). "Tertîbü'l-Enbiyâ" kısmı ile başlayan ikinci bölümde Hz. Âdem'den sonra gelen peygamberler sıralanır ve mevlid ve siyer kısmının anlatımına geçilir (Çelebioğlu, 2018, s. 90). Son kısımda ise kıyamet alametlerine ve ahiret hayatına dair bilgiler verilip "Hâtimetü'l-Kitâb" kısmının ardından dua ve münacat ile eser sona erdirilir (Çelebioğlu, 2018, s. 93-94).

Dili, üslubu ve içeriğiyle *Muhammediye*, *Vesîletü'n-Necât* kadar tanınıp sevilmiş bir eserdir. Öyle ki Evliya Çelebi'nin aktardığına göre; *Muhammediye* binlerce kişi tarafından ezbere bilinir, bazı parçaları bestelenerek *Mevlid* gibi okunur ve okuyanlara da "Muhammediyehan" ismi verilmektedir (Arpaguş, 2015, s. 29). Eserin çok okunduğuna bir diğer delil olarak pek çok nüshasının bulunmuş olması gösterilebilir. Âmil Çelebioğlu *Muhammediye*'nin İstanbul kütüphanelerinde 58 ve Anadolu'da da 14 eksiksiz nüshasını tespit etmiştir (Çelebioğlu, 2018, s. 32). Bu nüshaların dışında dünya kütüphanelerinde de *Muhammediye*'nin pek çok nüshasının bulunduğu bilinmektedir (Çelebioğlu, 2018, s. 32). Fakat ilginç bir şekilde *Vesîletü'n-Necât*'tan farklı olarak *Muhammediye,* çok istinsah edilmiş olmasına rağmen aslî şeklini muhafaza edebilmiştir (Arpaguş, 2015, s. 30).

4.4 Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf*'i ve *Muhammediye*

Bu çalışma için yapılan araştırmalar sonucunda Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf*'ini kaleme alırken biçim ve içerik noktalarında Yazıcıoğlu Mehmed'in eserinden faydalanmış olabileceğine dair birtakım ipuçlarına ulaşılmıştır. Fakat *Muhammediye* mevlid metni olarak kabul edilmemektedir. Hz. Muhammed'in mevlidini anlatan bir eser olmasına rağmen içeriği ve edindiği konular itibariyle çok daha kapsamlıdır ve bu yüzden de mevlid külliyatına dâhil edilmesi uygun bulunmamıştır (Köksal, 2011, s. 29). Köksal'ın ifade ettiği üzere; "Söz gelimi bu türün Türk edebiyatındaki tipik bir örneği olarak, nazım şekli, vezin, vasıta beyitlerinin varlığı gibi pek çok hususta şekil bakımından Süleyman Çelebi'nin eserinden farksız olan Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'si de bir mevlid kabul edilemez" (Köksal, 2011, s. 29). Köksal yaptığı açıklamanın devamında Yazıcıoğlu Mehmed'in eserin "Sebeb-i Telif" kısmındaki beytini de alıntılamakta ve eserini bir mevlid olduğunu ifade eden Yazıcıoğlu Mehmed'in ifadesinin kabul edilemeyeceğini söylemektedir (Köksal, 2011 s. 29). Zira Köksal'a göre mevlidler doğum hadisesi etrafında gelişen olayları konu edinen eserler olmalıdır (Köksal, 2011, s. 29).

Diğer yandan Köksal'ın *Mevlid-nâme* isimli eserinde yer verdiği üzere; 15. ve 16. yüzyıllarda kaleme alınmış olan Muhyî ve Zaifî'nin mevlid metinlerinde doğrudan Yazıcıoğlu Mehmed'in eserinin örnek alındığı görülmektedir (Köksal, 2011, s. 97-443). Öyle ki Köksal'ın kendisi de Zaîfî'nin muhtevanın yanı sıra vezin ve şekil bakımından da Yazıcıoğlu Mehmed'den etkilendiğini söylemektedir (Köksal, 2011 s. 97). Bu haliyle; modern türsel sınıflandırmaların söz konusu olmadığı edebiyat geleneğinde; müelliflerin mevlid türünün kıstaslarını sağlayamadığı gerekçesiyle *Muhammediye*'yi mevlid külliyatının dışında bırakmış olduklarını söylemek makul görünmemektedir. Dolayısıyla mevlid türünün

özelliklerini bünyesinde barındıran eserlerde *Muhammediye'*nin sadece içeriğinden değil, üslup ve şekilsel özelliklerinden de istifade edilmiş olabileceğini söylemek mümkündür. Bu tezde incelenen *Mevlid-i Şerîf'*in de *Muhammediye*'den etkilenmiş olan eserlerden olduğu düşünülmektedir ve bu iddiayı destekleyen argümanlar bulunmaktadır.

İlk olarak; Mustafa Selâmî'nin eseri *Risâletü'r-Reşâd'*da doğrudan *Muhammediye*'den ve Yazıcıoğlu Mehmed'den bahsederek alıntı yapmış olması, Mustafa Selâmî'nin bizzat *Muhammediye*'yi okuduğuna kanıt niteliğindedir. Bu eserde, Sâhibü'l-*Muhammediyye* İbn-i Debîr olarak bahsedilen Yazıcıoğlu Mehmed'in eserinden 2 farklı yerde yapılan alıntılar şöyledir:

Habîb oldur tabîb oldur bu derde andadır dermân
Bu sevdâya devâ irmez hezârân Hızr u 'Îsâdan (Güngör, 2008, s. 82)

Çünküm tecelli kıla zât götrile heb kibr ü riyâ
Cümle hicâbı keşf ide illâ ridâü'l-kibriyâ

Zîrâ hakikat mülkünün sultanı zâhir olsadı
Bulmaz idi kimse bekâ ger evliyâ ger enbiyâ (Güngör, 2008, s. 150)

Ayrıca Mustafa Selâmî'nin Bayramiyye tarikatından da icazet almış olduğuna dair kaynaklarda bilgiler yer almaktadır (Donuk, 2017, s. 1010). Bu haliyle; Selâmî'nin Bayramiyye tarikati kurucusu olan Hacı Bayrâm-ı Velî'ye intisap ettiği bilinen Yazıcıoğlu Mehmed'i bir tarikat büyüğü olarak görüp onun eserlerini okuduğu ve eserlerinden etkilenmiş olduğu çıkarımını yapmak da mümkündür

(Çelebioğlu, 2018, s. 155). Son olarak; *Mevlid-i Şerîf*'in özellikle *Vesîletü'n-Necât*'ta yer almayan içerik ve vezin özellikleriyle *Muhammediye*'ye benziyor oluşu; Selâmî'nin *Muhammediye*'den faydalanmış yahut tesirinde kalmış olabileceğine işaret etmektedir. Yapılan incelemeler sonucu, bu benzerliklerin en temel olanlarına aşağıda yer verilmiştir.

Öncelikle; *Mevlid-i Şerîf*'de mesnevi ve gazel bölümlerinde mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün ve kaside bölümünde ise mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün olan vezinlerin; pek çok farklı vezni ihtiva eden *Muhammediye*'de en çok kullanılan vezinlerden olduğu görülmektedir. İcra edilmek için yazılan bir tür olan mevlidlerde oldukça önemli olan vezin tercihinin *Muhammediye*'den yana kullanılmış olması, yazarın metnini *Muhammediye*'ye yakın konumlandırmasıyla ilgili olarak düşünülebilir. *Muhammediye* hacimli bir eser olduğundan bölüm başlıkları daha ayrıntılıdır ve mürettep bir mesnevi olduğundan her bölümün başlıklarla ayrıldığı görülmektedir. Fakat yine de miracın anlatıldığı bölümün *Vesîletü'n-Necât*'ın aksine *Muhammediye* ve *Mevlid-i Şerîf*'te mucizeler bölümünden önce gelmesi dikkat çekicidir.

İçerik özelliklerinde de iki eserin çok benzerlik gösterdiği görülmektedir. Üzerinde durulan ve vurgu yapılan kısımların kimi zaman *Mevlid-i Şerîf* ve *Muhammediye*'de aynı olduğu görülmektedir. *Mevlid-i Şerîf*'te Hz. Muhammed'in doğumunun anlatılmasının ardından, Peygamber'in 14, 25 ve 40 yaşlarına gelmesine ve bu dönemlerde hayatında gerçekleşen değişikliklere yer verilmektedir. Bahsedilen beyitler şöyledir:

Ḳaçan kim irdi on dört yaşa ol şāh
Temāmet nūr olup bedr oldı çün māh

Çü bist ü pence irdi Faẖr-ı ʿālem

Ḫadīce Ḫāṭun'ı idindi hem-dem

Ḳırān idüp ḳamerle şems-i raẖşān

Ẓuhūra geldi niçe necm-i tābān

Müdāmī idüp envāʿ-ı ʿibādāt

Ḳılurdı dem-be-dem ḳaṭʿ-ı maḳāmāt

Çü irdi ḳırḳına sulṭān-ı kevneyn

Kemāle irüp oldı ẖān-ı kevneyn [B. 201-205]

Muhammediye'de de Hz. Muhammed'in 14, 25 ve 40 yaşlarına dair bilgilerin verildiği bir bölüm bulunmaktadır. *Muhammediye*'de daha tafsilatlı olduğu görülen bu bölümde, Hz. Muhammed'in 14 yaşından sonra sözü sayılır biri olduğu, 25 yaşında Hz. Hatice ile evlenip çocuklarının dünyaya geldiği ve 40 yaşında ise tam kemale erdiği ifade edilmektedir. Bu bölümde sadece konu itibariyle değil, üslup olarak da beyitler arasında bir benzerlik olduğu görülmektedir. Sözü geçen beyitler şöyledir:

Rivâyettir dirâyet kıl be-gâyet

Çün on dördüne erdi oldu âyet[11]

Cemâlinin hilali erdi bedre

Erişti sadrı kadre kadri Kadre

[11] *Muhammediye*'den yapılan alıntılarda kaynak eserde kullanılan imla özelliklerine sadık kalınmıştır.

Yigirmi beş yaşa çün kim erişti

Hak'a erdi ona her kim erişti

Hadîce hatunu kıldı tezevvüç

Sadef kılmag için kıldı teferrüç

Çün erdi kırk yaşına şâh-ı kevneyn

Kemâle erdi şems ü mâh-i kevneyn (Çelebioğlu, 2018, s. 321-322)

Yukarıda alıntılanan beyitlerde görüldüğü üzere; aynı meselelerin hikâye edilmesinin yanı sıra özellikle son beyitte Hz. Muhammed'den bahsedilirken yer verilen ifadelerde büyük bir benzerlik göstermektedirler.

Miraç hadisesinin anlatıldığı bölümde de *Mevlid-i Şerîf* ile *Muhammediye* arasında benzerlikler olduğu görülmektedir. Miraç olayı *Muhammediye*'de oldukça tafsilatlı anlatılırken kimi zaman açıklamalara girişilerek tartışılan konulara da açıklık getirildiği görülmektedir. Bunlardan biri de Hz. Muhammed'in miraçta Allah'ı baş gözüyle mi yoksa gönül gözüyle mi görmüş olduğuna dair tartışmalardır. Konu hakkında râvîlerin rivayetlerini aktaran Yazıcıoğlu Mehmed, Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'den işittiğini söylediği şu ifadeyi verip hakikatin bu olduğunu söyler:

Ki mi'rac gecesi gördüm bu baş göz ile Allâh'ı

Bu sözdür sözlerin sağı edin bu söze ta'vîlâ (Çelebioğlu, 2018, s. 355)

Mevlid-i Şerîf te de benzer bir şekilde Hz. Peygamber'in miracı anlatılırken Hz. Muhammed'in Allah'a baş gözüyle bakmış olduğu şu şekilde ifade edilmektedir:

Olup pes çeşm-i ser çün dīde-i sır

Cemāl-i cān-fezāya oldı nāẓır [B. 311]

Farklı rivayetler bulunan bir konuda, iki şairin de aynı görüşü paylaşmasının, aynı tarikata intisap etmiş olmalarıyla ilgili olabileceği de düşünülebilir. Ayrıca *Muhammediye*'de yer alan bir başka beyitteki ifadelerle *Mevlid-i Şerîf'*teki bir beytin anlamsal açıdan örtüştüğü görülmektedir. *Muhammediye*'de Hz. Muhammed'in miraçta Allah ile görüşüp konuştuğu söylenen kısımda aktarılan bir diğer beyit şöyledir:

Ki halkın yok durur elinde eşyâ

Benimdir kabz u bast ifnâ vü ihyâ (Çelebioğlu, 2018, s. 357)

*Mevlid-i Şerîf'*in "Tevhid" bölümünde Allah'ın yüceliğinin ifade edildiği beyit ise şöyledir:

Anuñdur ḳabż u basṭ iḥyā vü ifnā

Anuñ emriyle mevcūd oldı eşyā [B. 6]

İki beyitte de Allah'ın "kabz u bast" ve "ihya vü ifna"nın sahibi olduğuna değinildiği görülmektedir. Tasavvufî manaları olan bu ifadelerin iki metinde de aynı bağlam içinde ve aynı sırayla yer alması da *Mevlid-i Şerîf'*in müellifinin *Muhammediye*'den etkilenmiş olabileceği gerçeğiyle ilgili olduğu düşünülebilir. İki eser arasında benzerlik gösteren bir başka ifade ise Hz. Muhammed'in miraçta Allah

ile görüşmesinin anlatıldığı beyitlerde yer almaktadır. *Mevlid-i Şerîf*'te bu beyit şöyledir:

Tecellī eyleyüp pes Ḥażret-i ẕāt
Hüveydā oldı sırr-ı vaḥdet-i ẕāt [B. 307]

Muhammediye'de ise ilgili beyit şöyledir:

Tecelli kıldı çünkim Hazret-i zât
Resûlü'llâha erdi vahdet-i zât (Çelebioğlu, 2018, s. 357)

Görüldüğü üzere iki beyitte de kelimeler ve olayın aktarılış şekli büyük bir benzerlik göstermektedir ve kafiye dahi aynıdır.

İki eser arasındaki en büyük benzerliklerden bir diğeriyse *Mevlid-i Şerîf*'te yer verilen mucizelerden bazılarının içerik ve anlatım itibariyle *Muhammediye*'yle örtüşmesidir. *Muhammediye*'de de *Mevlid-i Şerîf*'te de bazı mucizeler birkaç beyitte hikâye edilerek anlatılmaktadır. Ayrıca iki eserde yer verilen bazı mucizelerin ortak olduğu da görülmektedir. Bunlardan biri Hz. Ali ile ilgili gerçekleşen mucizedir. *Mevlid-i Şerîf*'te bu mucize şöyle anlatılmaktadır:

ʿAlī'nüñ dizine bir gün o sulṭān
Yatarken irdi ġarba mihr-i raḫşān

Uyanup Ḥaydar'a didi namāzı
Ḳılup itdüñ mi Yezdān'a niyāzı

Didi-kim ḳılmadum ey Faḫr-ı ʿālem

Rücūʿ it didi ḫūrşīde hemān-dem

Rücūʿ itdi olup pes bende-fermān

Edā itdi namāzın Şīr-i Yezdān [B. 370-373]

Muhammediye'de ise aynı mucizeye biraz daha detaylıca yer verildiği görülmektedir:

Kim Ali'nin dizine yatmış idi

Gün dahi varmış inip batmış idi

Çün güneş dolandı açtı gözünü

Pes Alî'den yana tuttu yüzünü

Dedi kıldın mı namâzı yâ Alî

Dedi kılmadım edeb kıldım velî

Gördü gün batmış cihân olmuş habeş

Doğ dedi doğdu gerü derhal güneş

Tâ Alî kıldı namazını tamâm

Vardı dolandı geri gün ey hümâm (Çelebioğlu, 2018, s. 401)

Üslup itibariyle benzerlik göstermese de iki eserde de aynı mucizeye yer verilmesi, kaynak eserlerinin aynı olduğuna yahut Mustafa Selâmî'nin

Muhammediye'yi okuduğunda bu mucizeyi kendi eserine dâhil etmek istemesiyle ilgili olarak düşünülebilir. Zira bu mucizelerden *Vesîletü'n-Necât*'ta bahsedilmemektedir. İki eserde ortak olan bir diğer mucize ise Hz. Muhammed'in ağız suyunu sürmesiyle az olan yemeğin onlarca kişiye yetmesidir. *Mevlid-i Şerîf*'te bu mucizeye şöyle yer verilmektedir:

Görüp bu ḥāli anda çünki Cābir
Ṭaʿām içün olur dārını dāʾir

Varup görür evinde ḥāżır ol gün
Bulınur bir ḳuzı biñ ḳırḳ direm un

Ṭaʿām it diyü ehline buyurdı
Ḳuzuyı ẕebḥ idüp unı yoġırdı

Varup pes mefḫar-ı ʿālem ḳatına
Beyān itdi bu ḥāli ḥażretine

İşidüp eyledi aṣḥābı daʿvet
Ki Cābir eylemiş diyü żiyāfet

Pes aġzı yarını nān u ṭaʿāma
Ḳatup itdi kifāyet ḫāṣ u ʿāma

Biñ ādem ṭoydı eksilmedi ḳaṭʿā

Ne nān u ne ṭaʿām aṣlından aṣlā [B. 379-385]

Muhammediye'de ise aynı mucize şu şekilde hikâye edilmektedir:

Gördü onu Câbir-i ensârî doldu gözü ya
Geldi ehline dedi üç gündür açtır Murtaza

Dedi ehli uşda bir sa' arpa varır bir koyun
Dedi Câbir arpayı un eyledim çün tûtiyâ

Hem koyunu pişirip hâzır müheyyâ eyledik
Geldim i'lâm eyledim çün bildi şâh-ı enbiyâ

Dedi pes yâ ehl-i hendek Câbir irgürmüş ta'âm
Tiz gelin kim da'vet etti eyledi bize salâ

Câbir'e buyurdu kim tâ gelmeyince ben size
Aşı indirmen hamîre eylemen hîç ibtidâ

Geldi çün ashâb ile kondu oturdu menzile
Pes çıkardım ol hamîri gördü çün şemsü'd-duhâ

Tiz mübârek ağzının yarın tükürdi ona ol
Dedi aşı yere indirmen kim olsun ol gıdâ

Cümlesi aşı yediler doydular hamd ettiler

Anda bin ashâb ile gelmiş idi ol meh-likâ

Hem geri vallâhi aş yerinde kaynardı tamâm

Hem geri etmek yerinde olmamıştı hîç fenâ (Çelebioğlu, 2018, s. 405-406)

İki eserde de bu mucizeden uzun uzadıya bahsedilmesi, yine müellifin *Mevlid-i Şerîf'*i kaleme alırken *Muhammediye*'den istifade etmiş olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca *Mevlid-i Şerîf* ve *Muhammediye* arasındaki içerik benzerlikleri olarak sıralanan tüm bu konu ve ifade benzerliklerinin, *Vesîletü'n-Necât ile Mevlid-i Şerîf'*in farklılaştığı bölümlerde yer alması bu etkileşimi doğrular niteliktedir.

Sonuç olarak yapılan incelemeler ve metinlerin taranmasının sonunda *Vesiletü'n-Necât*'tan farklı olduğu araştırmacılar tarafından defaatle ifade edilen *Mevlid-i Şerîf'*in, farklılık gösterdiği ve mevlid türü geleneğinden uzaklaştığı noktalarda *Muhammediye* etkisinde olduğu ve özellikle vezin ve içerik açısından *Muhammediye*'den etkilendiği görülmektedir. Her ne kadar *Muhammediye* oldukça hacimli bir eser olduğundan mevlid türüne dâhil edilmese de esasen mevlid türünde kaleme alınmış eserleri etkilediği ve türsel ayrımların var olmadığı zamanlarda şairlerin *Muhammediye'*yi de bir mevlid olarak alımlayarak ondan istifade etmekte beis görmedikleri düşünülebilir.

Diğer yandan her ne kadar bu çalışma için iki temel kaynak olarak alınıp incelenen *Vesîletü'n-Necât* ve *Muhammediye* olsa da mevlid geleneği içerisinde bu çalışmaya konu olan eserden önce kaleme alınmış olan bütün eserlerin metinlerarası kurdukları ilişkiler vasıtasıyla Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf'*ini etkilemiş olabileceklerini söylemekte fayda vardır.

BÖLÜM 5

SONUÇ

İznikli Mustafa Selâmî 16. yüzyılda yaşamış mutasavvıf şairlerden biridir. Bu çalışmada konu edilen eser ise İznikli Mustafa Selâmî tarafından kaleme alınmış olan *Mevlid-i Şerîf* manzumesidir. Her ne kadar *Mevlid-i Şerîf*'in yazarının kim olduğuna dair süregelen tartışmalar olsa da İznikli Mustafa Selâmî'nin bir diğer eseri olan *Risâletü'r-Reşâd* ile yapılan karşılaştırmalar sonucunda, elde bulunan yazmanın İznikli Mustafa Selâmî'ye ait olma ihtimalinin çok daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Mustafa Selâmî, bir dânişmend iken tasavvufa yönelip Fatih ve Süleymaniye Camii'nde kürsü şeyhliği yapmış ve Yavsı Tekkesi'nde de post-nişînlik görevinde bulunmuştur. Camilerde hadis ve tefsir dersleri verdiği bilinen Mustafa Selâmî'nin eserileri de tefsir, hadis ve esmâ-i hüsnâ şerhini konu edinen eserlerdir. Bu haliyle, sohbetlerini destekleyici nitelikte eserler kaleme aldığını söylemek mümkündür. Zaten *Mevlid-i Şerîf*'te kullandığı dil ve yer verdiği tasavvufî ıstılahî manası bulunan kelimeler; hitap ettiği okuyucu ve dinleyici kitlesinin tasavvufa dair temel bilgi birikimine sahip olan bir kitle olduğuna işaret etmektedir. O halde, *Mevlid-i Şerîf* kendi sohbetlerinde bulunan dinleyici kitlesi için yazılmış bir eser olarak düşünülebilir.

Bunun yanı sıra eserin içeriğinde âyet ve hadislere iktibas ve telmihte bulunulduğu görülmektedir. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda *Vesîletü'n-Necât* ve *Muhammediye*'de yer almayan âyet ve hadis iktibaslarının *Mevlid-i Şerîf*'e dâhil edildiği görülmüştür. Bu haliyle, *Mevlid-i Şerîf*'in sadece etkisinde kaldığını iddia ettiğimiz eserlerin bir yeniden yazımı olmadığı ve içeriğine dâhil edilmek istenen

konular gereğince *Kur'ân*'dan ve hadis külliyatından iktibas ve telmihler yapabilecek yetkinlikte bir yazar tarafından kaleme alındığını söylemek mümkündür. Ayrıca özellikle iktibasta bulunan hadislerin sahih olmayan yahut sahih olup da sonradan değiştirilmiş olan hadis-i şerîfler olduğu görülmektedir. Bahsi geçen bu hadislerin tasavvufî gelenek içinde bazı anlayış ve mefhumları desteklemek için oldukça işlevsel olmaları ve mutasavvıfların eserlerinde sıklıkla yer verilmeleri gözönünde bulundurulduğunda, Mustafa Selâmî'nin eserinin de tasavvufî bir veçheden yazıldığı söylenebilir.

Eserin içerik özelliklerine bakıldığında Mustafa Selâmî'nin mevlide yüklediği anlama dair bir çıkarım yapmak da mümkündür. *Mevlid-i Şerîf,* Hz. Muhammed'in doğumunun anlatıldığı bir anlatı düzlemi olduğundan, doğum anlatıldığında bu anlatı düzleminde bir hakikate dönüşmekte ve Hz. Muhammed tekrardan dünyaya gelmektedir. Eserde vefât kısmına yer verilmemiş olması da bununla ilintili olarak düşünülebilir.

Ayrıca mevlidlerde türsel bir özellik olarak Hz. Muhammed'e salavat getirilmesi için vasıta beyitlerine yer verilmektedir. Mustafa Selâmî'nin eserinde de bulunan bu salavat beyitlerinin özellikle yer aldığı kısımlar ve bağlamıyla herbir salavat ile Hz. Muhammed'in tekrardan dirileceğinin düşünüldüğü görülmektedir. Batıl bir inanç olarak kabul gören bu anlayışın, yaygın kabul edilen bir inanç olması da böyle bir düşünceyle okuyucu ve dinleyicilerin salavata davet edilmiş olabileceği fikrine olanak sağlamaktadır.

Diğer yandan elde bulunan nüshanın biçim ve içerik özellikleri incelendiğinde eserin; *Vesîletü'n-Necât* tesirinde yazılmış diğer mevlidlerden farklı olduğu görülmektedir. Özellikle sesli icrası yapılan mevlidlerin vezin itibariyle *Vesîletü'n-Necât*'a sadık kaldıkları mevlid geleneğinde, *Mevlid-i Şerîf*'in başka bir

vezinle kaleme alındığı görülmektedir. Ayrıca içerik ve dil özelliklerine bakıldığında da eserin *Vesîletü'n-Necât*'tan farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu haliyle Mustafa Selâmî'nin eserini kaleme alırken *Vesîletü'n-Necât*'tan başka eserlerin etkisinde kalmış olabileceği dikkate alınarak bir başka mevlid konulu eser olan *Muhammediye* ile karşılaştırması yapılmıştır.

Mevlidler Hz. Muhammed'in dünyaya gelişi çevresindeki olayları konu edinen eserler olduğundan çok daha kapsamlı bir eser olan *Muhammediye* bir siyer olarak ele alınsa da *Muhammediye*'nin yazarı Yazıcıoğlu Mehmed'in kendi eserini bir mevlid olarak gördüğü ve bu eserin biçim ve içerik özellikleriyle *Vesîletü'n-Necât*'la pek çok benzerlik gösterdiği açıktır. Yapılan incelemeler *Mevlid-i Şerîf*'in de biçim ve içerik özellikleri bakımından *Muhammediye*'den etkilenmiş olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak; Mustafa Selâmî'nin *Mevlid-i Şerîf*'i mevlid türünde verilmiş diğer eserlerden farklılık gösterse de bu türde verilen diğer eserlerde olduğu gibi Hz. Muhammed'e duyulan büyük sevgi ve saygıdan ötürü kaleme alınmıştır. Eserde Hz. Muhammed'in ahlakına ve miracına dair paylaşılan bilgiler ile de ümmetinin ve tasavvuf yolunda ilerlemek isteyen gönül ehlinin, onu kendilerine örnek alıp izinden gitmelerini sağlamanın amaçlanmış olabileceği düşünülebilir.

BÖLÜM 6

YAZMA NÜSHANIN ÖZELLİKLERİ

6.1 Nüsha Tavsifi

Mevlid-i Şerîf' in bilinen tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonunda 444 nolu yazmanın ilk eseri olarak 444/1 numaraya kayıtlıdır.[12] 19 varaktan oluşan *Mevlid-i Şerîf* nüshası, yazmanın 1b-19a varakları arasında yer almaktadır. 19b-22a arasında ise yazmanın ikinci eseri olan ve 444/2 numarayla kayıtlı müellifi bilinmeyen bir *Esmâ'ü'l-Mürselîn Şerhi* bulunmaktadır. Dijital kopyadan anlaşıldığı kadarıyla yazmanın cildini muhafaza etmek amacıyla etrafına kâğıt geçirilmiştir. Bu kâğıt kapakta Süleymaniye Kütüphanesi mührü ve yazı tipinin farklılığı nedeniyle sonradan eklendiği anlaşılan bir not bulunmaktadır. Notta şöyle yazılmıştır: "Mevlid-i Şerīf-i Şeyẖ Selāmī ve (...?) Şerḥ-i Esāmī-i Enbiyā ʿAleyhim es-selām".

Bu kaplama kısımdan sonra yazmanın asıl cildi gelmektedir. Cildi korumak için geçirilen kâğıt mahfazasının ön yüzünde eserin başlığı "*Mevlid-i Şeyẖ Selāmī*" olarak kaydedilmiştir. Aynı kısımda büyük ihtimalle meşk için kaleme alındığı anlaşılan "dal" ve "sin" harfleri görülmektedir. Bordo deri ile ciltlenmiş ön ve arka kapaklara altın yaldızla zencirek çekilmiştir ve kapağın ortasında gömme şemse yer almaktadır. İç tarafta boş vikaye varakları bulunmaktadır. Yazmanın 1a yüzünde Mehmed Esad Efendi'ye ait "İsteṣḥabehu el-ʿabdü'l-müẕnib ʿafā ʿanh" yazılı bir tesahüb kaydı ve altında yine Mehmed Esad'a ait bir tesahüb mührü, Esad Efendi Kütüphanesinin mührü ve Süleymaniye Kütüphanesine ait bir mühür vardır. Eser

[12] Adı geçen yazma nüshanın fizikî olarak görülme imkânı olmadığı için dijital kopyası üzerinden çalışılmıştır. Bu nedenle yazmanın fizikî özelliklerine dair verilen bilgiler de dijital kopyasından anlaşılabildiği kadarıyla verilmiştir.

1b'de başlayıp 19a'da sona erer. 1b'de mavi zemin üzerine çiçek motifleri ve tığlarla süslenmiş altın yaldızlı bir serlevha bulunur. Yazılar altın yaldızla cetvel çekilmiş ve metin iki sütun halinde düzenlenmiştir. Başlıkların altın yaldızlı mürekkeple atıldığı nüsha, nesih hat ile yazılmıştır ve her sayfada 13 satır bulunmaktadır. Nüsha reddadelidir. 22b boş bırakılmıştır. 23a'da ise Mehmed Nuri'ye ait "Ṣāḥibü'l-kitāb Meḥmed Nūrī kātibü's-ser (...?)" yazılı başka bir tesahüb kaydı bulunmaktadır. Nüshada herhangi bir istinsah kaydı yer almamaktadır. Fakat eserin son beytinin ardından "Naẓemehu ednā-yı ʿibādu'llāhi'l-melikü'l-aʿlā Muṣṭafā eş-şehīr bi-Selāmī ẖādimü'l-fuḳarā" notu düşülmüştür. Bu notun yazı tipi farklı olduğu için müstensih dışında biri tarafından sonradan eklendiği düşünülmektedir. Nüshaya dair bilgilerimiz bunlardan ibarettir.

Nüshanın baş ve son beyitleri ise şunlardır:

Baş Be-nām-ı Ḥayy u Ḳayyūm-ı cihāndār
Mürīd ü muḳtedir dānā-yı esrār

Son Revān-ı aḳdesine ber-devāmī
İrişsün Ḥażretu'llāhuñ selāmı

6.2 Nüshanın İmla Özellikleri

Nüshanın müstensihi, genel olarak dikkatlidir. Bu yüzden de kelimelerin yahut harflerin imlasında düşülen hatalara çok sık rastlanmamaktadır. Diğer yandan nüsha istinsah edilirken bazen harflerin unutulduğu görülmektedir. 2b sayfası 33. beyitte [r]isālet kelimesinin ilk harfinin unutulması, 6a sayfası 116. beyitte İlāh[a] kelimesinin son harfinin unutulması, 8a sayfası 174. beyitte idü[p]dür kelimesindeki

harfin unutulması ve 8b sayfası 179. beyitte pāküñ[üñ] kelimesindeki son harfin unutulması bu hatalara örnektir.

Ayrıca nüshada atıf vavının yazılmadığı bir yer de bulunmaktadır. 3b sayfası 55. beyitte dūzaḫ [u] ẓulmāt ifadesinde atıf vavının unutulduğu görülmektedir.

Nüshada nadiren bulunan imla hatalarından bir diğeri, harflerin noktalarının unutulması yahut karıştırılmasından kaynaklanan hatalardır: 7b'de 161. beyitte yer alan حون "ḥun" -چون "çün", 13b'de 305. beyitte yer alan حسمانى "ḥismānī" - جسمانى "cismānī" ve 7a'da 148. beyitte yer alan فرختده "ferḫatde" - فرخنده "ferḫunde" kelimeleri bu imla hatalarına örnek teşkil etmektedir.

Nüshada kafiyeye ve vezne aykırı olarak fazladan bir kelimenin eklenmiş olduğu bir yer de bulunmaktadır. 13a sayfası 294. beytin birinci mısraının sonunda yer alan "reh-nümāsı" kelimesi ile kafiyeli olması gerekirken ikinci mısra پیشواسی سن "pīşvāsısın" olarak yazılmıştır.

Fakat müstensihin vezni muhafaza kaygısının, nüshanın imlasını etkilemiş olduğunun da bir örneği bulunmaktadır. Vezin gereği vasle yapılması gereken yerin 15b sayfası 349. beyitte, imla ile belirtildiği görülmektedir. Müstensih tarafından iki kelimeden oluşan ifade, اتمشداول "itmişdol" şeklinde sesli harf ortadan kaldırılarak yazılmıştır.

Müstensih, yanlış okuma ve karışıklıkları engellemek için kimi yerlerde harekelerden istifade etmiştir. 3b sayfası 61. beyitte yer alan "hüdāya" kelimesinin هُدایه olarak damme ile gösterilmesi ve 17b sayfası 400. beyitte, Farsça terkibin izafet kesresi ile gösterilmiş olduğu شبِ اسرا "şeb-i isrā" ifadesi buna örnek teşkil etmektedir.

Nüshanın bir diğer imla özelliği ise ایت "it" kelimesinin herhangi bir ek almaksızın tek başına geçtiği iki yerde اید "id" şeklinde yazılmış olmasıdır. 3a sayfası 41. beyit ve 8a sayfası 167. beyitte bu imla özelliğine rastlanmıştır.

6.3 Metin Tespitinde İzlenen Yöntem

1- Metne yapılan eklemeler "[ ]" içinde gösterilmiştir.
2- Nüshanın sayfaları numaralandırılırken yazmaya sadık kalınmış, varaklar a ve b yüzleri olmak üzere [1a], [1b] şeklinde düzenlenmiştir.
3- Müstensihten kaynaklandığı düşünülen yanlışlar metin içerisinde düzeltilmiş ve gerekli açıklamalar dipnotlarda verilmiştir.
4- Arapça ve Farsça kelimeler orijinal imlalarına göre tespit edilmiştir; "fidā", "recā" ve "mümkin" kelimelerinde olduğu gibi.
5- Vezin gereği vasle yapılması gereken yerlerde sesli harfle kendinden önceki kelimenin arasına "ـ" işareti konarak idiـol örneğinde olduğu gibi yazılmış ve vasle yapıldığı gösterilmiştir.
6- Vezin gereği zihaflı okunması gereken kelimelerin transkripsiyonuna metin içinde müdahalede bulunulmamış ve transkripsiyonu uzun yapılmıştır. Bu durum için ayrıca dipnot verilmemiştir.
7- Tüm özel isimler ve Allah'ın sıfatlarını ifade eden tamlamalar büyük harfle yazılmıştır ve ekler kesme işareti ile ayrılmıştır.
8- Metinde geçen âyet iktibasları Arap harfleriyle yazılmış olup dipnotta âyete dair bilgiler verilmiştir. Hadislerin ise Latin alfabesiyle "" içinde transkripsiyonu yapılmıştır.
9- Türkçe kelimelerin okunuşlarında yüzyılın dar okuma özelliği göz önünde bulundurularak dimek, irmek, virmek olarak okunması tercih edilmiştir.

10- “-idi”, “-ise” ve “-ile” gibi kelimeler metinde bitişik yazılmış ise “-” konarak transkripsiyonu kelimeye bitişik yapılmıştır.

11- Āftāb” ve “pādşāh” gibi kelimelerin Türkçe ses özelliklerine uygun olarak araya ses eklenmiş ve “āfitāb” ve “pādişāh” olarak transkripsiyonları yapılmıştır.

12- Hemze yahut y harfiyle iki farklı imla ile yazılmış olan “kāʾināt” ve “dāʾim” gibi kelimelerin transkripsiyonunda nüshaya bağlı kalınarak her iki kullanım da yansıtılmıştır.

13- Akuzatif ekinin hemze ile gösterildiği kelimelerde hemze ile gösterilen eklerin transkripsiyonu, araya kaynaştırma harfi konularak yapılmıştır.

14- İnceleme kısmında örnek olarak verilen beyitlerin numaraları beyitlerin sonuna [ ] içinde [B. 85] şeklinde verilmiştir.

15- Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların imlalarında İsmail Ünver’in “Çeviri Yazım Birliği Üzerine Öneriler” isimli makalesi esas alınmıştır.

16- Kelimelerin okunuşunda mümkün mertebe Sir James W. Redhouse’un *Turkish and English Lexicon* isimli sözlüğüne sadık kalınmıştır.

6.4 Transkripsiyon Şeması

ا	a, e, ı, i, u, ü, o, ö	س	s
أ	ʾ	ش	ş
آ	ā, a	ص	ṣ
ب	b	ض	ḍ, ż
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s̲	ع	ʿ
ج	c	غ	ġ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	h̲	ك	k, g, ñ
د	d	ل	l
ذ	z̲	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, o, ö, u, ü, ū
ژ	j	ه	h, e, a
		ى	y, ı, i, ī

BÖLÜM 7

METİN

7.1 Transkripsiyonlu Metin

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

.---/.---/.--

[1b]

1. Be-nām-ı Ḥayy u Ḳayyūm-ı cihāndār
   Mürīd ü muḳtedir dānā-yı esrār

2. Ḳatında bir celiyyāt u ẖafiyyāt
   Muḥāṭ-ı ḳudretidür cümle ẕerrāt

3. Ḳamu aḳvāl u efʿāli kemā-hī
   Görür işidür ez-meh tābe-māhī

4. Odur Ḫallāḳ u Rezzāḳı cihānuñ
   Nigehdārı zemīn ü āsumānuñ

5. ʿAdemden ʿālemi īcād iden ol
   Girü bünyādını ber-bād iden ol

6. Anuñdur ḳabż u basṭ iḥyā vü ifnā
   Anuñ emriyle mevcūd oldı eşyā

7. Ḳamu ʿālem aña eyler sücūdı
Keşürü'l-cūd u vācibdür vücūdı

8. Ḫayālāt-ı ḫıredden zātı ʿālī
Ki yoḳdur zihn ü ḫāricde miṣālī

9. Münezzeh keyf ü kemden ferd-i Bīçūn
تَعَالٰى شَأنُه عَمَّا يَقُولُونَ [13]

10. Naẓīri mümteniʿ mümkin sivāsı
Heme āṣār-ı ṣunʿı mā-sivāsı

[2a] 11. ʿAṭā vü cūdınuñ pāyānı yoḳdur
Anı ʿadd itmenüñ imkānı yoḳdur

12. Muḥīṭ olmışdur elṭāfı cihātı
Ḳalemden nūna küllī kāyinātı

13. Ḥaḳīḳat gör ki her şeyʾüñ vücūdı
Delīl-i ḳudreti āṣār-ı cūdı

14. Naẓar ḳıl ʿārifāne kāyināta
Delāyildür ḳamu tevḥīd-i zāta

[13] İsra Sûresi, 42. âyet.

15. Derūnī nāẓır olsañ zīr ü bālā
Heme eşyā bu esrāra merāyā

16. Bu ḥālet gerçi-kim kevnden hüveydā
Görimez līk ḥayfā çeşm-i aʿmā

17. Açılmadan sebelden dīde-i dil
Bu esrāruñ degül idrāki ḥāṣıl

18. Kederden ṣāfi olmayınca mirʾāt
Görinmez bu delālāt u bu ḥālāt

19. Yüzinden gitmeyince jeng ü pāsı
Degül ḳābil cemālüñ inʿikāsı

20. Hüveydā ola ger olsa mücellā
Tecellī-i cemāl-i ʿālem-ārā

21. Açılsa çeşm-i dil ḫūrşīd-i raḫşān
Olur ẕerrāt-ı ʿālemde dıraḫşān

22. ʿİbāda pes ḥuṣūliyçün bu ḥālüñ
İrüp iḥsān u luṭfı ẕüʾn-nevālüñ

23. Ḳamu ḫalḳ-ı cihānuñ muḳtedāsın

Delīl ü hādī-i rāh-ı hüdāsın

[2b] 24. Sipeh-sālār-ı ḫayl-i aṣfiyāsın
Cüyūş-ı enbiyā ṣāḥib-livāsın

25. Ṣıḳālet-baḫş-ı aṣḥāb-ı ṣafāsın
Hümāmü'l-mürselīn ü Muṣṭafā'sın

26. Hidāyet baḫş idüp ḫalḳ-ı cihāna
ʿUmūmen itdi irsāl ins ü cāna

27. Cihāna raḥmet-i Raḥmānīdür ol
Ḳamu ḫalḳ-ı cihānuñ ḫānıdur ol

28. Anuñdur naṣr u ʿizzet cāvidānī
Anuñçün ḫalḳ idüpdür Ḥaḳ cihānı

29. O bir şāh-ı rusuldür kim dü-ʿālem
Ṭufeylidür anuñ vallāhu aʿlem

30. O bir ẕü'l-ḳadr-i aʿlādur ki Mevlā
İdüpdür nūr-ı ẕātından hüveydā

31. O bir şehdür ki ʿālem aña muḥtāc
Ayaġı tozı ʿarşuñ başına tāc

32. Vücūd-ı pāki ḫalḳuñ mihteridür
Nebīler şāhı vü ser-defteridür

33. Nübüvvet taḫtınuñ oldur emīri
[R]isālet mülkinüñ ṣāḥib-serīri

34. Melāḥat kişverinüñ pādişāhı
Leṭāfet çarḫınuñ ḫūrşīd ü māhı

35. Şerīʿat taḫtınuñ sulṭān u ḫānı
Ṭarīḳat reh-revānı çākerānı

36. Ḥaḳīḳat baḥrinüñ gevher-feşānı
Dür-i deryā-yı vaḥdet ẕü'l-meşānī

[3a] 37. Fidādur gerd-i rāhına dil ü cān
Ġubār-ı ḫāk-i pāyı rūḥ-ı pākān

38. Ṣalāt-ile selām olsun müdāmī
Revān-ı aḳdesine ṣubḥ u şāmī

39. Daḫı evlād u Aṣḥāb-ı Kirām'a
Hüdāt u pīşvāyān-ı enāma

Āġāz-ı Kitāb-ı Mevlid-i Faḫr-i Kāyināt ʿAleyhi Efḍali'ṣ-Ṣalavāt

40. Gel ey söz ʿaḳdinüñ müşkil-küşāsı
Maʿānī baḥrinüñ gevher-şināsı

41. Niṯār idem dür ü gevher cihāna
İd andan gūşvāre güş-ı cāna

42. Ḳarīn olursa luṭf-ı Lā-yezālī
Çıḳaram baḥr-ı ḥikmetden leʾālī

43. Eger imdād-ı ʿavn eylerse Yezdān
Aḳa mīzāb-ı dilden āb-ı ḥayvān

44. İden nūş ol ṣafā-baḫş-ı revānı
Bula cānı ḥayāt-ı cāvidānı

45. Eger ḳadrin bilürseñ bu kelāmuñ
Bihişt-i cāvidān ola maḳāmuñ

46. Ki zīrā Ḥażret-i faḫr-ı cihānuñ
Hümāmü'r-rusl ü ṣadr-ı enbiyānuñ

47. Ṭulūʿ-ı āfitāb-ı kāʾinātuñ
Ẓuhūr-ı pertev-i envār-ı ẕātuñ

48. Beşīridür bu güftār-ı dürer-bār

Ṣafā-baḫş-ı ḳulūb u hüccet-āṣār

[3b] 49. Gel imdi ḳıl küşāde güş-ı cānı
İşit aḫbār-ı sulṭān-ı cihānı

50. Kitāb-ı mevlid-i ḫayrü'l-verāyı
Ẓuhūr-ı ṭalʿat-ı şems-i hüdāyı

51. Velī güş eyleyenden bu kelāmı
Duʿā-bi'l-ḫayr rācīdür **Selāmī**

52. Keremden şād u mesrūr idüp anı
Oḳıya sūre-i Sebʿa'l-Meṣānī

53. Şu dem-kim yoġ-idi arż u semāvāt
Zamān u sāl u māh eyyām u evḳāt

54. Bihişt ü dūzaḫ [u] ẓulmāt u envār
ʿAdemdeydi ḳamu bu dār u deyyār

55. Yoġ-idi ʿarş u ferş ü zīr ü bālā
Görinmezdi eṣer eşyādan aṣlā

56. Sivā-yı Ḥaḳ hüveydā vü nihānī
Yoġ-idi ʿālemüñ nām u nişānı

57. İdüp pes iḳtiżā iḥsān u cūdı

Heme eşyāya teşrīf-i vücūdı

58. Bu yüzden oldı Ḥażret'den irādet

Hüveydā[14] ola tā āṯār-ı ḳudret

59. Pes itdi rūḥ-ı Faḫr-ı kā'ināt

Muʿallā-ẕāt u ol kāmil-ṣafāyı

60. Cihānı ḳılmaġa maʿmūr u ābād

Tecellī eyleyüp nūrından īcād

61. Olup rāh-ı hüdāya tā ki hādī

Çıḳara nūra ẓulmetden ʿibādı

[4a] 62. Pür idüp ʿālemi nūr u żiyāsı

Ola ḫalḳ-ı cihānuñ reh-nümāsı

63. Cenāb-ı Ḥażret-i cānāna cānı

Revān ide açıp rāh-ı nihānı

64. Olan dil maẓhar-ı luṭf-ı İlāhī

Bulur dergāha bu düzdīde rāhı

[14] Bu kelime, metinde هوا "hevā" şekliyle yazılmış ve üzerine muhtemelen kırmızı kurşun kalemle bir çizgi çekilmiş ve kenarında yine aynı kalemle هویدا "hüveydā" yazılıp üzerine kırmızı çizgi çekilerek düzeltilmiştir. Düzeltmenin kime ait olduğu bilinmemektedir; fakat vezin ve anlam gereği kelimenin "hüveydā" olması gerektiği düşünülerek bu haliyle transkripsiyonu yapılmıştır.

65. İdüp nūrıyla çeşm-i cānı bīnā
Ḳıla āyīne-i ḳalbi mücellā

66. Ki oldur rūşenā-baḫş-ı dil ü cān
Delīl-i reh ṭabīb-i derd-mendān

67. Cilā virüp pes ol pākīze-cānı
Cemāline‿eyledi āyīne anı

68. Kemāl-i ʿizzet-ile ḳıldı Mevlā
Ṣıfāt u ẕāta mirʾāt-i mücellā

69. Eger rūşen dilerseñ bu beyānı
ʿAyān eyler naẓar ḳıl "men reʾānī"[15]

70. Bu āyīn ile ol mihr-i dıraḫşān
Cemāl-i Ẕü'l-Celāl'e mest ü ḥayrān

71. Olup tābān idi nūr-ı liḳādan
Çü ḫūrşīd-i cihān-ārā żiyādan

72. Dem-ā-dem irişüp luṭfından āṯār
Olurdı bāʿiṯ-i ikṯār-ı envār

[15]bkz. *Keşfü'l-Hafâ* (Aclûnî, 2019, c. 4, s. 22)

73. Anuñ nūrından idüp enbiyāyı
Hem anlardan revān-ı evliyāyı

74. Bu tertīb ü bu minvāl üzre ervāḥ
Vücūda geldi andan ṣoñra eşbāḥ

[4b] 75. Anuñ-çün dü-cihānı idüp īcād
Bihişt-i cāvidānı ḳıldı ābād

76. Muḥaṣṣal ʿarş u kürs[16] ü āsumānı
Yaratdı yirlü yirinde cihānı

77. Çü ḫalḳ oldı be-fermān-ı İlāhī
Zemīn ü āsumān u māh u māhī

78. Cihānı devr idüp pergār-ı fıṭrat
İrişdi Ādem'e çün devr-i nevbet

79. Hezārān ḥikmet üzre kilk-i taḳdīr
İdüp ol ṣūret-i maʿnāyı taṣvīr

80. Ḳılup mülk-i şehādet pādişāhı
Cihānı eyledi ḫayl ü sipāhı

[16] Kürs کرس kelimesi sözlüklerde bulunamamıştır, کرسی kürsi hali bulunmaktadır. Şairin vezin gereği böyle bir tasarrufta bulunmuş olabileceği düşünülmektedir.

81. Olup pes maẓhar esmā vü ṣıfāta
Olur muḫtār u mefḫar kāyināta

82. İrüşüp feyż ü fażl-ı Lā-Yezālī
Bulur ḥāl ü feżāʾilde kemāli

83. Muḥaṣṣal oldı ol mīr-i memālik
Kemālātıyla mescūd-ı melāʾik

84. ʿAceb mi irse bu ḥālā[ta] şānı
Ki çün andaydı sırr-ı ẕü'l-meşānī

85. Ṣadef olmaġın ol dürr-i yetīme
Bu vech-ile irer luṭf-ı cesīme

86. Çü anda mużmer idi‿ol nūr-ı zāhir
Şuʿāʿı cebhesinden oldı ẓāhir

87. Vücūda gelmek-içün Faḫr-ı ʿālem
Olur Havvā enīs ü yār u hem-dem

[5a] 88. Ḳudūmından cihān olsun diyü zeyn
Şeref burcında oldı cemʿ saʿdeyn

89. Hemān naḳl eyleyüp ol nūr-ı raḫşān

Olur Havvā cebīninde dıraḫşān

90. Vücūda geldi çün Şīş oldı mesrūr
Cebīninde tecellī ḳıldı ol nūr

91. Pes andan ced-be-ced ol nūr-ı lāmiʿ
Ḫalīlu'llāh'a irüp oldı ṭāliʿ

92. Muḥaṣṣal ol dür-i deryā-yı vaḥdet
Münevver ḳıldı aṣdāfın temāmet

93. Bu minvāl üzre ol mihr-i dıraḫşān
İrişüp maṭlaʿında oldı raḫşān

94. Eger irmek dilerseñ sen de nūra
Daḫı ravżāt-ı cennetde ḳuṣūra

95. Cenāb-ı Ḥażret-i faḫrü'l-verāya
Ṣalāt it ʿāṣıḳāne bī-nihāye

Ender Ṭalʿat-i Şems-i Kāyināt ʿAleyhi Efḍali'ṣ-Ṣalavāt

96. Elā ey bülbül-i gülzār-ı esrār
Riyāż-ı kūy-ı dildārı ṭalebkār

97. Olup būy-ı dil-āvīziyle şeydā
Demidür ki‿olasın vaṣfında gūyā

98. Ki tā pür-şevḳ idüp ḫalḳ-ı cihānı
Ṭalebkār idesin cānāna cānı

99. Ḫurūş u cūş ḳıl şām u seḥergāh
Demüñden ehl-i ġaflet ola āgāh

[5b] 100 Beyān it gülşen-i kūyın nigāruñ
Ki‿işidüp ṣıḳlığı diñsün hezāruñ

101. Olup ser-mest-i ʿışḳ-ı Lā-Yezālī
Ṣafā vir gūş idenden sür melāli

102. **Selāmī** ol bu bezmüñ bāde-nūşı
Ki‿ide deryā-yı ḥikmet dilde cūşı

103. Demüñ ḥālet virüp tā ʿāşıḳāna
Ṣafā-baḫş olasın ḫalḳ-ı cihāna

104. Gel imdi ʿālemi ṭoldur ṣafādan
Münevver eyle nūr-ı Muṣṭafā'dan

105. Beşīr ol ṭalʿat-i şemsü'l-hüdāyı

Ki aʿnī mevlid-i faẖru'l-verāyı

106. Ẓuhūr-ı pertev-i envār-ı ẕātı
Ṭulūʿ-ı āfitāb-ı kāyinātı

107. Ḫaber vir nice geldi şāh-ı kevneyn
Ne āyīn ile ṭoġdı māh-ı kevneyn

108. Nice ḳıldı münevver bu cihānı
Nice itdi muṭahhar cism ü cānı

109. Nice irsāl olındı ʿālemīne
Ne vech-ile‿oldı ẖātem mürselīne

110. Ne yüzden eyledi cismānī miʿrāc
Nice itdi ʿurūc ol nūr-ı vehhāc

111. Diyem ger ʿavn iderse Ḥaḳ Teʿālā
Nice geldi resūl-i Rabb-i Aʿlā

112. Velī depret zebān şevḳ-ile ḳıl cūş
Ṣalāt it ol Cenāb'a olma ẖāmūş

[6a] 113. Çü vaḳt oldı ki ol mihr-i dıraẖşān
Ṭulūʿ ide şeref burcında raẖşān

114. Cihānı ṭoldurup envār-ı ẕātı
Münevver ide küllī kāʾinātı

115. Ḫabeṣden enfüs ü āfāḳı taṭhīr
İde ḳalbi muṣaffā rūḥı tenvīr

116. Delālet eyleyüp rāh-ı İlāh[a]
Getüre niçe biñ güm-rāhı rāha

117. Şifā-baḫş ola her ḳalb-i saḳīme
Delīl ola ṭarīḳ-i müstaḳīme

118. Urup bünyān-ı dīne tāze bünyād
Ḳıla tā bu ḫarāb-ābādı ābād

119. Ḳudūmından irüp revnaḳ cihāna
Ṣafā vire zemīn ü āsumāna

120. Ṭulūʿ ide o mihr-i ʿālem-ārā
Ṭola nūrıyla ʿālem zīr ü bālā

121. Münevver eyleyüp kevn ü mekānı
Bula tā cism-i ʿālem tāze cānı

122. Meger bir şeb ki pür nūr-idi çün rūz

Olup meh hem-çü mihr-i ʿālem-efrūz

123. Kevākib çarḫa girmişdi ṣafādan
Felek pür-şevḳ idi nūr u żiyādan

124. Virilüp arża ezhār-ile zīnet
Ẓuhūr itmiş-idi āṯār-ı cennet

125. İrüp ʿālem kemāl-i iʿtidāle
Göz açmışdı cihān rūz-ı viṣāle

[6b] 126. Mübārek sāʿat ü ḳutlu dem-idi
Dem-i saʿd ü saʿādet maḳdem-idi

127. Rebīʿü'l-evvelüñ ol vaḳt-i meymūn
Ol eymen-sāʿat-i saʿd-i hümāyūn

128. On ikinci şebindeydi o māhuñ
Ṭulūʿı maṭlaʿ-ı nūr-ı İlāh'uñ

129. Şeb-i iṯneyn idi ki ‿ol māh-ı enver
Cihānı ḳıldı nūrıyla münevver

130. O şeb içre belürdi çoḳ ʿalāmāt
Pür oldı nūr-ıla arż u semāvāt

131. Şu ḥālāt oldı ol gice hüveydā
Ki miṣlin görmemişdi çeşm-i dünyā

132. O māhuñ ṭalʿati‿idüp ʿālemi zeyn
Ḳudūmına müzeyyen oldı kevneyn

133. Cinānuñ zeyn olup dūr u ḳuṣūrı
Müzeyyen oldılar ġılmān u ḥūrı

134. Şu ḥālet ḥāṣıl oldı-kim cināna
Gören irer ḥayāt-ı cāvidāna

135. Açılup cümle-i ebvāb-ı cennet
Ṣaçıldı ʿāleme āṣār-ı raḥmet

136. Daḫı baġlandı derhā-yı cehennem
Ki ol şeb olmaya hīç kimse der-hem

137. Dikildi üç livā hem üç mekāna
ʿAlāmetler ẓuhūr itdi cihāna

138. Birini şarḳa birin ġarba anuñ
Ḳodılar Kaʿbe'de birin livānuñ

[7a] 139. O şāhuñ mülk ü fermānı bu ḥālet

Cihānı ṭutmasınaydı işāret

140. Melekler cavḳ cavḳ idüp nüzūli
Ṭolup cümle cihānuñ ṣaġ u ṣolı

141. Ḥabību'llāh'a istiḳbāle geldi
Ḳamu ol ḥażreti iclāle geldi

142. Saʿādet-ḫāne ṭoldı ḥūr-ı cennet
İdüp sulṭān-ı kevneyni beşāret

143. Sürer yüz her biri ḫāk-i derine
İder şevḳ-ile ḫidmet māderine

144. Bu ḥāletde o meh-rū-yı zamāna
Ki aʿnī māder-i faḫr-ı cihāna

145. ʿAṭaş ġālib olup pes istedi āb
Hemān-dem ṣundılar bir kāse cüllāb

146. Çü nūş itdi revān ol ḳūt-ı cānı
Ṣafā vü şevḳ-ile pür oldı cānı

147. İçi vü ṭaşı nūr oldı ser-ā-ser

Bu ḥāletdeyken ol ferḫunde-aḫter[17]

148. Bir aḳ ḳuş irişüp ol dil-sitānuñ
Ḳanadıyla şıġadı ẓahrin anuñ

149. Hemān sāʿatde ol sulṭān-ı kevneyn
Gelüp dünyāya itdi ʿālemi zeyn

150. Ṭulūʿ itdi çün ol nūr-ı İlāhī
Ḫacil idüp şuʿāʿı mihr ü māhı

151. Cihānı eyledi küllī münevver
Ki cism-i pāki nūr-idi muṣavver

[7b] 152. Ḳadem başup zemīne cism-i pāki
Yiri mescid ṭahūr eyledi ḫāki

153. Şeref buldı ḳudūmından dü-ʿālem
Ki oldur eşref-i evlād-ı Ādem

154. Çü teşrīf eyleyüp kevn ü mekānı
Münevver ḳıldı arż u āsumānı

155. Sücūd itdi hemān Perverdigār'a

[17] Ferḫunde kelimesi nüshada, "فرخنده" şeklinde yazılmıştır. Böyle bir kelime bulunamadığı ve beytin anlamı gereği ferḫunde kelimesi uygun olduğu için düzeltme yoluna gidilmiştir.

Cenāb-ı Ḥażret-i Āmürzigār'a

156. Tażarruʿ eyleyüp ḳıldı şefāʿat
Ki tā merḥūm u maġfūr ola ümmet

157. Ne himmetdür ne reʾfetdür ne iḥsān
Ki bu mülke ḳadem baṣduḳda ol ḫān

158. Getürmeyüp dile bir ġayrı kāmı
Hemān ümmetde oldı ihtimāmı

159. Cenāb-ı aḳdesine ber-devāmī
İrişsün Ḥażretu'llāhuñ selāmı

160. Pes irdi Kaʿbe'den zībā nidālar
Laṭīf elfāẓ-ile ḥüsn-i edālar

161. Ki ḥaḳ geldi vü zāhiḳ oldı bāṭıl
Ṭulūʿ-ı şems ile çün[18] ẓıll-ı zāʾil

162. Cenāb-ı Ḥaḳ'dan irdi nūr u raḥmet
Cihāndan gitmek-içün küfr ü ẓulmet

163. Budur ol seyyid-i evlād-ı Ādem

[18] Nüshada bu kelime, "حون" şeklinde yazılmıştır. Fakat beytin anlamı gereği kelimenin چون "çün" okuması gerektiği için düzeltme yapılmıştır.

Hümāmü'l-mürselīn ü faḫr-ı ʿālem

164. Bunuñdur naṣr u ʿizzet cāvidānī
Girüñ dīnine vü buluñ emānı

[8a] 165. Daḫı fażlından ol luṭf ıssı sulṭān
Ḫiṭāb idüp bu vech-ile‿itdi fermān

166. Ki yā Aḥmed seni biz itdük irsāl
Ḳamu ḫalḳa idüp Furḳān'ı inzāl

167. Beşīr olup id ins ü cinni daʿvet
Bulalar tā icābet birle raḥmet

168. Ḳamu ḫalḳ-ı cihāna pīşvā ol
Cemīʿ-i ins ü cānna reh-nümā ol

169. İre tābiʿ ola sen meh-liḳāya
Cinān-ı cāvidān içre liḳāya

170. Görüñ kim nice ser-verdür o sulṭān
Ḳamu maḫlūḳa reh-berdür o sulṭān

171. Hezārān şükr ü minnet Kirdigār'a
Laṭīf ü Muḥsin ü Perverdigār'a

172. Bu ḳullara idüp luṭf u ʿināyet
Şunuñ gibi resūle ḳıldı ümmet

173. Bu şükre cān u dilden ʿāşıḳāne
Ṣalāt eyleñ o sulṭān-ı cihāna

Ḳaṣīde

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün

.--- /.--- / .--- /.---

174. Eyā maḥbūb-ı Raḥmānī vücūduñ maḳṣad-ı aḳṣā
Senüñçün ḫalḳ idü[p]dür kāyinātı Ḫāliḳu'l-eşyā

[8b] 175. Murād-ı Ḥaḳ ṭapuñ olup ṭufeylüñdür ḳamu ʿālem
Anuñçün cümle-i maḫlūḳa irsāl eyledi Mevlā

176. Sen ol hūrşīd-i raḫşānsın ki işrāḳ idüp envāruñ
Ẓalām-ı küfri dünyādan giderdi ey cihān-ārā

177. Sen ol ḫāṣ-ı Ḫudā'sın kim güẕer ḳılup semāvātı
İrişüp قَابَ قَوْسَيْنْ'e maḳāmuñ oldı اَوْ اَدْنٰى [19]

[19] Necm Sûresi, 9. âyet.

178. Çü vaḳt-i lī-maʿallāhda[20] irişmez devrüñe deyyār
Kemālāt u merātibde naẓīrüñ yoḳ durur aṣlā

179. Vücūd-ı pākü[ñü]ñ ẓıllı görünmez nūr-ı ẕātuñdan
Sen ol mirʾāt-i Yezdān'sın ki rūşen aḥsen-i ḥüsnā

180. Hemīşe ġarḳa-i deryā-yı envār-ı İlāhī'sin
Müdāmī çünki meşhūduñ cemāl-i Rabbene'l-aʿlā

181. Maḳām-ı ḫātemiyyetde ḥabīb ü ḥāṣ-ı Ḥażret'sin
Saña maḫṣūṣdur şāhā hemīn bu rütbe-i ʿulyā

[9a] 182. Eyā kān-ı kerem luṭf u ʿināyetden idüp maḳbūl
ʿAṭā ḳıl āsitānuñda Selāmī bendeñe meʾvā

Naẓm

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

.---/.---/.--

183. Ḳulaḳ ṭut imdi ey yār-ı ṭalebkār
Mürīd-i maʿrifet-cūyā-yı esrār

184. Ḳarīn olursa ger ʿavn ü ʿināyet

[20] Lī-maʿallāh: Kuşeyrî'nin eserinden alınan ve sofilerce tekrar edilen bir sözdür. "Benim Allah ile öyle anlarım oldu ki ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir." manasına gelen sözden alınmıştır (Yılmaz, 1992, s. 115).

Niṣār idem dür-i deryā-yı ḥikmet

185. Çü geldi ʿāleme ol ẕāt-ı eşref
Cihān oldı cemālinden müşerref

186. Temāmet rūy-ı dünyā oldı pür-nūr
Heme eşyā olup şevḳ-ıla mesrūr

187. Zemīn ü āsumān ol şeb ṣafādan
Pür oldı cümle ṣavt-ı merḥabādan

188. Ki cism-i kāyinātuñ cānı geldi
Cihāna raḥmet-i Raḥmānī geldi

189. Nübüvvet kişverinüñ ḫānı geldi
Risālet taḫtınuñ sulṭānı geldi

190. Emīr ü seyyid-i sādāt geldi
Sipeh-sālār-ı mevcūdāt geldi

191. Ṭulūʿ idüp saʿādet āfitābı
Cihānı ġarḳ-ı envār itdi tābı

192. Ṭutup nūrı zemīn ü āsumānı
Münevver eyledi kevn ü mekānı

193. Bu āyīn ile ol māh-ı münevver
Cihāna geldi sünnetlü muṭahhar

[9b] 194. Dü-ʿālem buldı revnaḳ ṭalʿatinden
Saʿādet aña ki‿ola ümmetinden

195. Ṭulūʿ itdügi-çün ol mihr-i raḫşān
Güm oldı āteş-i āteş-perestān

196. Yıḳılup hem kilīsālar ferāvān
İçinde niçe ruhbān oldı bī-cān

197. Ṭulūʿ itdügin ol ḫūrşīd-i ṭalʿat
Cihān ḫalḳına bildürdi temāmet

198. Ḳamu hep ehl-i Mekke bildi anı
Ki geldi ṣāḥib-i Sebʿa'l-Meṯānī

199. Temāmet eyleyüp iʿzāz u tekrīm
Be-ġāyet itdiler ikrām u taʿẓīm

200. Muḥaṣṣal gün-be-gün nūr-ı cemāli
Ziyāde olup arturdı kemāli

201. Ḳaçan kim irdi on dört yaşa ol şāh

Temāmet nūr olup bedr oldı çün māh

202. Çü bist ü pence irdi Faẖr-ı ʿālem
Ḫadīce Ḫāṭun'ı idindi hem-dem

203. Ḳırān idüp ḳamerle şems-i raẖşān
Ẓuhūra geldi niçe necm-i tābān

204. Müdāmī idüp envāʿ-ı ʿibādāt
Ḳılurdı dem-be-dem ḳaṭʿ-ı maḳāmāt

205. Çü irdi ḳırḳına sulṭān-ı kevneyn
Kemāle irüp oldı ẖān-ı kevneyn

206. Pes oldı iştiyāḳı Ḥaḳḳ'a ġālib
Dil ü cānı olup cānāna ṭālib

[10a] 207. Ḫurūş u cūş idüp ʿışḳ-ı İlāhī
İlāhı isteyüp iderdi āhı

208. İçüp cām-ı maḥabbetden şarābı
Bulam diyü viṣāle feṭḥ-i bābı

209. Ḳılurdı zārī vü feryād u nāle
Tażarruʿ birle dāyim ẕüʿn-nevāle

210. İdüp pes derd-i dil-ber cānına kār
Be-ġāyet ġālib oldı ʿışḳ-ı dil-dār

211. Dilinde ḳalmayup ṣabr u ḳarārı
Gidüp elden ʿinān-ı iẖtiyārı

212. Hücūm iderdi şevḳ-ile ṭarabnāk
Girībān-ı vücūdı ḳılmaġa çāk

213. Çü deryā cūş idüp ʿışḳ-ıla ol şāh
İderdi derd-ile āh-ı seḥergāh

214. Gice gündüz o sulṭān-ı ferīḳayn
Ḳarārı ḳalmayup ol ẖān-ı kevneyn

215. Yürürdi ʿışḳ-ı Yezdān-ıla ḥayrān
Ḫayāl-i dil-ber-idi mūnis-i cān

216. Yürekde cūş idüp deryāsı ʿışḳuñ
Mübārek başına sevdāsı ʿışḳuñ

217. Çıḳup ḳılurdı geh keṣretde ẖalvet
Gehī īṣār iderdi rāh-ı ʿuzlet

218. Atup efkār-ı kevneyni verāya
Giderdi ʿazm idüp tenhā Ḥirā'ya

219. Olup cūyende genc-i vaṣl-ı yārı
Varup mesken iderdi künc-i ġārı

[10b] 220. Anuñ-çün iḫtiyār itmişdi ʿuzlet
Ki ḫalvetde bulınur üns-i Ḥażret

221. Zebānında müdāmī ẕikr-i Yezdān
Derūn-ı dilde dāyim fikr-i cānān

222. Enīs idüp ḫayāl-i dil-rübāsın
Ferāmūş itmiş-idi mā-sivāsın

223. Niyāz ü iştiyāḳ u bī-ḳarārı
Olupdı merkez-i pergār-ı kārı

224. İrüp āḫir nihāyet intiẓāra
Mübeddel oldı şeb nūr-ı nehāra

225. İrişüp ġāyet ü pāyāna hicrān
Hüveydā oldı pes āṯār-ı iḥsān

226. Getürdi nā-gehānī peyk-i Ḥażret

Ḥabību'llāh'a menşūr-ı risālet

227. Selām u vaḥy-i Rabbānī getürdi
Semādan ḥükm-i sulṭānı getürdi

228. Resūlu'llāh olup sulṭān-ı kevneyn
Cemāli nūrı ḳıldı ʿālemi zeyn

229. Ḳamu rusl-i kirāma oldı ḫātem
Delīl ü reh-nümā-yı ḫalḳ-ı ʿālem

230. Risālet mülkinüñ sulṭānı oldı
Serīr-i ḫātemiyyet ḫānı oldı

231. Ḳonıldı başına iklīl-i "Lev-lāk"[21]
Eger olmasa ḫalḳ olmazdı eflāk

232. Olup çarḫ-ı risālet āfitābı
Münevver eyledi āfāḳı tābı

[11a] 233. Ṭutup envārı küllī kāʾinātı
Götürdi ẓulmet-i Lāt u Menātı

234. Çü işrāḳ eyledi devr-i ḳamerde

[21] bkz. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (Uludağ, 2016, s. 229)

Dü-şaḳḳ oldı senāsından ḳamer de

235. Ḳılup ḫalḳı ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a daʿvet
Kemālince ◡itdi teblīġ-i risālet

236. Getürdi dīne Aṣḥāb-ı Kirām'ı
Ki oldı her biri ḫalḳuñ hümāmı

237. İdüp pes ol güneşden istināre
Ḳılurlar-idi āfāḳı ināre

238. Olup her biri bir necm-i hidāyet
İderdi reh-revi rāha delālet

239. Muḥaṣṣal emr-i dīni idüp itmām
Kemāl-i ḥüsn ü revnaḳ buldı İslām

240. Gülüp gül gibi ʿālem gülşen oldı
Ki dīn-i Ḥaḳ güneşden rūşen oldı

241. İrürdi ḳadr-i dīni āfitāba
Selām olsun hemīşe ol Cenāb'a

Miʿrāc-ı Nūr-ı Vehhāc

242. Elā ey ṭālib-i āʿle’l-meṭālib
Cenāb-ı Ḥażret-i Mevlā’yı ṭālib

243. Berü gel terk-i cān eyle bu yolda
Vedāʿ-ı ẖānümān eyle bu yolda

244. Ki‿olasın maṭlab-ı aʿlāya vāṣıl
Ola maḳṣūd-ı aḳṣā saña ḥāṣıl

[11b] 245. Girüp meydān-ı ʿışḳa ʿāşıḳāne
Cihāndan geç yolında ḳalma cāna

246. Ya cānānı ḳabūl eyle ya cānı
Ya cānı iẖtiyār eyle ya anı

247. Eger müştāḳsañ dīdār-ı yāra
Döküp bu cümle varı çıḳ kenāra

248. Sivāyı terk idüp ḳo cümle kāmı
Dilerseñ ger dilā aḳṣa’l-merāmı

249. Ḳılursañ ger recā-yı vaṣl-ı dildār
Ṭalebkār ol ṭalebkār ol ṭalebkār

250. Eger bulmaḳ dilerseñ derde dermān

Niṣār it ḫāk-i rāhına dil ü cān

251. Ele alup baş ol bu ipde cān-bāz
Ḥicāb-ı cānı ḳo tā keşf ola rāz

252. Ḥaḳīḳat āfitābınuñ seḥābı
Vücūduñ dür düriş defʿ it ḥicābı

253. Olursa āsumān-ı dil muṣaffā
Hüveydā ola mihr-i ʿālem-ārā

254. Ḫudāyā eyle iḥsān u ʿināyet
Ola luṭfuñla tā ḥāṣıl bu ḥālet

255. Ḳulaḳ ṭut imdi ey yār-ı süḫan-dān
Niṣār idem dür-i deryā-yı ʿirfān

256. İşit miʿrāc-ı faḫr-i enbiyādan
Diyem aḫbār-ı esrār-ı liḳādan

257. Meger bir şeb ne şeb çün rūz-ı pīrūz
Ki‿anuñla faḫr iderdi ʿīd ü nev-rūz

[12a] 258. Mübārek sāʿat-idi vaḳt-i meymūn
Şerīf ān-idi vü saʿd-i hümāyūn

259. Şeref āṩārı arż u āsumānı
İḥāṭā eylemişdi nā-gehānī

260. Teveccühdeyken ol kevneyne mefḫar
Selāmu'llāh ile Nāmūs-ı Ekber

261. Gelüp didi ki ey sulṭān-ı aʿẓam
Hümāmü'l-mürselīn ü faḫr-ı ʿālem

262. Buyur kim daʿvet ider Ḥażretu'llāh
Tecellī-yi cemāl itmek-çün ey şāh

Şiʿr

263. Gel imdi maṭlab-ı aʿlāya bu şeb
Gel imdi maḳṣad-ı aḳṣāya bu şeb

264. Teveccüh ḳıl şehā Beytü'l-Ḥaram'dan
Ṭavāf-ı Kaʿbe-i ʿulyāya bu şeb

265. Semend-i himmetüñ heft-āsumānı
Geçüp gel Ḫāliḳu'l-eşyāya bu şeb

266. Gel imdi ʿazm idüp ey ḫāṣ-ı Ḥażret
Cenāb-ı Ḥażret-i Mevlā'ya bu şeb

267. Ki tā ḥayrān ide nūr-ı tecellī
Cemāl-i yār-ı cān-efzāya bu şeb

268. Taḳarrübde maḳāmuñ قَابَ قَوْسَيْنْ
Olup gel ḳurb-ı اَوْ اَدْنٰى'ya bu şeb[22]

269. Gel ey dānā-yı esrār-ı İlāhī
Vuḳūf-ı rāz-ı مَّا اَوْحٰى'ya bu şeb[23]

[12b] 270. Getürüp bir Burāḳ-ı berḳ-vārı
Süvār itdi şeh-i ʿizzet-medārı

271. Revān olup pes ol ṣāḥib-saʿādet
Rikābında refīḳi peyk-i Ḥażret

272. Kemāl-i sürʿat-ile oldı seyyār
Ki rāhı ṭayy olurdı raḫşı ṭayyār

273. Bu minvāl üzre ol nūr-ı İlāhī
İrürdi Mescid-i Aḳṣā'ya rāhı

274. Ḳudūm-ı elṭafı seyr-i laṭīfi
Müşerref eyledi Ḳuds-i Şerīf'i

[22] Necm Sûresi, 9. âyet.
[23] Necm Sûresi, 10. âyet.

275. Nebīler cemʿī istiḳbāle geldi
Melekler zümresi iclāle geldi

276. Kemālince olup iʿzāz u tekrīm
Yirine geldi çün iclāl ü taʿẓīm

277. ʿUrūc itdi pes andan āsumāna
İrişmek-çün feżā-yı lā-mekāna

278. Ḳudūmından şeref bulup semālar
Dinildi her birinde merḥabālar

279. Güẕer ḳılup yedi eflāki ol şāh
İrürdi Sidre'ye Cibrīl ile rāh

280. Varınca anda faẖr-ı her dü-ʿālem
İrüp bir Refref-i aẖḍar hemān-dem

281. Döşendi zīr-i pāyına resūlüñ
Ḥabību'llāh u ol aṣlu'l-uṣūlüñ

282. Ne Refref ceẕbe-i Ḥaḳḳ-idi ḥaḳḳā
Ki geldi heyʾet-i Refref'de ẖażrā

[13a] 283. Ṭutup āfāḳı envār u żiyāsı

Żiyā-yı şemsi maḥv itdi senāsı

284. Çıḳup üstine ol ḫalḳuñ güzīni
Naẓar ḳılup görür Rūḥu'l-Emīn'i

285. Ki altı yüz ḳanadını küşāde
İdüp ṭurmışdı Sidre Müntehā'da

286. Didi-kim baña ey ṣāḥib-saʿādet
Buradan geçmege yoḳdur icāzet

287. Tecāvüz ḳılmaġa yoḳdur mecālüm
Yanup ḫākister olur perr ü bālüm

288. Ser-i mū ger geçersem menzilümden
Eṣer ḳalmaz yanup cān u dilümden

289. Bu menzildür hemān ārāmgāhum
Buña irişür ancaḳ seyr-i rāhum

290. Verāsına baña feṭḥ olmadı rāh
Saña açdı bu rāhı Ḥażretu'llāh

291. Saʿādetle yüri meydān senüñdür
Çal imdi ṭopı kim çevgān senüñdür

292. Senüñdür bil hemān bu seyr-i meymūn
Mübārek ola Miʿrāc-ı hümāyūn

293. Müyesser olmamışdur ġayra bu ḥāl
Saña maḫṣūṣdur şāhā bu iclāl

294. Pes ol ḫalḳ-ı cihānuñ reh-nümāsı
Delīl ü muḳtedā vü pīşvāsı[24]

295. Olup Refref'le sū-yı ʿarşa ṭayyār
Cihānuñ mā-verāsın oldı seyyār

[13b] 296. Pür idi ḳalbi ʿışḳ-ı ʿālem-ārā
Ne cennet oldı manẓūrı ne ḥavrā

297. Naẓar ḳılmayup aṣlā kāyināta
Ḳodı ʿazm eyledi ol pāk-ẕāta

298. ʿUrūc itdi hemān ber-ʿarş-ı aʿẓam
Bi-ʿavn u fażl-ı Hādī faḫr-ı ʿālem

299. Çün irdi ceẕb-i Ḥaḳ'dan ol maḳāma
İrişdi lā-cerem aḳṣa'l-merāma

[24] Nüshada bu kelime " پیشواسی سن " şeklinde yazılmıştır. Fakat vezin ve kafiye gereği kelimenin پیشواسی "pīşvāsı" olarak okunması gerekmektedir. Bu nedenle metinde düzeltme yapılmıştır.

300. Dunuvv-i Ḥażret ü sırr-ı تَدَلّٰى [25]

Hüveydā oldı envār-ı tecellā

301. Bu minvāl üzre buldı faḫr-ı kevneyn

Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a ḳurb-ı قَابَ قَوْسَيْنْ [26]

302. Ne قَوْسَيْنْ oldı اَوْ اَدْنٰى maḳāmı[27]

Murādın buldı Ḥażret'den tamāmī

303. Çü cān-ı ʿālem-idi cism-i pāki

Ki nūra münḳalib olmışdı ḫāki

304. Münevver ḳālebi nūr u żiyādan

Olup ber-ter ḳulūb-ı aṣfiyādan

305. Hemān rūḥ-idi ṣırf ol nūr-ı vehhāc

Anuñ-çün eyledi cismānī Miʿrāc

306. Çün irdi ol maḳām-ı müntehāya

Cenāb-ı Ḥażret-i ẕü'l-kibriyāya

307. Tecellī eyleyüp pes Ḥażret-i ẕāt

Hüveydā oldı sırr-ı vaḥdet-i ẕāt

[25] Necm Sûresi, 8. âyet.
[26] Necm Sûresi, 9. âyet.
[27] Necm Sûresi, 9. âyet.

308. Çü nūr-ı ẕāt-ı Ḥaḳḳ oldı hüveydā
Resūlu'llāh'ı ġarḳ itdi çü deryā

[14a] 309. Ezelden nūr idi ol sāyeden dūr
Bu envār eyledi نُورٌ عَلٰى نُورْ [28]

310. İrişdi cism-i pāki ḥāl-i rūḥa
Kimesne irmemişdür bu fütūḥa

311. Olup pes çeşm-i ser çün dīde-i sır
Cemāl-i cān-fezāya oldı nāẓır

312. Aḫaṣṣ idi ḥabībe bu tecellī
Degüldi evliyā meşhūdı miṯli

313. Maḳām-ı ḫātemiyyet ḥālidür bu
O ṣadruñ ṣāḥibi iclālidür bu

314. Buña irmez şuʿūrı evliyānuñ
Ki yoḳdur iştirāki enbiyānuñ

315. Degül dāʾir bunuñ devrini deyyār
Ne ʿaḳl u fehm irür buña ne esrār

[28] Nur Sûresi, 35. âyet.

316. Maḳām aʿlā vü ber-ter ḳadr-i ẕü'l-ḥāl
Nice olmaḳ gerekdür pes olan ḥāl

317. Degül bir niteki ‿aḥvāli enāmuñ
Olur bir güne ḥāli her maḳāmuñ

318. Ḳıyās itme bu ḥāli ḥāl-i ferşe
Ki uymaz ṭavr-ı ferş eṭvār-ı ʿarşa

319. Bunuñ derkine yoḳ ʿaḳluñ mecāli
Ne ḥāli fehme ḳābildür ne ḳāli

320. Niçe vaṣṣāf ola bu ḥāli ḳāʾil
Degül icmāl-i Ḥaḳ tafṣīle ḳābil

321. Lisānı lāl ider gelmez beyāna
Ḫuṣūṣā rāz-ı مَّا اَوْحٰى ʿayāna[29]

[14b] 322. Degül ḳābil beyāna gerçi esrār
Velī dinmiş bunuñ emṡāli güftār

323. Ki yā Aḥmed ḳo küllī mā-sivāyı
Getürme ḳalbüñe fikr-i sivāyı

[29] Necm Sûresi, 10. âyet.

324. Benüm şevḳümle idüp ʿışḳ-bāzī
Benüm dergāhuma eyle niyāzı

325. Cenābuma teveccüh eyle her-bār
Rücūʿuñ çün bañadur āḫir-i kār

326. Didi hem cennete senden muḳaddem
Rusulden kimse girmez ey mükerrem

327. Keẕālik ümmetüñ gire temāmet
Pes andan ṣoñra gire ġayr-ı ümmet

328. Daḫı ʿafv ide o zār-ı ʿuṣātı
Ki her kim tevbe‿ede bula necātı

329. Daḫı emr itdi elli vaḳt namāzı
Ki Mevlā'ya ide ḳullar niyāzı

330. Şefāʿat ḳıldı pes ol kān-ı iḥsān
Bu emri tā ki taḫfīf ide Raḥmān

331. Keremden ḳırḳ beşin refʿ idüp Allāh
Muḳarrer pes beşi ḳıldı zi-pencāh

332. Velīkin ḥürmetine Muṣṭafā'nuñ

Ṣevābın elli vaḳtçe itdi anuñ

333. Pes idüp ṣad-hezār iʿzāz u ikrām
Ferāvān eyleyüp iḥsān u inʿām

334. Dü-kevne raḥmet-içün itdi irsāl
Cihāna daʿvet içün itdi irsāl

[15a] 335. Aña ol şeb olan feyż üʿināyet
Beyān olmaya tā rūz-ı ḳıyāmet

336. Çü çıḳdı vuṣlat içünʿarşa ol şāh
Girü raḥmet-çün indi ferşe ol şāh

337. Gidüp geldügi ol faḫr-ı cihānuñ
İki sāʿat idi miḳdārı anuñ

338. Revān-ı aḳdesine ṣubḥ u şāmī
Taḥiyyāt u selām olsun müdāmī

Der-Beyān-ı Muʿcizāt u Aḫlāḳ-ı Ḥażret-i Ḥabīb-i Ḫallāḳ ʿAleyhi Efḍali'ṣ-Ṣalavāt u Ekmelü't-Teḥāyā

339. İşitdüñ çünki faḫr-i enbiyānuñ
ʿUrūcınʿarşa ol nūr-ı hüdānuñ

340. Gel imdi muʿcizāt-ı Muṣṭafā'yı
İşit tā bulasın ẕevḳ u ṣafāyı

341. Egerçi yoḳdur aña ḥadd ü ġāyet
Diyem lākin be-ḳadr-i ḳābiliyyet

342. Biri bu evvelā gūş it kelāmı
Mübārek başı üstünde müdāmī

343. Ṣaḳınup günden ol şāh-ı cihānı
Bir aḳ bulut olurdı sāyebānı

344. Yire düşmezdi aṣlā sāyesi hem
Ki nūr-idi ser-ā-ser faḫr-ı ʿālem

345. Vücūd-ı pāki küllī olmaġın nūr
Olupdı sāye-i ẓulmānīden dūr

[15b] 346. Görirdi‿ardından ol ḫūrşīd-i ṭalʿat
Öñinden gördügi gibi temāmet

347. Uyanıḳla nice işitse ol şāh
Uyurken öyle idi ḳalbi āgāh

348. Yüzinüñ nūrı şol vech-ile tābān

İdi kim utanurdı şems-i raḫşān

349. Rivāyetdür meger bir gün Ḥumeyrā
Bir igne żāyiʿ itmişdol dil-ārā

350. Arayup şemʿ-ile ol sūzeni ol
Bulımayup işine oldı meşġūl

351. Be-nāgāh irişüp ol mihr-i enver
Pür oldı ḫāne nūrıyla ser-ā-ser

352. Bulur ol sūzeni Ṣıddīḳa ol-dem
Be-nūr-ı rū-yı faḫr-ı her dü-ʿālem

353. Ḳamu efʿāli muʿciz idi anuñ
Resūlu'llāh u faḫr-ı enbiyānuñ

354. İşāret idüp ol ḫūrşīd-i enver
Dü-şaḳḳ itdügi māhı günden aẓher

355. Mübārek barmaġı şaḳḳ itdi māhı
Eṣābiʿden revān itdi miyāhı

356. Aḳup ırmaḳlar oldı şöyle seyl-āb
Ki ḳıldı ʿasker-i İslāmı sīr-āb

357. Aḳıtdı hem mübārek aġzı yarı
Ṣuyı gitmiş ḳuyudan cūy-bārı

358. Diküp ḫurmāyı faḫr-ı her dü-ʿālem
Dıraḫt olup ṣemer virdi hemān-dem

[16a] 359. Ṣu dem-kim hicret idüp ṣāh-ı kevneyn
Ki ḳılmışdı ṭarīḳ-i Ṭaybe'yi zeyn

360. ʿAzīmet eyleyüp ol rāha reh-ber
Refīḳiydi hemān Ṣıddīḳ-i Ekber

361. Giderken ʿizz ü iḳbāl-ile ol şāh
Sürāḳa adlu bir gebr irdi nā-gāh

362. Çü bildi kendüye ḳaṣdın o sulṭān
Bunı ṭut diyü ḳıldı arża fermān

363. Olup fermān-beri vü ṭutdı der-ḥāl
Sürāḳa çünki gördi böyledür ḥāl

364. Tażarruʿlar ḳılup oldı peşīmān
Pes āzād eyledi ol kān-ı iḥsān

365. Gelüp pes Ṭaybe'ye ol ẕāt-ı aṭyeb

Çün itdi Cābir’üñ dārın muṭayyeb

366. Var-idi bir anası anuñ aʿmā
Ḳonıcaḳ evlerine ol dil-āra

367. Gelüp didi ki ey sulṭān-ı ʿālem
Göreydi gözlerüm nolaydı bu dem

368. Cemāl-i cān-fezāñı tā müşāhid
Olaydum ey cihān-ārā müşāhid

369. Hemān luṭf idüp ol ẕü’l-ḳadr-i aʿlā
Ṣıġayup gözlerini oldı bīnā

370. ʿAlī’nüñ dizine bir gün o sulṭān
Yatarken irdi ġarba mihr-i raḫşān

371. Uyanup Ḥaydar’a didi namāzı
Ḳılup itdüñ mi Yezdān’a niyāzı

[16b] 372. Didi-kim ḳılmadum ey faḫr-ı ʿālem
Rücūʿ it didi ḫūrşīde hemān-dem

373. Rücūʿ itdi olup pes bende-fermān
Edā itdi namāzın Şīr-i Yezdān

374. Risāletde muṣaddıḳ olup aḥcār
Şehādet eyledi ḳāl-ile eşcār

375. Yidügi loḳmalardan ol hümāmuñ
İşidilürdi tesbīḥi ṭaʿāmuñ

376. Daḫı ḳaṣd-ile bir bed-kār-ı merdūd
Ḳılup bir şāt-ı muşvāyı sem-ālūd

377. Öñine ḳoyıcaḳ ol gebr-i meşʾūm
Yime benden didi ol laḥm-ı mesmūm

378. Daḫı ḫandaḳ ḳazarken rūz-ı aḥzāb
Ḳamu ceyʿān idi ḫidmetde aṣḥāb

379. Görüp bu ḥāli anda çünki Cābir
Ṭaʿām içün olur dārını dāʾir

380. Varup görür evinde ḥāżır ol gün
Bulınur bir ḳuzı biñ ḳırḳ direm un[30]

381. Ṭaʿām it diyü ehline buyurdı
Ḳuzuyı ẕebḥ idüp unı yoġurdı

[30] 380 ve 381. beyitler der-kenara kaydedilmiştir. Konu bütünlüğü olduğu için beyitler bu sırayla metne dâhil edilmiştir.

382. Varup pes mefẖar-ı ʿālem ḳatına
Beyān itdi bu ḥāli ḥażretine

383. İşidüp eyledi aṣḥābı daʿvet
Ki Cābir eylemiş diyü żiyāfet

384. Pes aġzı yarını nān u ṭaʿāma
Ḳatup itdi kifāyet ẖāṣ u ʿāma

385. Biñ ādem ṭoydı eksilmedi ḳaṭʿā
Ne nān u ne ṭaʿām aṣlından aṣlā

386. Yine olındı Cābir'den rivāyet
Ki bir gün ḥażret-i ṣadr-ı risālet

[17a] 387. Tesettür itmek-içün bir feżāda
İdindi baʿż-ı eşcārı irāde

388. Olup eṭrāfa nāẓır ol dil-ārā
İki aġaç görür ser-sebz ü zībā

389. Varup her birini şāẖından ol şāh
Çeküp yidüp getürdi ḳıldı hem-rāh

390. Egüp biri birine māʾil itdi

Hemīn ḥavlı miṯāli ḥāʾil itdi

391. Olur İbn-i ʿÖmer'den bir rivāyet
Ki‿ider vaṣf u beyān-ı ḫarḳ-ı ʿādet

392. Bir Aʿrābī gelüp faḫr-ı cihāna
Delīl ü reh-nümā-yı ins ü cānna

393. Yaḳīn oldıḳda didi ḳıl şehādet
Ki birdür Ḥaḳ benem ṣāḥib-risālet

394. Didi kimdür buña ḳılan şehādet
Iraḳdan bir dıraḫta itdi‿işāret

395. Hemān-dem ol şecer sürʿatle irdi
Yiri yırtup gelüp öñinde ṭurdı

396. Şehādet eyledi tevḥīd-i ẕāta
Daḫı ṣıdḳ-ı resūl-i kāʾināta

397. Hemān oldı ol Aʿrābī Müselmān
Münevver ḳıldı ḳalbin nūr-ı īmān

398. Ḳalem olsa aġaçlar cinn ü insān
Olup kātib midād olursa ʿummān

399. Yazılmaz biñde bir faẕl u kemāli
Beyān olmaya aḫlāḳ u ḫiṣāli

[17b] 400. Şeb-i İsrā'da zīrā Ḥaḳ Teʿālā
Kemālince ḳılup ḳadrin muʿallā

401. Tecellī eyledikde Ḥażret-i ẕāt
Anı cümle ṣıfāta ḳıldı mirʾāt

402. Pes andan ẓāhir olan cümle āṯār
Ẓuhūr-ı ḳudret-i Ḥażret'di her-bār

403. Ki bir āyīne olmışdı mücellā
Aña ẕāt u ṣıfāt andan hüveydā

404. Bu sırdur ḳadd-i reʾye rāz-ı esnā
Rumūz-ı rüʾyet-i اٰيَاتِ كُبْرٰى [31]

405. Olur lā-büd bu ḥālüñ rāz-dānı
Ḫabīr-i sırr-ı remz-i "men reʾānī"

406. Berīn-minvāl ola çün ḥāl ü şānı
Beyānı ḳaṣdı lāl eyler lisānı

[31] Necm Sûresi, 18. âyet.

407. Olur mı pes kemālātına ġāyet
Ya her-giz muʿcizātına nihāyet

408. Bu deñlü faż̈l ile ol faḫr-ı ʿālem
Tevāżuʿ eyler-idi ḫalḳa her dem

409. Egerçi ġāyet aʿlā idi ḳadri
Ne deñlü kim muʿallā idi ḳadri

410. O deñlü ḫalḳa kārı meskenetdi
ʿAṭūf-idi şiʿārı merḥametdi

411. Eger bir ʿabd-i ednā ḳılsa daʿvet
İderdi ol şeh-i ʿālem icābet

412. Varup kāşānesin pür-nūr iderdi
Dil-i vīrānesin maʿmūr iderdi

[18a] 413. Güneşveş seçmeyüp bay u gedāyı
Münevver eyler-idi cümle cāyı

414. Ḥaḳīḳatde ʿibādıyken selāṭīn
Olurdı mūnisi ekş̱er mesākīn

415. Cihāna luṭf-ı bī-pāyān iderdi

İsāʾet idene iḥsān iderdi

416. Ḳılurdı herkesüñ ḥāṣıl merāmın
Kemāl-i luṭf-ıla maḳṣūd u kāmın

417 Kerem kānı idi deryā-yı iḥsān
Degüldi şebnem-i ʿirfānı ʿummān

418. Kemāl-i luṭf u iḥsān u şecāʿat
O şehde ḫatm idi hem-çün risālet

419. Muḥaṣṣal cümle nīk-aḫlāḳı Mevlā
Kemālāt u ḫiṣāli Ḥaḳ Teʿālā

420. Ḳamu cemʿ itdi faḫr-ı enbiyāda
Ḥabīb-i Ḥażret-i ẕü'l-kibriyāda

421. Egerçi ʿāleme sulṭān idi ol
Cihāna raḥmet-i Raḥmān idi ol

422. Velīkin iḫtiyār itmişdi faḳrı
Dir idi faḫr idüp "el-faḳru faḫrī"[32]

423. Ḥaḳīḳat līk bu remz-i tefaḫḫur

[32] bkz. *Keşfü'l-Hafâ* (Aclûnî, 2019, c. 3, s. 194)

Olur ey dil fenā sırrını müşʿir

424. Ki zīrā pertev-i nūr-ı şuhūdı
Götürüp ṭayy ider ẓıll-ı vücūdı

425. Egerçi‿işʿār olan ẓāhir fenādur
Velīkin müntic-i ʿayn-ı beḳādur

[18b] 426. Bu bāʿiṣdendür ol ṣadr-ı risālet
Bu maʿnāya buyurmışdur işāret

427. Fenādur pes dilā rāhı viṣālüñ
Vücūduñ ṭayyıdur ḥāli ricālüñ

428. Bu rāhuñ fetḥine geldi o reh-ber
Ṭulūʿ idüp dilā ol mihr-i enver

429. Ki nūrıyla açıla rāhı rūḥuñ
Çün oldur bāʿiṣi cümle fütūḥuñ

430. Hezārān şükr ki ol nūr-ı İlāhī
Gelüp fetḥ itdi bu rūhānī rāhı

431. Açup rāhı çü ʿarż itdi bu ḥāli
Kemāle irdi pes dīnüñ cemāli

432. Çü işrāḳ eyledi āfāḳı ol nūr
Cihānda ḳalmadı bir nesne mestūr

433. Gelüp ḥall itdi küllī müşkilātı
İdüp āsān umūr-ı muʿḍilātı

434. Ḳılup iʿlām-ı aḥkām-ı şerīʿat
Ṭarīḳatden açup rāh-ı ḥaḳīḳat

435. İdüp itmām aḫlāḳ u ḫışāli
Kemāline irürdi cümle ḥāli

436. Hem idüp enfüs ü āfāḳı tenvīr
Derūnı vü birūnı ḳıldı taṭhīr

437. Cihāna şerʿ-ile virüp niẓāmı
Kemāle irdi emr-i intiẓāmı

438. İrişdi ḥāl-i ʿālem iʿtidāle
Mübeddel oldı noḳṣānı kemāle

[19a] 439. Temām oldı çü teblīġ-i risālet
Daḫı ḳalmadı bir güftāra ḥācet

440. Gelüp çün ḫidmeti yirine yetdi

Cenāb-ı Ḥażret-i Mevlā'ya gitdi

441. Çü tekmīl eyledi emr-i sipāhı
Müşerref ḳıldı dārü'l-mülk-i şāhı

442. Hümā-yı ʿarş idi çün oldı ṭayyār
Feżā-yı ʿālem-i aʿlāya seyyār

443. Çü pervāz itdi ḳoyup bu mekānı
Hemān ʿarş oldı yine āşiyānı

444. Selāmī baʿd-ez-īn terk eyle ḳāli
Çü yoḳ idrākine ʿaḳluñ mecāli

445. Sezāvār olmaya bu ḥāle güftār
İrişmez çünki ʿaḳl u fehm ü efkār

446. Ne ʿizzet-idügin ol şāh-ı ʿālem
Yine Ḥaḳ'dur bilen vallāhu aʿlem

447. Revān-ı aḳdesine ber-devāmī
İrişsin Ḥażretu'llāhuñ selāmı

Naẓemehu ednā-yı ʿibādu'llāhi'l-Melikü'l-aʿlā Muṣṭafā eş-şehīr bi-Selāmī ḫādimü'l-fuḳarā

7.2 Diliçi Çevirisi

1. Cihanın hükümdarı, güç ve irade [sahibi] Hayy ve Kayyum [olan Allah'ın] adı ile!

2. [O'nun] katında, aşikâr ve gizli olan şeyler birdir. Tüm zerreler [O'nun] kudretiyle çevrelenmiştir.

3. [O], [gökteki] aydan [yerdeki] balığa kadar [bütün varlıkların] tüm söz ve fiillerini hakkıyla görür ve işitir.

4. Cihanın Hallâk ve Rezzâkı [ve] yer ile göğün koruyucusu O'dur.

5. Âlemi yoktan var eden [ve] sonra varlığı yok eden O'[dur].

6. Kabz ve bast[33], diriltme ve yok etme O'nun elindedir. Her şey O'nun emriyle vücut bulmuştur.

7. Bütün âlem O'na secde eder. İhsanı bol ve varlığı vaciptir.[34]

8. Zatı[35], aklın hayallerinden üstündür. Zaten zihinde ve haricî [âlemde] benzeri yoktur.

9. Eşsiz olduğu için nitelik ve nicelikten münezzehtir. "Allah'ın şanı onların söylediklerinden yücedir."

10. Benzeri mümkün değildir [ama] sivâsı[36] (yaratılmışlarda tecellisi) mümkündür. Bütün dünyevî varlıklar O'nun yaratıcılığının eserleridir.

11. Cömertlik ve ihsanının nihayeti yoktur, onu (cömertlik ve ihsanını) saymak mümkün değildir.

12. Lütufları kalemden nuna her tarafı, bütün kâinatı kuşatmıştır.

---

[33] Kabz ve Bast: Tutulma (sıkılma halleri) ve açılma (keyifli) manalarına gelmektedir. Tasavvufta ümit ve korku hallerinden sonra, neşe ve endişe hallerinden ise önce gelen iki tasavvufî haldir (Uludağ, 2016, s. 67).

[34] Vâcip: Varlığı zatının gereği olan ve yokluğu muhal olan manasına gelen aklî hüküm (Üzüm, 1998).

[35] Zat: "Öz, mahiyet" anlamına gelen kelime "Kendi kendisiyle var olan, varlığını sürdürmesi için başka bir şeye dayanmayan" manalarını da ihtiva eder ve Allah'a izafeten kullanılmaktadır (Demir, 2013).

[36] Sivâ: Başka, diğer manalarına gelir (Uludağ, 2016, s. 321).

13. Hakikat[i] gör ki her şeyin mevcudiyeti, [O'nun] kudretinin delili [ve] cömertliğinin eserleridir.

14. Kâinata arifane[37] bak! Her şey [O'nun] zatının birliğinin delilidir.

15. Gönül gözüyle baksan yer ile gök ile bütün eşyanın bu sırların aynaları olduğunu [göreceksin].

16. Gerçi bu haller âlemden aşikârdır ama ne yazık ki âmâ gözler göremez.

17. Gönül gözünün perdesi açılmadan bu sırların idraki gerçekleşmez.

18. Ayna kirden/bulanıklıktan temizlenmeyince bu haller ve deliller görünmez.

19. [Aynanın] yüzünden kir ve pas gitmeyince cemâlin yansıması mümkün değildir.

20. Eğer [ayna] cilalanırsa [Allah'ın] âlemi süsleyen cemâlinin tecellisi aşikâr olur.

21. Gönül gözü açılırsa, parlak güneş âlemin zerrelerinde parlar.

22-23-24-25-26. Bu halin hasıl olması yani ihsan sahibi [Allah'ın] ihsan ve lütfunun kullara ulaşması için tüm cihan halklarının rehberini, Allah'ın yolunun hidayete erdiricisi ve kılavuzunu, ermişler zümresinin komutanını, nebi ordularının sancak sahibini; temiz ashabın parlaklık bahşedenini, peygamberlerin en himmetlisini, Mustafa'yı, cihan halkına hidayet bahşedip tüm insanlığa gönderdi.

27. O, Rahman'ın cihana rahmetidir. O, tüm cihan halkının hânıdır.

28. Ebedi yardım ve izzet onundur. Allah cihanı onun için yaratmıştır.

29. "Allah en iyisini bilir ki" O, peygamberlerin şahıdır ve iki âlem onun yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır.

30. O, en yüce itibar sahibidir çünkü Mevla [onu] kendi nurundan meydana getirmiştir.

31. O, öyle bir şahtır ki âlem ona muhtaçtır ve onun ayağının tozu arşın başına taçtır.

32. Onun pak vücudu halkın en yücesidir. O nebilerin şahı ve en önce gelenidir.

---

[37] Ârifâne: Allah'ın kendi zatını, sıfatlarını isim ve fiilerini müşahede ettirdiği kimselere yakışır şekilde manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 44).

33. Nübüvvet[38] tahtının emiri ve Risâlet[39] mülkünün taht sahibi odur.

34. [O], güzellik ülkesinin padişahı ve letafet göğünün güneş ve ayıdır.

35. [O], Şeriat[40] tahtının sultanı ve hânıdır, Tarikat[41] yolcuları [onun] kullarıdır.

36. [O], Hakikat[42] denizinin inci saçanı, vahyin sahibi [ve] vahdet denizinin incisidir.

37. Gönül ve can [onun] yolunun toprağına fedadır. Evliyaların ruhları ayağının toprağının tozudur.

38-39. [Hz. Muhammed'in] mukaddes ruhuna, evlâdına, Ashâb-ı Kirâmı'na, hidayet gösterenler ve halkın öncülerine sabah akşam daima salât ile selâm olsun.

Kâinatın Övüncünün (Salatların en güzeli onun üzerine olsun) Mevlid Kitabının Başlangıcı

40. Ey söz düğümünün müşkül halledeni ve manalar denizinin inciden anlayanı, gel!

41. Cihana inci ve cevher saçayım. Ondan can kulağına küpe yap!

42. Ebedi olan Allah'ın lütfu yar olursa, hikmet denizinden inciler çıkarayım.

43. Eğer Allah yardımını gönderirse ebedi hayat suyu gönül oluğundan aksın.

44. Ruhlara sefa veren [ölümsüzlük suyunu] içen kişi ebedi hayatı bulsun.

45. Eğer bu kelamın kadrini bilirsen, makamın ebedi cennet olsun.

---

[38] Nübüvvet: "Allah ile akıl sahipleri arasında, onların dünya ve ahiret sıkıntılarını gidermek amacıyla kurulan elçilik" anlamına gelmektedir. Nebilik kendisine yeni bir şeraat gönderilmemiş peygamberler manasıyla bilinir (Önal, 2013, s. 332-333).

[39] Risalet: "Allah'ın kulları arasından birini tebliğ etmekle görevlendirip insanlara göndermesi" manasına gelmektedir. Nübüvvetten farklı olarak kendisine yeni bir kitap indirilip önceki kitapların hükmünü kaldıran resullerin risalet aldığı söylenmektedir (Önal, 2013, s. 334).

[40] Şeriat: "Allah'tan gelen ve peygamberler tarafından tebliğ edilen bütün dini hükümler" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 332).

[41] Tarikat: "Hakk'a ermek için tutulan, birtakım kuralları ve ayinleri bulunan yol" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 343).

[42] Hakikat: "Tasavvuf ilmi ve Hakk'ın salikten vasıflarını alarak yerine kendi vasıflarını koyması" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 153).

46-47-48. Zira inciler saçan [ve] kalplere mutluluk verip yaratılmış her şeyin delili olan [bu] sözler; cihanın övüncü, resullerin en yücesi ve nebilerin reisi olan zatın, kâinat güneşinin doğuşunun ve Allah'ın nurlarının parlak zuhurunun müjdecisidir.

49-50. Gel şimdi can kulağını aç [ve] cihan sultanının haberlerini, yaratılmışların en hayırlısı olan [Hz. Muhammed'in] mevlid kitabını ve hidayet güneşinin doğuşunun zuhurunu işit.

51. Ama Selâmî, bu sözü dinleyenden bir hayır duası rica eder.

52. [Bu sözü dinleyen kişi] onu (Selâmî'yi) lütufla mutlu edip sevindirmek için bir Fatiha okusun.

53-54. Yerin ve göklerin zaman, yıl ve ayın, günler ve saatlerin, cennet ve cehennemin, karanlık ve aydınlığın olmadığı zamandı, bütün âlem ve insanoğlu yokluktaydı.

55. Gökler ve yerler, yerin altı ve üstü yoktu. Henüz hiçbir yaratılmıştan eser yoktu.

56. Allah'tan başka, âlemin gizli ve aşikâr [hiçbir] izi yoktu.

57-58. İhsan ve cömertliği bütün yaratılmışlara var olma şerefini lüzumlu kıldığından Allah, kudretinin tüm delillerinin aşikâr olmasını istedi.

59-60. Böylelikle [Allah] dünyayı abâd ve mamur kılmak için tecelli edip kâinat övüncünün ruhunu (Hz. Muhammed'i); yüce ve tümüyle temiz olan zatını, [kendi] nurundan yarattı.

61-62-63. Ta ki Allah yolunun rehberi olup kulları karanlıktan aydınlığa çıkarsın; âlemi [onu] nur ve ziyası doldursun, cihan halkının rehberi olsun; Yüce Allah'a [giden] gizli yolları açıp kendi canını revan etsin.

64. İlahi lütfun mazharı olan gönül, [Allah'ın] dergâhına giden gizli yolu bulur.

65. [Allah'ın] nuruyla gönül gözünü açıp kalp aynasını cilalasın.

66. O, gönül ve cana aydınlık veren, yolun rehberi ve dertlilerin tabibidir.

67. [Allah] o saf gönle cila verip onu kendi cemâline ayna yaptı.

68. Allah büyük bir izzetle [Hz. Muhammed'i] kendi sıfat ve zatına parlak bir ayna kıldı.

69.Eğer bu beyanın açık olmasının istersen "Beni gören" [ibaresine] baktığında [onun] ayan edildiğini göreceksin.

70-71. Bu şekilde o parlayan güneş, Yüce Allah'ın cemâline mest ve hayran olup O'nun yüzünün nurundan [ötürü] tıpkı dünyayı süsleyen güneş gibi parlak idi.

72. Her zaman O'nun lütfundan alametlere erişip nurların çoğalmasına sebep olurdu.

73. Nebileri, onun [Hz. Muhammed'in] nurundan, velilerin ruhlarını da nebilerden (ruhlarından) yarattı.

74. Bu tertip ve minval üzere [önce] ruhlar ondan sonra da cisimler vücuda geldi.

75. Bu yüzden iki cihanı yaratıp ebedi cenneti mamur kıldı.

76. Sonuç olarak; arşı, kürsü (sekizinci feleği), göğü ve yerli yerinde cihanı yarattı.

77-78. İlahi ferman ile yer ve gök ve aydan balığa [her şey] yaratılınca [merkezi Hz. Muhammed olan] fıtrat pergeli cihanı dönüp sıra Hz. Adem'e erişti.

79-80. Takdir kalemi, binlerce hikmet üzere o mananın suretini[43] tasvir edip [Hz. Adem'i] şehadet[44] mülkünün padişahı ve cihanı da onun atlı askerleri yaptı.

81. Böylelikle [Hz. Adem] [Allah'ın] isimlerine ve sıfatlarına mazhar olup kâinatın seçilmişi ve iftihar vesilesi ol[du].

82. Ebedi olan Allah'ın feyz ve lütfuna erişip hal ve faziletlerde kemal bul[du].

83. Hasılı; o memleketler hükümdarı [Hz. Âdem] mükemmelliğiyle meleklerin secde ettiği kişi oldu.

---

[43] Suret ve mana âlemi: "Misal ve ruhaniler âlemi mana âlemidir ve gözle görünen şekillerin teşkil ettiği âlem ise suret âlemidir" (Uludağ, 2016, s. 236).

[44] Şehadet âlemi: "Allah'ın insan vasıtasıyla baktığı her âlem şehadet âlemidir" (Uludağ, 2016, s. 144).

84. Vahiy sahibinin sırrı onda (Hz. Adem'de) olduğu için şanının bu hallere ulaşmasına şaşılır mı?

85. O seçkin inciye [Hz. Muhammed'e] sedef olması için Allah'ın yüce lütfu [Hz. Adem'e] geldi.

86. O parlak nur onda gizlenmiş olduğu için ışığı da [Hz. Adem'in] alnında zahir oldu.

87. Âlemin övüncünün vücuda gelmesi için Havva [Hz. Adem'e] dost, yâr ve refîk ol[du].

88. Gelişiyle cihan süslensin diye Müşterî ve Zühre yıldızları şeref burcunda[45] bir araya geldi.

89. O parlak nur hemen [Hz. Adem'den] naklolup Havva'nın alnında parlar.

90. Hz. Şit vücuda geldiği için [Havva] mutlu oldu. Alnında o nur tecelli etti.

91. Böylelikle ondan, o parlayan nur nesilden nesle Halilullah'a (Hz. İbrahim'e) ulaşıp [onun alnında] doğdu.

92. Sonuç olarak; o vahdet denizinin incisi tüm sedefleri aydınlattı.

93. Bu minval üzere o parlak güneş doğduğu yere ulaşıp [Hz. Muhammed'de] parladı.

94.-95. Eğer sen de [bu] nura ve cennet bahçelerindeki kasırlara ulaşmayı dilersen kâinatın övüncünün yüce zatına âşıkane[46] [biçimde] sonsuz salat et.

Kâinat Güneşi [Hz. Muhammed]'in (Salatların en güzeli onun üzerine olsun) Doğuşu Hakkında

[45] Şeref burcu: "Yıldızların ait oldukları burçta bulundukları vakit" manasına gelmektedir (Uzun, 1992).

[46] Aşıkane: "Allah Teala'yı son derece ve azami mertebede sevenlere yakışırcasına" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 48).

96. Ey sırlar bahçesinin bülbülü [ve] sevgilinin semtinin bahçelerinin talepkârı, dinle!

97. Sevgilinin gönlünün celbeden kokusuyla çılgına dönüp sevgilinin vasıflarından bahsetmenin zamanıdır.

98. Ta ki cihan halkını şevkle doldurup canı canana talepkâr edesin.

99. Sabah akşam coş ki senin sesinden gaflet ehli haberdar olsun.

100. Sevgilinin semtinin gül bahçesini anlat ki işiten bülbülün ıslığı dinsin.

101. Allah'ın aşkının sarhoşu olup [bunu] dinleyenden hüznü gider, [ona] sefa ver.

102. Ey Selâmî! Bu bezmin şarap içeni ol ki hikmet deryası gönülde coşsun.

103. Sesin tüm âşıklara halet versin [ve sen] cihan halkına sefa bahşedesin.

104. Gel şimdi, âlemi sefayla doldur [ve] Mustafa'nın nuruyla aydınlat.

105-106. Hidayet güneşinin doğuşunun yani kâinat övüncünün mevlidinin; [Allah'ın] zatının nurlarının parlaklığının zuhurunun, kâinat güneşinin doğuşunun müjdecisi ol.

107-108-109-110. İki âlemin şahının nasıl geldiğini ve iki âlemin ayının ne şekilde doğduğunu; bu cihanı nasıl aydınlattığını, cisim ile canı nasıl arındırdığını; âlemlere nasıl gönderildiğini, nasıl son peygamber olduğunu; [onun] nasıl cismani miraç eylediğini, o parlak nurun nasıl [göklere] yükseldiğini haber ver.

111. Allah yardım ederse Yüce Rabbin resulünün nasıl geldiğini anlatayım.

112. Ama [sen de] dilini kımıldat, şevkle coştur. O Peygamber'e salat et, susma!

113-114. O parlak güneşin şeref burcunda parlayarak doğduğu vakit, zatının nuru cihanı doldurup tüm kâinatı aydınlatsın.

115. Nefis ve nefis dışındaki şeyleri kirden temizleyip kalbi arındırsın, ruhu aydınlatsın.

116. Allah yoluna kılavuzluk edip binlerce yolunu şaşırmışı yola getirsin.

117. Bütün hastalıklı kalplere şifa versin ve doğru yola rehber olsun.

118. Din binasını yeniden inşa edip bu virane dünyayı mamur kılsın.

119. Gelişi cihana parlaklık eriştirsin; yer ve göklere sefa versin.

120. O âlemi süsleyen güneş doğsun [ve] âlem baştan aşağıya onun nuruyla dolsun.

121. Kâinatı aydınlatıp âlemin cismi taze can bulsun.

122. Öyle bir geceydi ki gündüz gibi nurla doluydu. Ay, âlemi aydınlatan güneş gibiydi.

123. Yıldızlar sefadan sema ediyorlardı. Felek, nur ve ziyadan parlıyordu.

124. Yeryüzüne çiçeklerle ziynet verilip cennet alametleri zuhur etmişti.

125. Âlem son derece itidale erip cihan kavuşma gününe göz açmıştı.

126. Mübarek saat ve kutlu bir zamandı. Saadet ve uğurun [Hz. Muhammed'in] geliş zamanıydı.

127-128. Allah'ın nurunun doğuşu, o kutlu vakit [ve] mübarek uğurlu saat Rebiülevvel ayının on ikinci gecesindeydi.

129. O parlak ay nuruyla cihanı aydınlattığında pazartesi gecesiydi.

130. O gecede birçok alamet belirdi, yer ve gökler nurla doldu.

131. O gece şu haller zahir oldu ki dünya mislini görmemişti.

132. O ayın yüzü âlemi süsleyip iki âlem onun gelişinin [şerefine] süslendi.

133. Cennetlerin ev ve köşkleri süslenip gılman[47] ve hurları[48] bezendiler.

134. Cennetlere şu haller hasıl oldu ki gören ebedi hayata erer.

135. Cümle cennet kapıları açılıp rahmet alametleri âleme saçıldı.

136. Cehennem kapıları dahi o gece kimse mustarip olmasın diye kapandı.

137. Üç yere üç sancak dikildi [ve] cihana alametler zuhur etti.

---

[47] Gılman: "Cennet hizmetkarları olarak nurdan yaratılmış genç delikanlılar" manasına gelmektedir (Pala, 2004, s. 167).

[48] Hur: "Cennette müminlere hizmet edecek olan cennet kızları, huriler" manasına gelmektedir (Pala, 2004, s. 212).

138. Sancağın birini şarka, birini garba [ve] birini de Kabe'ye koydular.

139. Bu halet o şahın mülk ve fermanının cihanı tutmasına işaretti.

140. Melekler küme küme [yeryüzüne] indi ve bütün cihanın sağı solu [meleklerle] doldu.

141. Hepsi Habibullah'ı karşılamaya, o yüce zatı ağırlamaya geldi.

142-143. [O] saadet evi (Hz Muhammed'in doğduğu ev) cennet hurileriyle doldu. Her biri iki âlemin sultanını müjdeleyip kapısının toprağına yüz sürer [ve] annesine (Hz. Amine'ye) şevkle hizmet eder[di].

144-145. Bu haldeyken o, zamanın ay yüzlüsüne yani cihan övüncünün annesine susuzluk galip geldi ve su istedi. Derhal [ona] bir kâse gülsuyu sundular.

146. O can gıdasını içtiği anda [Hz. Amine'nin] canı sefa ve şevkle doldu.

147-148. İçi ve dışı baştan başa nur oldu. O mübarek yıldız bu haletteyken bir ak kuş erişip o gönül alıcı sevgilinin (Hz. Amine'nin) sırtını kanadıyla okşadı.

149. O iki cihanın sultanı hemen [o] saatte dünyaya gelip âlemi süsledi.

150-151. O ilahi nur doğduğu zaman ışıkları güneş ve ayı utandırıp cihanı tümüyle aydınlattı. Çünkü pak cismi surete bürünmüş [bir] nurdu.

152. Pak cismi zemine ayak basıp yeri mescit, toprağı tertemiz eyledi.

153. İki âlem onun gelişiyle şeref buldu. Çünkü Ademoğullarının en şereflisi odur.

154. Kâinatı teşrif edip yeri ve göğü aydınlattı.

155. Hemen bütün varlıkları besleyen ve günahları bağışlayan yüce Allah'a secde etti.

156. Ümmeti Allah tarafından bağışlanıp affedilsin diye yalvarıp şefaat kıldı.

157-158. [Bu] ne himmettir ne merhamettir ne ihsandır ki o hân bu mülke ayak bastığı zaman başka bir arzuyu dile getirmeyip bütün gayreti sadece ümmetle meşguliyet oldu.

159. Mukaddes zatına daima Allah'ın selamı ulaşsın.

160. Sonra Kabe'den hoş nidalar, latif sözler ve güzel söyleyişler erişti.

161. Güneşin doğuşuyla yok olan gölge gibi, hak geldi ve batıl hükmünü yitirdi.

162. Cihandan küfür ve karanlığın gitmesi için Cenab-ı Hak'tan nur ve rahmet erişti.

163. O, Ademoğullarının efendisidir; peygamberlerin en himmetlisi ve âlemin övüncüdür.

164. Ebedi yardım ve izzet onundur. Onun dinine girin ve emniyet bulun.

165. Hatta o lütuf sahibi sultan, cömertliğinden hitap edip şöyle ferman buyurdu ki:

166. "Ey Ahmed! Biz *Kur'ân*'ı indirip seni tüm halklara gönderdik."

167. "Müjdeci olup tüm insanları ve cinleri davet et ki icabetleriyle rahmet bulsunlar."

168. "Tüm cihan halklarının reisi, cümle insan ve cin taifesine rehber ol."

169. Sen ay yüzlüye tâbi olanlar ebedi cennette likaya[49] erişsin.

170. O sultanın nasıl bir reis olduğunu, tüm mahluklara rehber olduğunu görün.

171-172. Latif, ihsan sahibi ve tüm yarattıklarını besleyen Allah'a binlerce şükür ve minnet [olsun ki] bu kullara lütuf ve inayet edip [onları] böyle bir resule ümmet kıldı.

173. Buna şükür için cihanın sultanına can ve gönülden âşıkane salavat getirin!

Kaside

174. Ey Rahman olan Allah'ın sevgilisi! Senin mevcudiyetin en yüce maksattır. Eşyanın yaratıcısı [olan Allah] kâinatı senin için yaratmıştır.

[49] Lika "Buluşma ve maşukun âşığa zahir olması" manalarında gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 230).

175. Allah'ın muradı senin zatın olup cümle âlem senin yüzü suyuna yaratılmıştır. Onun için Mevlâ seni cümle mahluka gönderdi.

176. Ey cihanı süsleyen! Sen o parlak güneşsin ki nurların doğup küfür karanlığını dünyadan giderdi.

177. Sen Allah'ın o has [kulusun] ki gökleri geçip "iki yay mesafesi kadar" erişip makamın "iki yaydan daha yakın" oldu.

178. Senin "Allah ile birlikte olma zamanına" kimse erişemediğinden kemal ve mertebelerinde asla benzerin yoktur.

179. Pak vücudunun gölgesi zatının nurundan görünmez. Sen Allah'ın o aynasısın ki en güzelin de en güzeli [sende] zuhur [eder].

180. Her zaman ilahi nurların denizine gark olmuşsun çünkü şahit olduğun daima yüce Rabbimizin cemâlidir.

181. Hatemiyyet[50] makamında Allah'ın dostu ve has [kulusun]. Ey şah bu çok yüce rütbe ancak sana mahsustur.

182. Ey kerem membaı! Lütuf ve inayetinle makbul edip eşiğinde Selâmî kuluna sığınacak bir yer ihsan eyle.

Nazım

183. Ey talepkâr [ve] esrarın marifetini[51] arayan ve isteyen dost! Şimdi [söyleyeceklerime] kulak tut!

184. Eğer [Allah'ın] yardım ve inayeti erişirse hikmet deryasının incilerini saçayım.

[50] Hatemiyet: "Bir şeyi sona erdirmek manasına gelen kelime özellikle Hz. Peygamber için kullanılır. Hz. Muhammed'in hem nübüvveti nihayete erdiren son peygamber hem de bütün peygamberleri tasdik eden ilahi bir damga olduğu şeklinde açıklanmaktadır" (Taş ve Bozkurt, 2006).

[51] Marifet: "Sufilerin ruhani halleri yaşayarak manevi ve ilahi hakikatleri tadarak (iç tecrübeyle vasıtasız olarak) elde ettikleri bilgi, irfan" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 236).

185. O en şerefli zat dünyaya gelince cihan onun cemalinden müşerref oldu.

186. Cümle eşya, şevk ile mesrur olup dünya tamamen nurla doldu.

187. O gece yer ve gök sefadan tamamen merhaba sedasıyla doldu.

188. Kâinat cisminin canı gelince cihana Rahman'ın rahmeti geldi.

189. Nübüvvet ülkesinin hânı [ve] risalet tahtının sultanı geldi.

190. Efendilerin efendisi ve emiri, mevcudâtın seraskeri geldi.

191. Saadet güneşi doğup [onun] ışığı cihanı nurlara gark etti.

192. Nuru yeri ve göğü tutup kâinatı aydınlattı.

193. O nurlu ay cihana sünnetli ve tertemiz bir şekilde geldi.

194. Güzel yüzünden iki âlem parlaklık buldu. Onun ümmetinden olana ne mutlu!

195. O parlak güneş doğduğu için ateşperestlerin ateşi söndü.

196. Hem birçok kiliseler yıkılıp içlerinde nice ruhban can verdi.

197. [Tüm bu hadiseler] o güneş yüzlünün doğduğunu tamamen cihan halkına bildirdi.

198. Bütün Mekke halkı Fatiha Sûresi'nin sahibinin geldiğini anladı.

199. Hepsi hürmet gösterip gayet ikram ve hürmet ettiler.

200. Hasılı; cemalinin nuru günbegün ziyadeleşip kemalini artırdı.

201. O şah ne zaman ki on dört yaşına erdi, ay gibi tamamen nur olup dolunay haline geldi.

202. Âlemin övüncü, yirmi beş yaşına girdiği vakit Hatice Hatun'u eş edindi.

203. Parlak güneşle ay birleşip nice parlak yıldız zuhura geldi.

204. [O] devamlı türlü ibadetler edip daima makamlar kat ederdi.

205. İki âlemin sultanı kırk yaşına gelince kemale erip iki âlemin padişahı/hanı oldu.

206. Böylece gönül ve canı canana talip olup Hakk'a olan iştiyakı galip geldi.

207. [Ondaki] İlahi aşk coşup İlah'ı isteyip ah ederdi.

208-209. Muhabbet kadehinden şarap içip visale kapı açmanın [yolunu] bulayım diye ihsan sahibi Allah'a daima yalvarıp yakararak ağlar, feryat edip inlerdi.

210. Velhâsıl, sevgilinin derdi canına tesir edip Allah aşkı gayet galip oldu.

211-212. Gönlünde sabır ve kararı kalmayıp ihtiyarının dizginleri elinden gider, vücut elbisesinin yakasını yırtmaya şevk ve coşkuyla hücum ederdi.

213. O şah, aşkla derya gibi coşup seher vakti dert ile ah ederdi.

214-215. O iki fırkanın sultanı, iki âlemin hânı gece gündüz kararı kalmayıp Allah aşkı ile hayran yürürdü. Can dostu sevgilinin hayaliydi.

216-217. Aşkın deryası yürekte coşup sevdası mübarek başına çıkar [ve] kâh kesrette[52] halvet[53] ederdi kâh uzlet[54] yolunu ihtiyar ederdi.

218. İki âlemin efkârını arkasına ardında bırakıp tek başına yola çıkar, Hira'ya giderdi.

219. Yarin kavuşma hazinesini arar, gidip mağara köşesini mesken edinirdi.

220. Hazret'e ünsiyet halvette bulunacağı için uzleti seçmişti.

221. Dilinde devamlı Allah zikri, kalbinde daima cananın fikri [vardı].

222. Gönül alan sevgilisinin hayalini dost edi[ni]p onun dışındaki her şeyi unutmuştu.

223. [Onun] niyazı, iştiyakı ve huzursuzluğu [her türlü] amelinin pergelinin merkezindeydi.

224. Nihayet bekleyiş sona erip gece, gündüz aydınlığına dönüştü.

225. Ayrılık sona erip ihsan alametleri aşikâr oldu.

226. Hazret'in habercisi ansızın Habibullah'a risalet fermanını getirdi.

---

[52] Kesret: "Bir olan Hakk'ın isim ve sıfatlarıyla tecelli edip çokluk halinde görünmesi" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 212).
[53] Halvet: "Ne bir meleğin ne de diğer herhangi bir kimsenin bulunmadığı bir halde ve yerde Hak ile sırren konuşmak, ruhen sohbet etmek" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 156).
[54] Uzlet: "Günaha girmemek, daha çok ve daha ihlaslı ibadet etmek için toplumdan ayrılıp ıssız ve kimsesiz yerlere çekilmek" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 364).

227. [O haberci] Allah'ın selamını ve vahyini, semadan sultanın hükmünü getirdi.

228. Allah'ın resulü iki âlemin sultanı olup cemalinin nuru âlemi süsledi.

229. [O] tüm şerefli peygamberlerin sonuncusu, âlem halkının rehber ve yol göstericisi oldu.

230. [O] risalet mülkünün sultanı, hatemiyyet tahtının hanı oldu.

231. Başına "Sen olmasaydın!" tacı konuldu. O olmasaydı felekler yaratılmazdı.

232. Risalet göğünün güneşi olup ışığı her tarafı aydınlattı.

233. Nurları tüm kâinatı tutup Lat ve Menat'ın[55] karanlığını yok etti.

234. Kamer devrinde doğduğu için ay da onun şimşek gibi parıltısından iki parça oldu.

235. Halkı Hak yoluna davet edip risaleti kamilen tebliğ etti.

236. Ashab-ı Kiram'ı dine getirdi ki her biri halkın en himmetlilerinden oldu.

237. [Ashab-ı Kiram] o güneşten nurlanıp her tarafı aydınlatırlardı.

238. Her biri bir hidayet yıldızı olup yolculara yolu gösterirdi.

239. Velhasıl; dinin emrini tamamlayıp İslam kâmilen güzellik ve parlaklık buldu.

240. Âlem gül gibi gülüp gül bahçesine döndü, Hak dini güneşten parlak oldu.

241. Dinin itibarını güneşe eriştirdi. O Hazret'e daima selam olsun.

Parlak Nurun Miracı

242. Ey taleplerin en yücesi Cenab-ı Hazret-i Mevla'yı talep eden [kişi] dinle!

243-244. Beri gel! Bu yolda canı terk et, evine barkına veda et ki en yüce arzuna kavuşasın [ve] nihai maksadın sana hasıl olsun!

245. Ey can! Aşk meydanına âşıkane girip cihandan vaz geç, yolda kalma!

[55] Lât ü Menât: İslam'dan önce Arap çok tanrıcılığında üstün bir varlıkla insanlar arasında aracılık işlevi yüklenmiş olan ikinci derecedeki tanrılardır (Fehd, 2003).

246. Ya cananı ya da canı kabul et. Ya canı ya da cananı ihtiyar eyle.

247. Eğer yarin yüzünü iştiyakla arzuluyorsan bu cümle varı döküp kenara çekil.

248. Ey gönül! Nihai merama erişmeyi dilersen Allah'tan başka her şeyi terk edip cümle muradı bırak.

249. Sevgiliye kavuşmayı dilersen talepkâr ol, talepkâr ol, talepkâr!

250. Eğer derd[in]e derman bulmayı dilersen gönül ve canını onun yolunun toprağına saç.

251. Başını ele alıp bu ipte cambaz ol, can perdesini bırak ta ki sırlar keşfolunsun.

252. Hakikat güneşinin bulutu varlığını yok et, çabala [ve] perdeyi kaldır!

253. Gönül seması saf olursa âlemi süsleyen güneş aşikâr olur.

254. Ey Allah'ım! [Bana] ihsan ve inayet eyle! Ta ki lütfunla bu halet hasıl olsun.

255. Ey güzel söz söyleyen dost! [Bana] kulak ver şimdi! İrfan deryasının incisini saçayım.

256. Nebilerin övüncü'nün miracını dinle. Allah'a kavuşmanın esrarından haberler vereyim.

257. Uğurlu gün gibi öyle bir geceydi ki bayram ve nevruz onunla iftihar ederdi.

258. Mübarek saat ve uğurlu vakitti. Kutlu, bahtiyar ve mübarek bir andı.

259. Şeref alametleri yeri ve göğü ansızın kuşatmıştı.

260-261. İki âlemin iftihar vesilesi Allah'a yönelmişken Nāmūs-ı Ekber[56] Allah'ın selamıyla gelip dedi ki "Ey en yüce sultan! Âlemin övüncü ve peygamberlerin en himmetlisi!"

262. "Ey şah! Hazretullah, cemalini tecelli etmen için [seni] davet eder, buyur."

[56] Namus-ı Ekber: "Peygamberlere ilahi ve şer'î hükümler getiren melek, Cebrail" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 271).

263. Şimdi bu gece en yüce arzuya ve nihai maksada gel!

264. Ey şah! Beytü'l-Haram'dan[57] tarafa yönel, en yüce olan Kabe'nin etrafını tavaf et" bu gece.

265. Himmet atın[la] yedi kat göğü geçip eşyanın yaratıcısına gel bu gece.

266. Ey Allah'ın has [kulu]! Şimdi yola çıkıp Hazret-i Mevla'ya gel bu gece.

267. Ta ki tecelli nuru hayran edinceye dek cana can katan yârin cemaline [gel] bu gece.

268. Yaklaşmada makamın "iki yay arası kadar" olup "daha yakın"a gel bu gece.

269. Ey İlahi sırların âlimi! [Allah'ın] "vahyettiği" sırra vakıf olmaya gel bu gece.

270. [Cebrail] şimşek gibi bir Burak[58] getirip aziz şahı bindirdi.

271-272. Ardından o saadetli [şah], yanında Hazret'in habercisi olan yoldaşı olduğu halde yola koyulup büyük bir süratle yol aldı. [Öyle] ki atı yolu uçar[casına] katederdi.

273. Bu minval üzere o İlahi nuru yolu Mescid-i Aksa'ya ulaştırdı.

274. Latif ayak basışı ve hoş gidişi Kuds-i şerifi müşerref kıldı.

275. Cümle nebiler [onu] karşılamaya, melekler zümresi hürmet etmeye geldi.

276. İzzet ve ikram tamamlanıp tazimve hürmet yerine geldi.

277. Ondan sonra mekândan münezzeh fezaya erişmek için göğe yükseldi.

278. Gökler gelişinden şeref bulup her birinde merhabalar denildi.

279. O şah yedi feleği geçip yol Cebrail ile [onu] Sidre'ye[59] ulaştIrdı.

---

[57] Beytü'l-haram: Kabe'ye -ı *Kur'ân Kerim*'de verilen isimlerden biridir (Ünal, 2001).
[58] Burak: "Hz. Peygamber'i miraç gecesi Hakk'a götüren binek" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 80).
[59] Sidre: "Hz. Peygamber'in miraç gecesi yanında ilahi sırlara mazhar olduğu ağaç veya makam" manasına gelmektedir (Uludağ, 2009).

280.-281. Her iki âlemin övüncü oraya varınca yemyeşil bir Refref[60] hemen gelip Habibullah'ın, asılların aslının ayağının altına serildi.

282. Doğrusu öyle bir Refref idi ki [sanki] Hakk'ın cezbesi[61] yemyeşil bir Refref suretinde geldi.

283. Nurları ve ziyası afakı tutup parlaklığı güneşin ziyasını mahvetti.

284-285. O halkın seçkini [Refref'in] üstüne çıkıp nazar kılınca altı yüz kanadını açıp Sidre-i Münteha'da[62] durmuş Ruhu'l-Emin'i[63] gör[dü].

286. [Cebrail] dedi ki "Ey saadet sahibi! Bana buradan [ötesine] geçmeye icazet yoktur."

287. "Öteye geçmeye mecalim yoktur. [Geçersem] kanatlarım yanıp kül olur."

288. "Menzilimden kıl ucu kadar [bile] geçersem yanarım, can ve gönlümden eser kalmaz."

289. "Benim duracağım yer ancak bu menzildir. Benim yolculuğum ancak buraya erişir."

290. "Ötesine bana yol açılmadı. Hazretullah bu yolu sana açtı."

291. "Saadetle yürü, meydan senindir. Şimdi vur topa ki çevgân senindir."

292. "Bil [ki] bu kutlu yolculuk yalnız senindir. Saadetli mirac[ın] mübarek olsun."

293. "Ey şah! Bu hal başkasına nasip olmamıştır. Bu ikram [sadece] sana mahsustur."

294-295. Ardından o cihan halkının rehberi, kılavuzu, kumandanı ve reisi, Refref'le arşa yükselip cihanın ötesine seyyar oldu/yol aldı.

---

[60] Refref: "Miraç gecesi Cebrail'in geçmesine müsaade edilmeyen yerden öteye Hz. Muhammed'i götürmekle görevli olan efsanevi kuş" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 292).
[61] Cezbe: "İlahi nihayetin gereği olarak Cenab-ı Hakk'ın, kendisine gidilen yolda ihtiyaç duyulan her şeyi kuluna bahşedip çabası ve çalışması olmaksızın onu kendisine çekmesi ve yakınlaştırması" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 89).
[62] Sidre-i Münteha: "Tüm saliklerin seyirlerinin, amellerinin ve ilimlerinin sona erdiği nokta" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 319).
[63] Ruhu'l-Emin: Cebrail (Uludağ, 2016, s. 299).

296. Kalbi âlemi süsleyen aşkla [dop]doluydu. Ne cennet ne de huriler gözüne görünmedi

297. Kâinata asla bakmayıp [her şeyi] terk etti [ve] o mübarek zata [doğru] yola çıktı.

298. Âlemin övüncü, Allah'ın yardımı ve lütfuyla derhal arş-ı azama yükseldi.

299. Hakk'ın cezbesiyle o makama ulaşınca şüphesiz ki en yüce merama erişti.

300. Allah'a ulaşma ve "tedellâ" sırrına (Hakk'ın zat mertebesinde tenezzülüne) [erişti]. Tecelli nurları aşikâr oldu.

301. Bu minval üzere iki cihanın övüncü, Cenab-ı Hakk'a "iki yay arası kadar" yakınlık buldu.

302. Makamı "iki yay kadar" değil "daha da yakın" oldu. Hazret'ten muradını tamamıyla buldu.

303. Pak cismi âlemin canı olduğu için toprağı da nura dönüşmüştü.

304. Parlak cismi nur ve ziyadan olup ermişlerin kalplerinden daha yüce [idi].

305. O parlak nur sırf ruhtu onun için cismani miraç etti.

306.-307. [Sidre-i] münteha makamına, ululuk sahibi Cenab-ı Hazret'e erince Hazret-i zat/ Allah tecelli eyleyip zatının vahdet sırrı aşikâr oldu.

308. Hakk'ın zatının nuru aşikâr olunca Resulullah'ı derya gibi [nurlara] gark etti.

309. O gölgeden uzak olan/ olan [Hz. Muhammed] ezelden beri nur idi. Bu nurlar [onu] "nur üstüne nur" kıldı.

310. Pak cismi ruhunun haline erişti. Bu fütûha[64] kimse erişmemiştir.

311. Böylelikle [onun] başındaki gözü sır[65] gözü gibi olup [Allah'ın] cana can katan cemalini gördü.

[64] Fütûh: "Kapalı olan maddi ve manevi nimet kapılarının salike açılması; rızk, ibadet, ilim, marifet, keşf vs gibi" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 139-140).
[65] Sır: "Ruh gibi insan bedenine tevdi edilen ir latife. Kalp, ruh ve sır sıralamasında sır ruhtan sonra gelir ve ondan daha latiftir. Kalp marifet, ruh mahabbet ve sır temaşa mahalli" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 317).

312. Bu tecelli Hz. Muhammed'e mahsustu. Evliya onun misline şahit olmamıştı.

313. Bu, hatemiyet makamının halidir, o makamın sahibinin ağırlanmasıdır.

314. Evliyanın şuuru buraya erişmez. [Ayrıca] nebiler de buna ortak olmamışlardır.

315. Tek bir fert [bile] bunun (Hz. Muhammed'in) devrini[66] (miracını) yaşamamıştır. Buna ne akıl ve idrak ne de sırlar erişir.

316. Makam âlâ, hal sahibinin kadri yüce! [O zaman] hal kim bilir nasıldır!

317. Nasıl ki mahlukatın halleri bir değilse, her makamın hali [de] türlü [türlü] olur.

318. Bu hali zeminin haliyle kıyas etme. Çünkü arşın hali zeminin haline uymaz.

319. Bunun idrakine aklın mecali yoktur. [Akıl] ne hali ne de sözü anlamaya kâbildir.

320. Anlatan kişi bu hali ne kadar vasfetse [de] Hakk'ı tafsilatıyla anlatmaya kabil değildir.

321. Dili lal eder, hususiyetle "vahyettiği" sırrı açıkça beyan edilemez.

322. Gerçi [dil] sırları beyan etmeye kabil değildir ama bunun emsali sözler söylenmiştir:

323. "Ey Ahmed! Allah'tan gayrı her şeyi tamamen bırak ve Allah'tan başka fikri kalbine getirme!"

324. "Aşk oyununu benim şevkimle oynayıp benim dergahıma niyaz et."

325. "Her vakit bana yönel. Çünkü sonunda dönüşün banadır."

326. [Allah] hem de dedi ki "Ey aziz [Muhammed]! Resullerden hiçbiri senden evvel cennete gir[e]mez."

327. Bunun gibi diğer ümmetler, senin ümmetin tamamıyla girdikten sonra [cennete] girerler.

328. O ağlayıp inleyen asileri affetsin. Her kim tövbe ederse kurtuluşu bulsun.

---

[66] Devir: "Bir'den gelen çok'un tekrar ona dönüşü; bir şeyin aslına rücu etmesi" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 106).

329. Kullar Mevla'ya niyaz etsinler diye elli vakit namaz emretti.

330. O ihsan membaı, Rahman bu emri hafifletsin diye şefaat kıldı.

331-332. Allah kereminden kırk beşini kaldırıp elliden beş [vakte] karar kıldı ama Mustafa'nın hürmetine onun (beş vaktin) sevabını elli vakit kadar [kabul] etti.

333-334. Sonra yüz bin izzet ve ikram etti. Lütuf ve ihsanları ziyade eyleyip [onu] iki âleme rahmet için [ve] [Hak dine] davet etmesi için cihana gönderdi.

335. O gece ona olan ihsan ve inayet ta kıyamet gününe kadar anlatılamaz.

336. O şah vuslat için arşa çıktığı gibi rahmet için yeryüzüne geri indi.

337. O âlemin övüncünün gidip geldiği vakit iki saat kadardı.

338. Mukaddes ruhuna gece gündüz devamlı tahiyyat ve selam olsun.

Allah'ın Habibinin (Salatların en çoğu ve en üstün selam ve dualar onun üzerine olsun) Mucizelerinin ve Ahlakının Beyanıdır

339-340. Mademki nebilerin övüncü ve hidayet nurunun arşa yükselişini işittin, şimdi gel Mustafa'nın mucizelerini işit ki zevk ve sefa bulasın.

341. Gerçi onun [mucizelerine] had ve sınır yoktur lakin ben kabiliyet elverdiğince diyeyim.

342-343. Evvela kelamı dinle! [Mucizelerinden] biri budur [ki] o cihan şahını güneşten koruyan bir ak bulut mübarek başının üstünde devamlı gölgeliği olurdu.

344. Hem de gölgesi asla yere düşmezdi çünkü âlemin övüncü baştan başa nurdu.

345. Pak vücudu tamamıyla nur olmakla karanlık gölgeden uzaktı.

346. O yüzü güneş önünden gördüğü gibi arkasından da tamamıyla görürdü.

347. O şah uyanıkken nasıl işitirse uyurken de kalbi öyle [her şeyden) haberdardı.

348. Yüzünün nuru o kadar parlaktı ki parlak güneş [ondan] utanırdı.

349. Rivayettir ki meğer bir gün sevgili Hümeyra (Hz. Aişe) bir iğne kaybetmişti.

350. O (Hz. Aişe), mum ile iğneyi arayıp bulamadı [ve] işiyle meşgul oldu.

351. O parlak güneş ansızın gelince hane baştan başa nuruyla doldu.

352. O vakit Sıddıka (Hz. Aişe), her iki âlemin de övüncünün yüzünün nuruyla iğneyi bul[du].

353. Resulullah'ın ve nebilerin övüncünün bütün fiilleri mucizeydi.

354. O nurlu güneşin [parmağıyla] işaret edip ayı ikiye böldüğü gün gibi aşikârdır.

355. Mübarek parmağı ayı ikiye böldü, Parmaklar[ın]dan sular akıttı.

356. Irmaklar akıp öyle bir sel oldu ki İslam askerini suya kandırdı.

357. Hem mübarek ağzının suyu, suyu gitmiş olan kuyudan nehir akıttı.

358. Her iki âlemin övüncü hurma dikti [ve o hurma] ağaç olup hemen meyve verdi.

359-360. İki âlemin şahı hicret edip Medine'nin yolunu süslediği zaman o rebherin yoldaki refiki yalnızca Ṣıddīḳ-i Ekber (Ebu Bekir) idi.

361. O şah izzet ve ikballe giderken ansızın Süraka adlı bir ateşperest geldi.

362. O sultan, [Süraka'nın] kendine kastı olduğunu anlayınca arza "Bunu tut" diye ferman kıldı.

363-364. [Arz ona] itaat edip derhal [Süraka'yı] tuttu. Süraka bu hali görünce derhal yalvarıp pişman oldu. Böylece o ihsan hazinesi onu azat etti.

365-366-367. O pek güzel zat, Medine'ye gelip Cabir'in[67] evini taltif ettiği vakit onun âmâ bir anası vardı. O gönül süsleyen sevgili evlerine misafir olunca gelip dedi ki: "Ey âlemin sultanı! Şimdi gözlerim göreydi ne olurdu."

368. "Ey cihanı süsleyen! Cana can katan cemaline şahit olsaydım şahit!"

369. O yüce kadir sahibi hemen lütfedip gözlerini sıvadı, [gözleri] açıldı.

370. Bir gün o sultan Hz. Ali'nin dizinde yatarken parlak güneş battı.

[67] Câbir: Câbir b. Abdullah (ö. 78/697). En çok hadis rivayet eden sahâbîlerden biri olarak bilinmektedir (Kandemir, 1992).

371. Uyanıp Haydar'a "Namaz kılıp Allah'a niyaz ettin mi?" dedi.

372. [Hz. Ali] "Ey âlemin övüncü, kılmadım." dedi. [Hz. Muhammed] hemen güneşe "Geri dön!" dedi.

373. [Güneş] itaat edip geri döndü [ve] Allah'ın Aslanı namazını eda etti.

374. Taşlar [onun] peygamberliğini tasdik edip ağaçlar sözle şehadet ettiler.

375. O himmet sahibinin yediği lokmalardan yemeğin Allah'ı zikredişi işitilirdi.

376-377. Yine makbul olmayan kötü amelli uğursuz bir ateşperest pişmiş koyunu kasten zehirleyip [Hz. Muhammed'in] önüne koyunca o zehirli et "Benden yeme!" dedi.

378. Gene Hendek Savaşı gününde hendek kazarken hizmetteki bütün sahabeler açtı.

379. Cabir orada bu hali görünce yemek için evine dön[dü].

380. O gün evde bir kuzu ve bin kırk dirhem unun hazır bulunduğunu gör[dü].

381. [Cabir] eşine "Yemek yap!" diye buyurdu. [Eşi de] kuzuyu kesip unu yoğurdu.

382. Ardından [Cabir] âlemin iftihar vesilesinin huzuruna varıp bu durumu anlattı.

383. [Hz. Muhammed] bunu işitip "Cabir ziyafet hazırlamış" diye sahabeleri davet etti.

384. Ağzının suyunu ekmek ve yemeğe katıp [yemeği] herkese yetirdi.

385. Bin adam doydu [ama] ne ekmek ne de yemek asla aslından eksilmedi.

386-387. Yine Cabir'den rivayet olunur ki bir gün risalet reisi geniş bir ovada örtünmek için bazı ağaçlar istedi.

388. O gönül süsleyen sevgili etrafa bakıp yemyeşil ve güzel iki ağaç gör[dü].

389. O şah varıp her birini dalından çekip yedip [beraberinde götürüp] getirdi, yoldaş kıldı.

390. [Ağaçları] birbirine yaklaştırdı. Hemen havlu misali set etti.

391. İbn-i Ömer'den[68] bir rivayet olur ki mucizeyi vasf ve beyan eder:

392-393. Kâinatın övüncüne, insan ve cinlerin rehber ve yol göstericisine bir bedevi gelip yaklaşınca [Hz. Muhammed ona] "Allah'ın bir olduğuna [ve] benim O'nun resulü olduğuma şehadet et!" dedi.

394. [Bedevi] "Buna şahitlik eden kimdir?" dedi. [Hz. Muhammed] uzaktan bir ağaca işaret etti.

395. O ağaç derhal süratle geldi. Yeri yırtıp geldi [ve Hz. Muhammed'in] önünde durdu

396. Allah'ın birliğine ve kâinatın resulünün doğruluğuna şehadet etti.

397. O bedevi hemen Müslüman oldu, imanın nuru kalbini aydınlattı.

398-399. Ağaçlar kalem, cinler ve insanlar kâtip, umman mürekkep olsa onun fazilet ve kemalinin binde biri yazıl[a]maz; ahlak ve hasletleri anlatılamaz.

400-401. Zira miraç gecesinde, Hak Teala [onun] kadrini kâmilen yüceltip zatı tecelli ettiğinde onu cümle sıfata ayna kıldı.

402. Ondan zuhur eden tüm alametler daima Hazret'in kudretinin zuhuruydu.

403. Öyle ki [Hz. Muhammed] parlak bir ayna olmuştu. [Allah'ın] zat ve sıfatı ondan aşikâr olmuştu.

404. Görüşün kesilmesinin en yüce sırrı, "Rabbi'nin delillerinin en büyüklerinin" görülmesinin remizleri bu sırdır.

405. "Beni gören..." remzinin sırrından haberdar olan [kişi] şüphesiz ki bu halin sırdaşı olur.

406. Hal ve şanı en yüce surette olduğu için [onu] anlatmaya kastetmek dili lal eder.

407. Onun kemalatına son ve mucizelerine asla nihayet olur mu?

[68] İbn-i Ömer: Abdullah b. Ömer b. Hattâb (ö. 73/693), Hz. Ömer'in oğlu ve Hz. Muhammed'in zevcesi Hafsa'nın kardeşidir. En çok hadis rivayet eden sahabîlerden biri olarak bilinmektedir. (Kandemir, 1988).

408. O âlemin övüncü bu denli fazilet ile halka her zaman tevazu gösterirdi.

409-410. Gerçi onun kadri gayet yüceydi [fakat] kadri ne denli yüceyse halka davranışları o denli mütevaziydi. Şiarı şefkat [ve] merhametti.

411. Eğer bir aciz kul davet etse, o âlemin şahı [davete] icabet ederdi.

412. Varıp [o kulun] evini nurla doldurur, virane gönlünü mamur ederdi.

413. Zengin, fakir ayırmayıp güneş gibi her yeri aydınlatırdı.

414. Hakikatte sultanlar onun kuluyken ekseriyetle fakirler yakını olurdu.

415. Cihana sonsuz lütfederdi. Kötülük yapana [dahi] ihsan ederdi.

416. Herkesin meramını, maksat ve arzusunu büyük bir lütufla gerçekleştirirdi.

417. [O] kerem membaı [ve] ihsan deryasıydı. Umman onun irfanının çiy tanesi [bile] değildi.

418. Lütfunun kemali, ihsan ve yiğitlik tıpkı risalet gibi o şahta sona erdi.

419-420. Velhasıl; Mevla/Hak Teala cümle güzel ahlakı, hasletleri ve kemalatı nebilerin övüncü ve büyüklük sahibi Allah'ın dostunda topladı.

421-422. O her ne kadar âleme sultan ve cihana Rahman'ın rahmeti olsa da fakrı ihtiyar etmişti. İftiharla "Fakirlik benim övüncümdür." derdi.

423. Ey gönül! Fakat hakikatte bu iftihar remzi yokluk sırrını haber verir.

424. Zira ki şuhut[69] nurunun parlaklığı vücudun gölgesini ortadan kaldırır.

425. Gerçi bildirilen zahir geçicidir velâkin ebedi aslı meydana getirendir.

426. Bu sebeptendir [ki] o risalet reisi bu manaya işaret buyurmuştur.

427. Ey gönül! Kavuşmanın yolu yokluktur. Kâmil insanların hali, varlığı ortadan kaldırmaktır.

428-429. Ey gönül! O parlak güneş doğup bu yolun açılması için rehber [olarak] geldi ki nuruyla ruhların yolu açılsın. Çünkü cümle ruhani nimetlerin sebebi odur.

[69] Şuhud: "İlahi tecellileri temaşa, mana alemini seyretme" manasına gelmektedir (Uludağ, 2016, s. 337).

430. Binlerce şükür ki o İlahi nur gelip bu ruhani yolu açtı.

431. Yolu açıp bu hali arz edince dinin cemali kemale erişti.

432. O nur afakı aydınlatınca cihanda gizli hiçbir nesne kalmadı.

433. Gelip güç işleri kolaylaştırdı [ve] tüm müşkülleri halletti.

434-435. Şeriat hükümlerini bildirip hakikat yolunu tarikattan açtı; ahlak ve hasletleri tamam edip cümle hali kemaline erdirdi.

436. Hem nefis ve nefis dışındaki şeyleri nurlandırıp içteki ve dıştaki [her şeyi] temizledi.

437. Cihana şeriatla nizam verip intizam emri kemale erdi.

438. Âlemin hâli itidale erişti [ve] noksanlığı kemale dönüştü.

439. Risalet tebliği tamamlanınca bir söze dahi hacet kalmadı.

440. Gelip hizmeti yerine ulaştırdığı için Hazret-i Mevla'ya [geri] gitti.

441. Askerlik emrini tamamlayınca şahın başşehrini müşerref kıldı.

442. Arşın Hüma'sı olduğu için en yüce âlemin fezasına uçtu.

443. Bu mekânı bırakıp uçunca yuvası yine sadece arş oldu.

444. [Ey] Selamî, artık sözü terk et çünkü idrakine aklın mecali yoktur.

445. Bu hale söz [söylemek] münasip olmaz çünkü akıl, anlayış ve fikir [ona] erişmez.

446. O âlem şahının ne mertebede/ne kadar şerefli olduğunu yine "Allah bilir".

447. Mukaddes ruhuna daima Hazretullah'ın selamı erişsin.

Yüce melikin kullarının en hakiri, fukaranın hizmetçisi Selâmî diye şöhret bulan Mustafa tarafından nazmedil

EK A

UZUN ÖZET (EXTENDED ABSTRACT)

In this thesis, I studied Mustafa Selâmî's *Mevlid-i Şerîf.* Although *Mevlid-i Şerîf* manuscript that is registered to Süleymaniye Library, Esad Efendi Collection was known by the researchers since 1974, there was no specific study on the manuscript. Also, there was some confusion over the author of this manuscript. Some scholars thought that the manuscript must belong to one of the 19th-century poets Izmirli Mustafa Selâmî, and some others said that it is written by one of the 16th-century poets Iznikli Mustafa Selâmî. By analyzing the manuscript closely, and making some comparison with the another work of Iznikli Mustafa Selâmî, I found out some very strong arguments that this manuscript was most likely the *Mevlid-i Şerîf* written by Iznikli Mustafa Selâmî.

At the first chapter; I have given some basic information about mevlid genre. I have mentioned the meaning of mevlid word, the origins of mevlid, genre features, and its development in Arabic, Persian, and Turkish literature. Also in this chapter, I have brought up *Muhammediye* not being considered as a mevlid text.

Afterwards, I have collected all the information about Mustafa Selâmî's life and his works. Moreover, I have found one of the works of him which could not be located in the library collections before.

After that, I have studied and analyzed the form and content features of the *Mevlid-i Şerîf.* For formal features, I have studied the meter and rhyme patterns, and for content features, I have viewed the text closely trying to show the interactions with mevlid literature. I have also tried to understand who was the audience and the reason for Mustafa Selâmî write this mevlid. As far as I understand, his audience was

people who were also familiar with Sufism and these people supposedly know the basic knowledge of Sufistic understanding. So, the language and the tone of *Mevlid-i Şerîf* was not for every common people.

Also, I have researched all the verses of the Koran and the hadiths which are quoted and referred to in the text. To understand the contexts of the beyits, I gave the meanings of the verses and hadiths. Also for hadiths, I have investigated which ones are authentic, and which ones are not. In the case they are not authentic, I have searched the reason why they have been considered as hadiths. Since the writer of *Mevlid-i Şerîf* is a Sûfî, the esoteric meanings of the hadiths also have taken into consideration in the meanings of the beyits.

Also, to show the relations between mevlid works and their effects on Mustafa Selâmî's *Mevlid-i Şerîf,* I chose to study two other mevlids which are *Vesîletü'n-Necât* and *Muhammediye*. Especially *Vesîletü'n-Necât* is a very well-known mevlid text for being considered as the first mevlid written in Anatolia for a long time. Even though it is proved that it was not the first mevlid, but for being loved the most and affecting the mevlid genre in terms of form and content, its importance cannot be denied. Thus, it is quite common to give a place to *Vesîletü'n-Necât* in mevlid studies. That is why I also included *Vesîletü'n-Necât* to compare with Mustafa Selâmî's work. However, it was clear that the effect of *Vesîletü'n-Necât,* which also means the effects of classical mevlid genre features on *Mevlid-i Şerîf,* was not as much as it was expected.

Nonetheless, *Muhammediye* which was written in 15th-century by Yazıcıoglu Mehmed has impressed *Mevlid-i Şerîf* undeniably. In terms of form and content, there were a lot of similarities between the two works. Especially, the parts in *Mevlid-i Şerîf* that were different from *Vesîletü'n-Necât* have resemblances to

Muhammediye. It was surprising because *Muhammediye* has even not been regarded as a mevlid work. According to scholars, it cannot be considered as a mevlid work since it consists of so many subjects other than the birth of Prophet Muhammad. Nevertheless, it is significant to remember that the genre boundaries are modern conceptions, so the classical literature writers may not have the same understanding as we have today. So, it easily can be said that Mustafa Selâmî was impressed by *Muhammediye* when he was writing his mevlid. Besides, to support this claim that Mustafa Selâmî has read *Muhammediye*, I also looked at another work of Mustafa Selâmî and found some citations from *Muhammediye* directly.

Lastly; I made the transcription and intralingual translation of Mustafa Selâmî's *Mevlid-i Şerîf*. And at the Appendix B, I put the facsimile of the manuscript.

In conclusion, it is obvious that Mustafa Selâmî's *Mevlid-i Şerîf* was not a typical mevlid. In terms of form and content, it has some features that are different from the classical mevlid genre. Also, its audience was not common people who are aimed to teach the basic knowledge of Islamic principles.

EK B

TIPKIBASIM

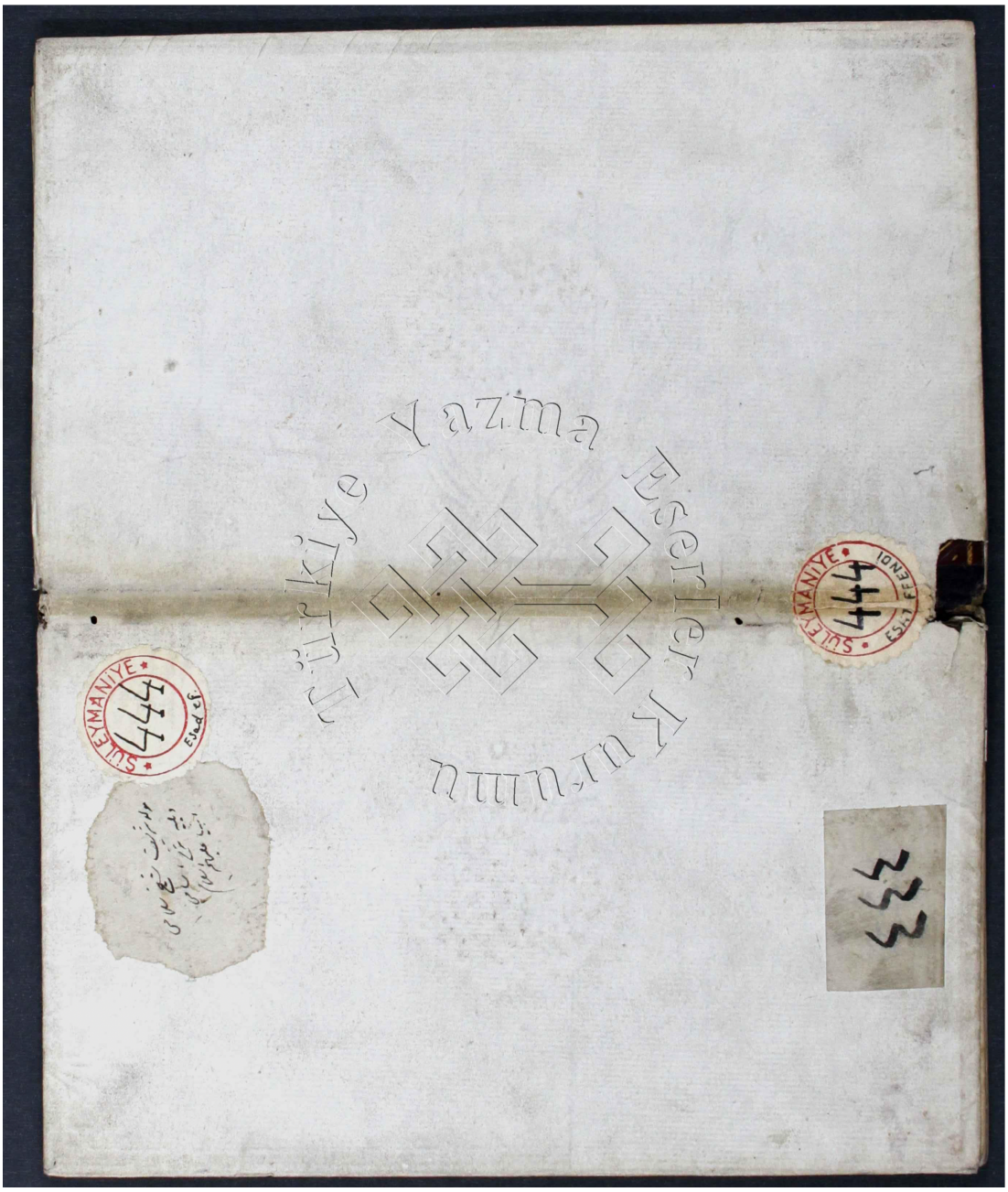

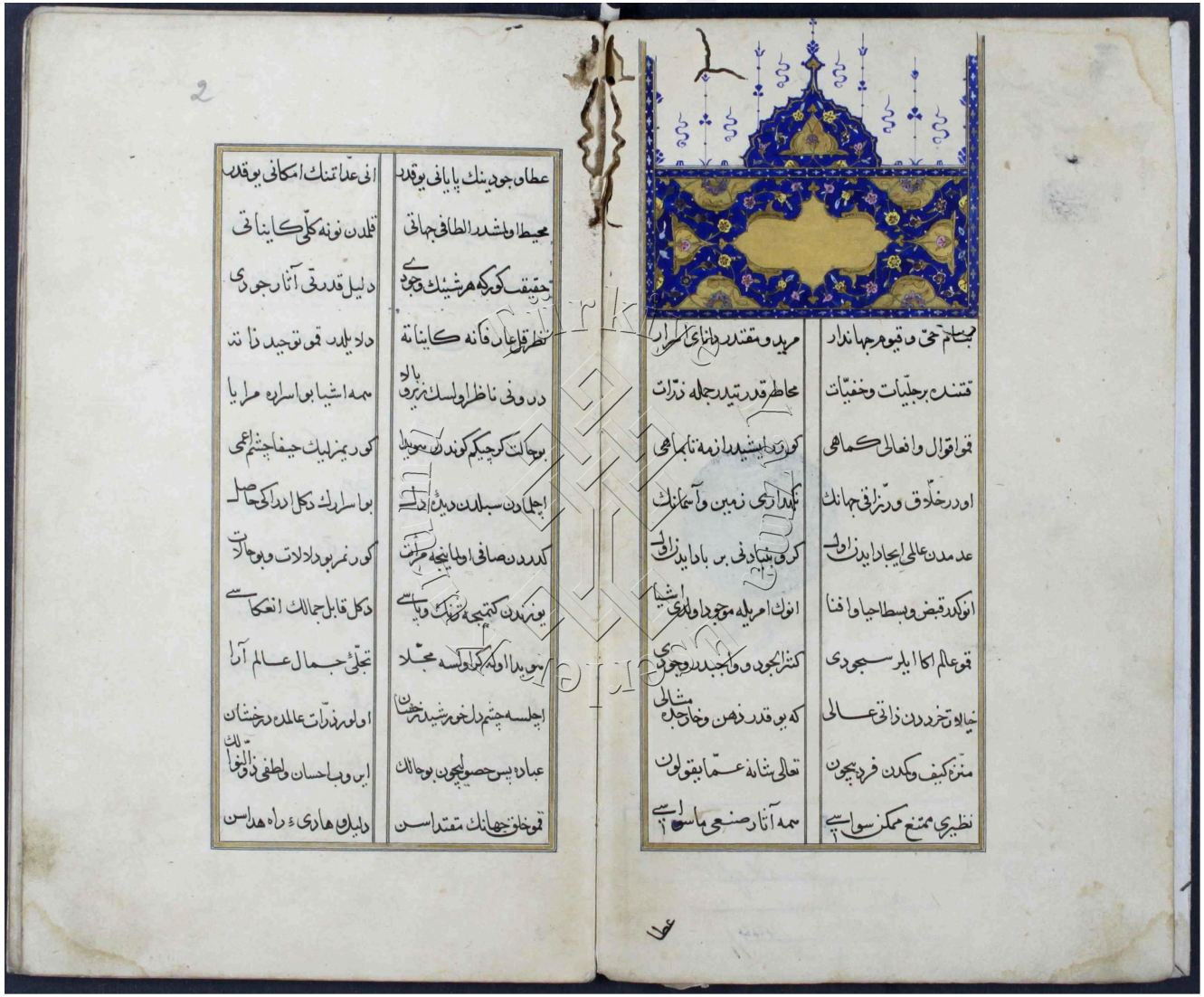

سپه سالار خیل اصفیاسن — جیوشن انبیا صاحب لواسن
صفالتن بختن اصحاب صفاسن — بمام المرسلین و مصطفیسن
هدایت بخش ایدوب خلق جهانه — عموما ایتدی رسالتن جهانه
جهانه رحمت رحمانیدر اول — قمو خلقی جهانك غاشیدر اول
انوکدر نصر و عزت جاودانی — انوکیدر خلقی ایدن بدختو جهانی
او پرشاه رسلدر کیم دو عالم — طفیلیدر دانك و الله اعلم
او پرذوالقدر اعلی درکه مولی — ایدیدی نور ذاتندن سویدا
او پرشهدر که عالم آکه محتاج — ایاکی توزی عرشك باشنه تاج
وجود پاکی خلقك مفخری در — بنیلر شاهی و سر دفتریدر
نبوت تختینك اولدر امیری — سالت ملکیك صاحب سریری
ملاحت کشوریتك پادشاهی — لطافت چرخینك خورشید و ماهی
شریعت تختینك سلطان خانی — طریقت رهروانی چاکرانی
حقیقت بحرینك کوهر فشانی — دو دریای وحدت ذوالمنانی

فدا در کرد راهینه دل و جان — غبار خاك پایی روح پاکان
صلاتیله سلام اولسون مدامی — روان اقدسینه صبح و شامی
دخی اولاد و اصحاب کرامه — هدایت پیشوایان انامه

آغاز کتاب مولد فخر کاینات علیه افضل الصلوات

کلای سوز عقدینك مشکل کشایی — معانی بحرینك کوهر شناسی
نثار ایدم درو کوهر جهانه — ایدُ اندن کو شوار کوشر جانه
قرین اولدوسه لطف ایزدانی — چقارم سحر حکمتدن لآلی
اکر امداد عون ایلرسه یزدان — اقامیزاب دلدن آب حیوان
ایدن نوش اول صفا بخش روانی — بولا جانی حیات جاودانی
اکر قدرین بیلورسك بوکلامك — بهشت جاودان اولا مقامك
که زیرا حضرت فخر جهانك — بمام الرسل و صدر انبیانك
طلوع آفتاب کائناتك — ظهور پرتو انوار ذاتك
بشیر ید بو کفتار دلزار — صفا بخش قلوب و بهجت آثار

کل امدحی قل کشاده کوش جانی
کتاب مولد خیر الوری بی
ولی کوش ایلیندن بوکادحی
کرمدن شاد و مسرور ایدوب
شود یکیم یوغدی اوض و سموات
بهشت و دوزخ ظلمات و انوار
یوغیدی عرش و فرش و نر یوکاره
سوای حق سویدا و نهانی
ایدوب پس اقتضا احسان و جودی
بو یوزدن اولدی حضرتدن ارادت
پس ابتدی روح فخر کائناتی
جهانی قلعه معمور و آباد
او لوب راه هدایه ناکه هادی

اشیتا اخبار سلطان جهانی
ظهور طلعت شمس هدایی
دعا بالخیر راجید رسلدن
او قیمیه سورهٔ سریع المثانی
زمان وسال و ماه ایام واوقات
عوندیدی قمو بودار و دیار
کوردیکی اثر اشیادن اصلا
یوغیدی عالمك نام و نشانی
همه اشیایه نشر وجودی
هوا اوله تا آخر قدرت
معلذات واول کامل صفاتی
تجلی ایلیوب نوردن ایجاد
چقاده نوده ظلمتدن عبادی

پیایده یوب عالمی نوده وضیاسی
جناب حضرت جانانه جانی
اولدن دل ظهر لطف الهی
ایدوب نور یله چشم جانی بینا
که اولدر روشنا بخش دل و جان
جلا ویرب پس اول پاکیزه جانی
کمال عزتیله قادری مولی
اکر روشن دلرسك بویانی
بو آیین ایله اول مهر درخشان
او لوب تا کیم ایدی نور لقادن
دمادم ایر شب لطفندن آثار
انك نوردندن ایدوب انبیانی
بو ترتیب و بو منوال اوزره ارواح

اولوب خانی حصانك رهنمای
روان ایدن اچوب راه نهانی
بولور درکاهه بودن زیاده راهی
قلبه آیینهٔ قلبی مجلا
دلیلدن طبیب دردمندان
جمالینه ایلدی آیینه آیینی
صفات و ذاته مرآت مجلا
عیان ایلر نظر قلبه رأنی
جمال ذی الجلاله مست حیران
چو خورشید جهان آرا ضیادن
او لوردی باعث آکثار انوار
سبب انلردن روان اولیایی
وجود کاملری اندن مصکره اشیاح

انو کیون دو جهانی ایدوب ایجاد — بهشت جاودانی قلدی آباد
محصل عرش و کرسی و آسمانی — یر تدی یر لو یرنده جهانی
چو خلق اولدی بفرمان الهی — زمین و آسمان و ماه و ماهی
جهانی دور ایدوب پرکار فطرت — ایرشدی اده مه چون نزد اولوبدی
هزاران حکمت اوزره کلك تقدیر — اول ایدوب صورت معنایی تصویر
قلوب ملك شهادت پادشاهی — جهانی ایلدی خیل و سپاهی
او لوب پیرایه ظهر اسما و صفاته — او لولو زر مختار و مفخر کاینات
او یشب فیض و فضل لایزالی — بو بیمثال و فضائل کمالی
محصل اولدی اول میر ممالك — کمالا تیله مسجود ملائك
عجبمی ایرسه بو حالا ستانی — که چون آندیدی سرزی کشانی
صدف اولمایه اول درّ یتیمه — بو وجیله ایدر لطف جسیمه
چو اولدی مضمر ایدی اولدی ظاهر — شعاعی جمله سندن اولدی ظاهر
وجود کاملیکون فخر عالم — او لودهوا انیس و یار و همدم

قدوم مقدم خلقان اولسون دیو زین — شرف برجنده اولدی جمع شعدین
همان نقل ایلیوب اول نوددختان — اولودسوا جیبنده درخشان
وجود کلدی چون شیث اولدی — جیبنده تجلی قلدی اول نور
پس اندن جد بکا اول نور لامع — خلیل الله ایوب اولدی طالع
محصل اولدی دریای وحدت — منور قلدی اصدافی تمامت
بو سوال اولدی اول مسند درخشان — ایوب مطلعنده اولدی درخشان
اکر ایرمك دلرسك سیدی بولا — درخی روضات جنت قصور
جناب حضرت فخر الوری یه — صلات ایت عاشقانه بی نهایه

الله طلعت تمکنی کاینات علیه افضل الصلوات

اولای بلبل کلزار اسرار — ریاض کوی دلداری طلبکار
او لوب بوی دلاویزیله شیدا — دمیدرکه اولیرسن وصفنده کویا
که تا پر شوق ایدوب خلوتجانی — طلبکار ایدر سرجانانه جانی
خروش و جوش قلر شام و سحرکاه — دیمکدن اصلا غفلت اولمه آکاه

بیان ایکلشن کوین تکلمك — که اشید ب صقلغی دکسن هزارك
او لوب سرمست عشق لم یزالی — صفاویرکوش ایدندن سوی مالی
سلام محاول بویرمك بادهٔ نوشی — که ایده دریای حکمت دلده جوشی
دمك حالت ویرب تا عاشقانه — صفا بخش اوله روح جانفزانه
کل امدی عالمی طولدر صفادن — منوّر ایله نور مصطفی دن
بشیر اول طلعت شمس الهدی نك — که اعجز مولد فخر الوری نك
ظهور ایدنجه انوار ذاتی — طلوع آفتاب کاینا تی
خبر ویرنجه کلدی شاه کونین — نه آیین ایله طوغدی پادشاه کونین
نجه قلدی منوّر بو جهانی — نجه ایتدی مطهّر جسم جانی
نجه ارسال اولندی عالمینه — نوجهیله اولکدی خاتم مرسلینه
نه یوزدن ایلدی جسمانی معراج — نجه ایتدی عروج اول نور وهاج
دیم کرعون ایدرسه حق تعالی — نجه کلدی رسولی رب اعلی
ولیکن دیرلر زبان شوق قبله قلم جوشش — صلات ایتسه اوله خاموش

چو وقتا اولدی که اول مهر درخشان — طلوع ایده شرف برجند رخشان
جهانی طولدرب انوار ذاتی — منوّر ایده کلّی کائناتی
خجلدن انفس و آفاقی تطهیر — ایده قلبی مصفّی روحی تنویر
ولادت ایلیوب راه آله — کتوردیکه بك کراهی راهه
شفا بخش اوله هر قلب سقیمه — دلیل اوله طریق مستقیمه
اولوب بنیان دینه تازه بنیاد — قله تا بو خراب آبادی آباد
قدومندن ایروب رونق روحا — صفاویرن زمین و اسمانه
طلوع ایدن او مهر عالم آرا — طوله نور ایله عالم نیر و بالا
منوّر ایلیوب کونکه و مکانی — بوله تا جسم عالم تازه جانی
کیجه بر شبکه پر نور ایدی چون روز — اولوب مه هچو مهر عالم افروز
کواکب چرخه کرمشدی صفادن — فلك پر شوق ایدی نوره ضیادن
ویریلوب ارضه ازهار ایله زینت — ظهور ایتمشدی آثار جنّت
ابو لوب عالم کمالی اعتدالله — کوزاچمشدی جهان روزنه صالله

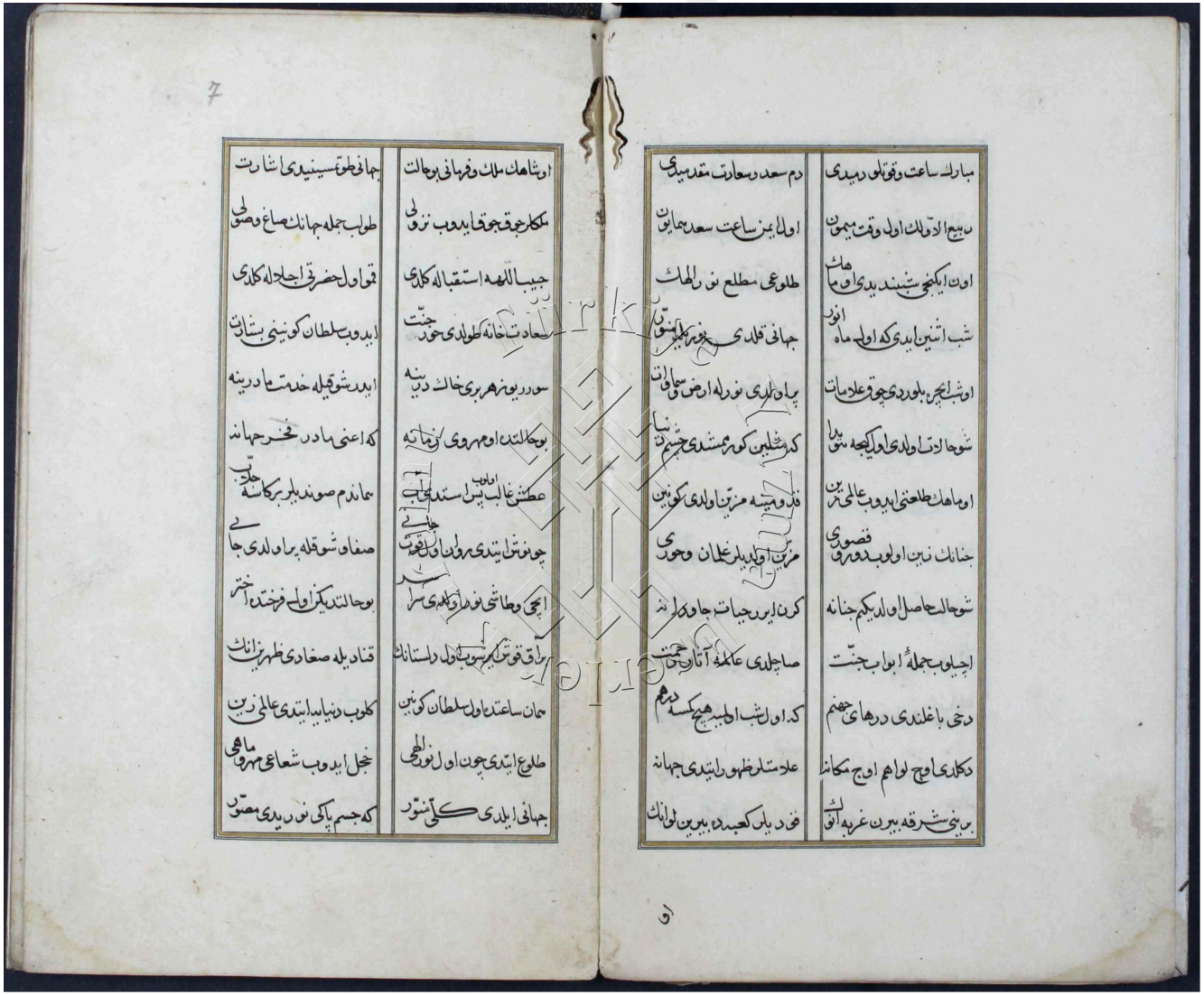

مبارك ساعت وفق لولی دیدی — دم سعد و سعادت مقدمیدی
دیم الاولك اول وقت میمون — اول ایمن ساعت سعد همایون
اولك ایکنجی شنبه دیدی اولماك — طلوعی مطلع نور الهماك
شب اثنین ایدی که اول ماه انور — جهانی قلدی پرتو مهر منور
اولشب ایچره بلوردی چوق علامات — پیاولری نوریله ارض و سما لرات
شوحالدن اولدی اول کیجه پیدا — کرشمه لین کورمشدی چشم دنیا
اولماك طلعتی ایدوب عالمی زین — قدومیله مزین اولدی کونین
جنانك زینت اولوب دور قصوری — مزین اولدیلر غلمان و حوری
شوحالدن حاصل اولدیکم جنانه — کرن ایرور حیات جاودانه
اچیلوب جمله ابواب جنت — صاچلدی عالمه آثار رحمت
دخی باغلندی درهای جهنم — که اول شب اولمیه هیچ کسه مدهم
دکلدی اوج لواهم اوج مکانه — علامتلر ظهور ایتدی جهانه
برینی شرقه بیرن غربه اولتی — قویدیلر کعبه دیبن اولرانك

اولشاهك ملك و فرمانی بوحالت — جهانی طوتسینیدی اشارت
ملکلر جوق جوق ایدوب نزولی — طواف جمله جهانك صاغ و صولی
جیب الله استقباله کلدی — قواول حضرتی اجلاله کلدی
سعادت خانه کولدی خود جنت — ایدوب سلطان کونینی بشارت
سوریوب هر بری خاك درینه — ایدر شوقیله خدمتماده رینه
بوحالتده اوهم روی زمانه — که اعنی مادر فخر جهانه
عطش غالب اولوب پس استدی آب — سماندم صوندیلر برکاسهٔ حلاب
چونوش ایتدی هر اول ان افوت — صفا و شوقله پر اولدی جامی
انجی وطاشی نور اولدی سراسر — بوحالتدیکز اولی فرخنده اختر
براق فوتر یکر سوریوب اول داستانك — قنادیله صغادی ظهر زانك
همان ساعتده اول سلطان کونین — کلوب دنیایه ایتدی عالمی زین
طلوع ایتدی چون اول نور الهی — نجل ایدوب شعاعی مهر و ماهی
جهانی ایلدی کلی منور — که جسم پاکی نور دیدی مصور

قدم باصوب زمینه جسم پاکی — بری مسجد طهور ایلادی خاکی
شرف بولدی قدومندن ذوی عالم — که اولدی اشرف اولاد آدم
چو تشریف ایلیوب کون و مکانی — منور قلدی ارض و آسمانی
سجود ابتدی همان پروردگاره — جناب حضرت آمرزگاره
تضرع ایلیوب قلدی شفاعت — که تا مرحوم و مغفور اوله امت
نه ممتدر نه رأفتدر نه احسان — که بو ملکه قدم باصدقه اولمش
کتوردیوب داله بر غیری کامی — همان امتنده اولدی اهتمامی
جناب قدسینه بردوامی — ایر شسون حضرتالهك سلامی
پس ایردی کجه دن زیباندر — لطیف الفاظله حسن الارائر
که خوشکلدی و زاهق اولدی باطل — طلوع شمس ایکه محو ظلمت اولدی
جناب حقدن ایردی نور و رحمت — جهاندن کتمکچون کفر و ظلمت
بودر اول سید اولاد آدم — تمام المرسلین و فخر عالم
بو تکدر نصر و عزت جاودانی — کرك دینینه و یولك اماني

8

دخی فضلندن اول لطف ایی سلطان — خطاب ایدوب بو جمله اندی فرمان
که یا احمد سنی بر ایتدك ارسال — قوم خلقه ایدوب فرقانی انزال
بشیر اولوب ایدانس و جنی دعوت — بولدی تا اجابت برله رحمت
قوم خلق جمانه پیشوا اولسون — جمیع انس و جانه رهنما اولسون
این تابع اولدسن مهلقا یه — جنان جاودان ایچره لقایه
کورك کم نیچه سرور اولدی سلطان — قوم مخلوقه رهبر اولدی سلطان
هزاران شکر و منت کرده کاره — لطیف و محسن بیهمتا کاره
بو قولدن ایدوب لطف و عنایت — شونك کبی رسوله قلدی امت
بو شکره جان و دلدن عاشقانه — صلوات ایلاك اولسلطان جهانه

قصیده

ایا محبوب رحمانی وجودك مقصد اقصی
سنکچون خلق ایدمدی کاینات خالق الاشیا

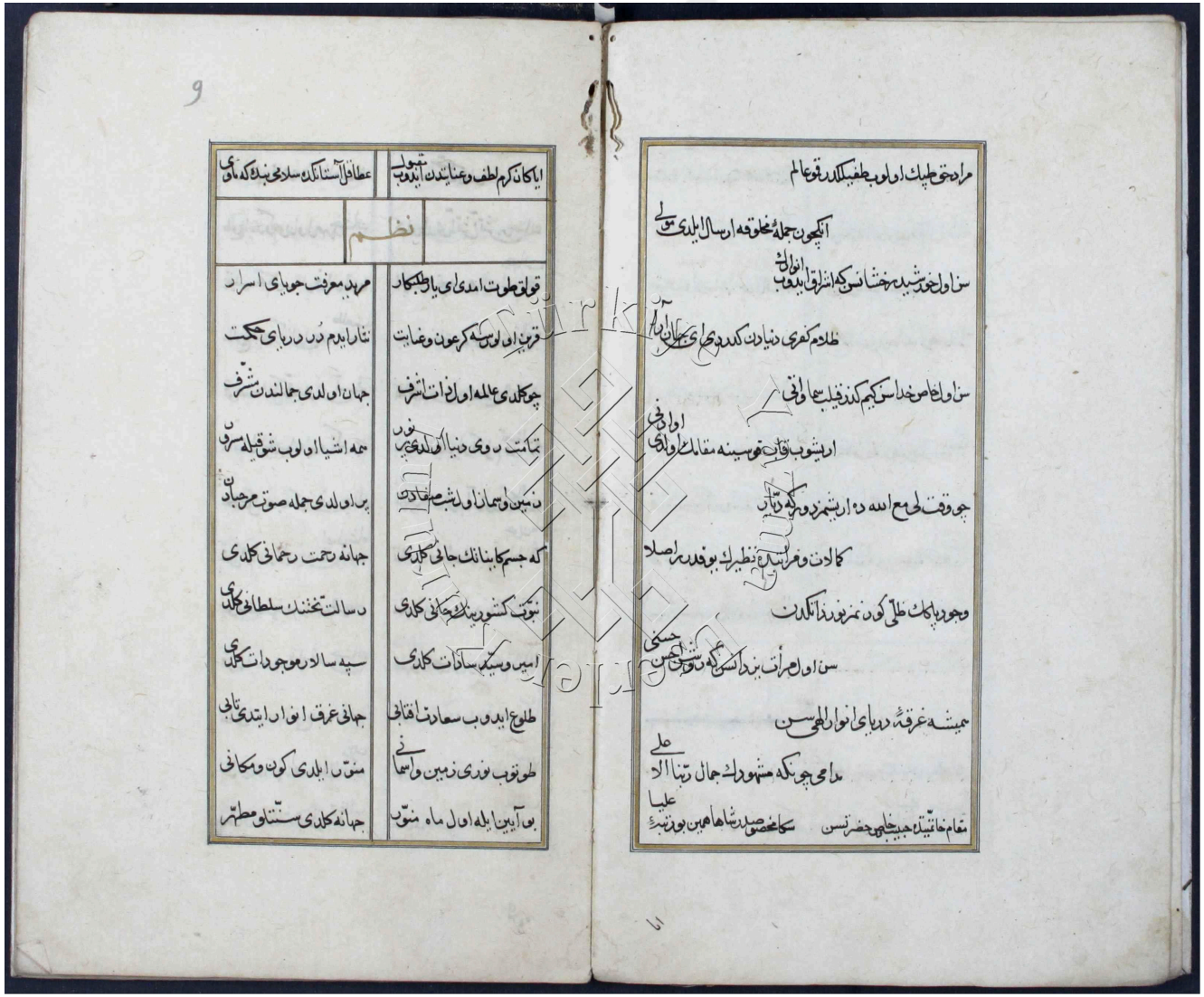

مراد حق طلبك اولوب طفيلكلرد قوعالم

آنچون جملهٔ مخلوقه ارسال ایلدی من له

سن اولاخورشید رخشانسن که اشراق ایدوب انوارك

ظلام کفری دنیادن کدر وحای عصیان ادبار

سن اولاخاص خداسن کیم کدن قلب سماوانی

اریشوب نوار توسینه مقامك اولادی

چو وقف لحی مع الله دوار یشمز دوکه دنیادار

کمالات وفرایدهٔ نظیرك بوفدر اصلا

وجودپاکك ظلی کون تمز بودذاتکدن

سن اولاصرأت یزدانسن که دن حسنی

همیشه غرقهٔ دریای انوار الهی سن

مدامی چونکه مشهوراك جمال زینا الا

مقام خاتمیتده حبیبخلیم حضرتسن

ایاکان کرم لطف وعنایتدن ایدوب تبول

عطاقل آستانکده سلامی بنده کدای

نظم

قولاق طوت امدای یار طلبکار

مرید معرفت جویای اسرار

قرین اولدوسه کرعون وعنایت

نثار ایدم دُر دریای حکمت

چوکلدی عالمه اولذات اشرف

جهان اولدی جمالندن شرّف

تمامت دوی دنیا اولدی پُر نور

همه اشیا اولوب شوقیله مسرور

دنین وآسمان اولشب صفادن

پر اولدی جمله صوت مرحبادن

که جسم کاینانك جانی کلدی

جهانه رحمت رحمانی کلدی

نبوّت کشوریناك حاکمی کلدی

رسالت تختنك سلطانی کلدی

امین وسیّد سادات کلدی

سپه سالار موجودات کلدی

طلوع ایدوب سعادت آفتابی

جهانی غرق انوار ایتدی تابی

طوتوب نوری زمین واسمانی

منوّر ایلدی کون ومکانی

بو آیین ایله اول ماه منوّر

جهانه کلدی سنتناو مطهّر

دی عالم بولدی روانوب طلعتندن — سعادت آکه اولهٔ امتندن
طلوع ایتدوکچه اول مهر رخشان — کم اولدی آتش آتش پرستان
یقیلوب هم کلیسالر فراوان — ایچنده نیچه رهبان اولدی بیجان
طلوع ایتدوکزا ولی خورشید طلعت — جهان خلقینه بلدرمدی عزت
تموهب اهل مکه بلدی آنی — که کلمه دی صاحب سبع المثانی
تمامت ایلیوب اعزاز و تکریم — بغایت ایتدیلر اکرام تعظیم
محصل اولدی به کونین جمالی — زیاده اولوب آتردی کمالی
بخمس کم ایردی اول دولت پاینده — تمامت نوزده اولوب بدر اولدی چون ماه
چو بست و پنجه ایردی فخر عالم — خدیجه خاتونی ایلدی همدم
قران ایدوب قمرله شمس رخشان — ظهوره کلدی نیچه نجم تابان
مدامی ایدوب انواع عبادات — قلوردی دمبدم قطع مقامات
چو ایردی قرقنه سلطان کونین — کماله ایروب اولدی خان کونین
پس اولدی اشتیاقی حقه غالب — دل و جانی اولوب جانانه طالب

خروشان و خروش ایدوب عشق اهلی — الهی استیوب ایدردی آهی
ایچوب جام محبتدن زشرابی — بولام دیو وصاله فتح بابی
قلوردی زاری و فریاد و ناله — تضرع برله دایم ذوالنواله
ایدوب پس دردلر جانه کاره — بغایت غالب اولدی عشق دلدار
دلنده قالیوب صبر و قراری — کیدوب الدن عنان اختیاری
هجوم ایدردی شوقیله طربناک — کریبان وجودی قلغه چاک
چو دریا جوش ایدوب عشقیله آکن — ایدردی درد له آه سحرکاه
کچه کندذاوسلطان فریقین — قراری قالیوب اولخان کونین
بولردی عشق یزدانیله حیران — خیال دلبر یدی مونس جان
بولدکن جوش ایدوب دریای عشقك — مبارك باشنه سودای عشقك
چیقوب قیلوردی که کثرت خلقت — کهی اینار ایدردی راه عزلت
آتوب انکار کونینی ورایه — کیدردی عزم ایدوب تنها حرایه
اولوب جویندکنج وصل یاری — واروب سکز ایدردی کنج غاری

11

انو کجوب اختیار اعشری غرابت — که خلوتده بولینور انس حضرت
ذیانتده مدامی ذکر یزدان — درون دلده دایم فکر جانان
انیس ایدوب خیال دلربا سن — فراموش ایدری ماسوالسن
بیان واشتیاق وبیقراری — اولیدی مرکز پرکارداری
ایدوب آخر نهایت انتظاره — مبدل اولدی شب نوره نهاده
ایدشب غایت ویایانه هجران — موددا اولدی پس آنلره احسان
کتوردی ناکهانی بیك حضرت — حبیب الله ده منشور رسالت
سلام وحی ربانی کتوردی — سمادن حکم سلطانی کتوردی
رسول الله اولوب سلطان کونین — جمالی نوری قلدی عالمی زین
کتور رسل کرامه اولدی خاتم — دلیل ورهنمای خلق عالم
رسالت ملکینك سلطانی اولدی — سریر خاتمیت خانی اولدی
قونلدی باشنه اکلیل اولدی — اکرام الماسه خلق اولدی
اولوب برج رسالت آفتابی — منور ایلدی آفاقی تابی

طوتوب انواری کلی کائناتی — کتوردی ظلمات لات ومناتی
چو اشراق ایلدی دور قمردن — دوشق اولدی سناسندن قمرده
قلوب خلقی طریق حقه دعوت — کمالنجه ایتدی تبلیغ رسالت
کتوردی دینه اصحاب کرامی — که اولدی هر بری خلقنك سمامی
ایدوب پس اولدی کشتی استاره — قلوب اولدی دیدی آفاقی اناره
اولوب هر بیری برنجم هدایت — ایدردی هر بری راهه دلالت
محصل امر دینی ایدوب اتمام — کمال حسن ورونق بولدی اسلام
کتوب کل کیبی عالمه کلشن اولدی — که دین حق کشتدن دوشن اولدی
ایردی قدر دیی آفتابه — سلام اولسون همیشه اوزنه جنابه

معراج نور وضیاء

الدای طالب اعلی المطالب — جناب حضرت مولایی طالب
بو دکل ترك جان ایله بولور — وداع خانمان ایله بولور
که اولدر سر مطلب اعلی یه واصل — اولور مقصود اقصی سکه حاصل

کتوب بدر او برق واری بی
سوال ایتدی شه عزت مدار

روان او لوب پسر اولی صاحب سعادت
دکاندن رفیقی یلک حضرت

کمال سرعتیله اولدی سیار
که راهی طی اولوردی خوش و طیار

بو سوال او نور اول نور الهی
ایردی مسجد اقصی یه راهی

قدوم الطفی سیر لطیفی
مشرف ایلدی قدس شریفی

بنیل جمعی استقباله کلدی
ملک زمره سی اجلاله کلدی

کمالنجه او لوب اعزاز و تکریم
یرینه کلدی چون اجلال و تعظیم

عروج ایتدی پسر اندن آسمانه
ارتمکچون فضای لامکانه

قدومندن شرف بولدی سمالر
دیندی هر بنده مرحبالر

کدر قلوب بدی افلاکی اولدی شاه
ایردی سدره یه جبریل همراه

وارنجه اندن فخر هر دو عالم
ایروب بدر فرق اخضر همدم

دوشندی نردبان پایینه تا ذیل
جبیب الله و اول اصل الاصول

نه رفرف جذبه حقیقی حقا
که کلدی هیئت رفرف اخضرا

طلوعی

طوتوب آفاقی انوار و ضیاسی
ضیای شمسی محو ایتدی سناسی

چقوب او ستینه اول خلقك کرینی
نظر قلوب کوهر روح الامینی

که التی یوز قادینی کتاده
ایدوب طوبه مشدی سدره منتهی ده

اودیکیم باکه ای صاحب سعادت
بو رادن کچمکه یوقدر اجازت

نجاوز قلمغه یوقدر مجالم
یتوب خاکستر اولدیم پر و بالم

سر موکر کچرسم منزلدن
اتر قالمز یانوب جان و دلدن

بو منزلده سمان آرامکاهم
بوکا دیشرا نجق سیر الهم

وراسینه بکا فتح اولدی راه
سکا اچدی بو راهی حضرت الله

سعادتله یوری میکائیل سنکدر
چال امدی طوبی کیم چوکان سنکدر

سنکدر بل سمان بو سیر میمون
مبارك اوله معراج همایون

میسر اولمشدر غیره بو حال
سکا مخصوص در شاها بو احوال

پسر او خلق جهانك رهنما سی
دلیل و مقتدا و پیشوا سی

طیتار
او لوب بدر فرقله سوی عرشه
جهانك ماو راسی اولدی سیار

طلوعی

پایه‌ی قلبی عشق عالم آرا | نه جنت‌ا ولدی منظوری نه حوری
نظر قلبی ایوب اصلا کاینات ه | قودی عزم ایلدی اولیا پاک ذاته
عروج ایتدی سماوات عرش اعظم | بعون و فضل هادی فخر عالم
چون ایردی حقدن اولی مقامه | ایرشدی لاجرم اقصی المرامه
دنو حضرت و سرّ تدلّی | هویدا اولدی انوار تجلّی
بو سوال اولمزه بولدی فخر کونین | جناب حقّه قرب قاب قوسین
نه قوسین اولدی اولمادی مقامی | مرادین بولدی حضرت تمامی
چو جان عالیدی جسم پاکی | که نوره منقلب اولمشدی خاکی
منوّر قالبی نور و ضیادن | او لوب بیرتر قلوبلر صفیادن
سمان روحیدی صرف اولدی نوره | اتو کچون ایلدی سماوی معراج
چون ایردی اولی مقام منتهی یه | جناب حضرت ذی الکبریایه
تجلّی ایلیوب پس حضرت ذات | هویدا اولدی سرّ وحدت ذات
چو نور حق اولدی هویدا | رسول الله عرقا ایتدی چو دریا

انزلدن نور ایدی اولی سایه دن دور | بو انوار ایلدی نور علی نور
ارشدی جسم پاکی حال روحه | کسنه ایرمشدی بو فتوحه
او لوب پر چشم سر چون دیده | جمال جانفزایه اولدی ناظر
اختصار ایدی حبیبه بو تجلّی | دکلدی اولیا مشهودی مثلی
مقام خاتمیت حالیدی بو | اوصدر اصاحبی اجلا لیدن
بو که ایرمز شعوری اولیانك | که بو قدر استراکی انبیانك
دکل دائر بو نك دوریده دونیه | نه عقل و فهم ایرر بو که نه اسرار
مقام اعلی و مرتقد ذی الجلال | نجه اولور کدم پس اولادن حال
دکل بر بیشه کم احوالی انانك | او لور برکونه حالی هر مقامك
کماس ایتمه بو حالی فرشته | که اویمز طور فرش اطوار عرشه
بو نك درکینه یوقدر عقلك مجالی | نه حالی فهمه قابلدر نه قالی
بنجه وصافی اولدن بو حالی قائل | دکل اجمال حق تفصیله قابل
لسانی لال ایدر کلمز بیانه | خصوصا ران ما اوحی عیانه

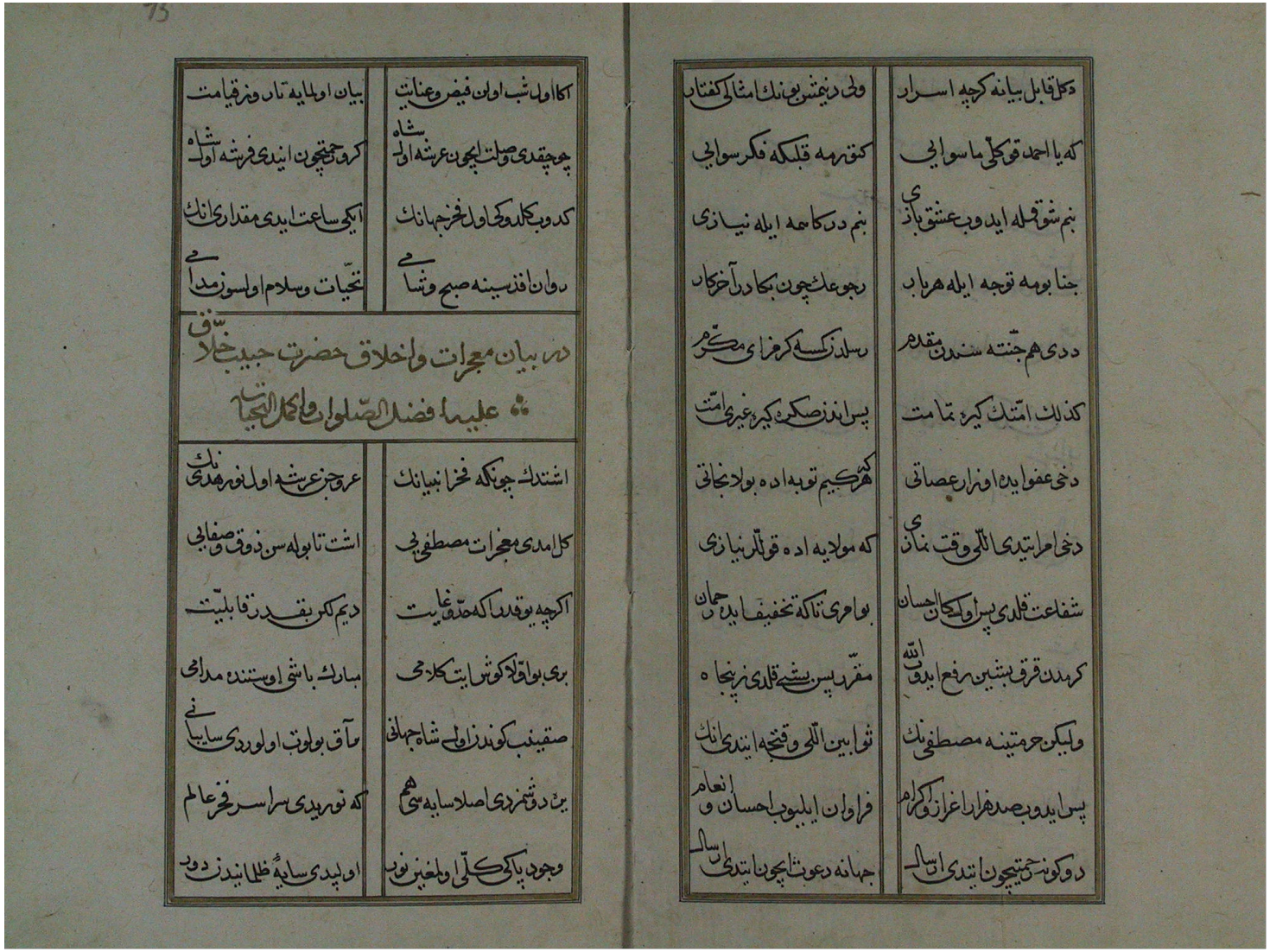

وکل قابل بیانه کرچه اسراد
ولی دیغمش یوتمك امثالی کفتاد

که یا احمد توکلی ماسوایی
کتوره قلبکه فکر سوایی

بنم شوقمله ایدوب عشق بازی
بنم درکاهمه ایله نیازی

جنابومه توجه ایله هرباب
رجوعك چون بکادر آخرکار

ددی هم جنته سندن مقدم
رسلدن سکه کرمزای محترم

کذلك امتك کیره تمامت
پس اندن صکره کیره غیری امت

دخی عفو ایده اوزار عصانی
هرکریم توبه اده بولدیغانی

دخی امر ایتدی اللی وقت نمازی
که مولایه اده قولدن نیازی

شفاعت قلدی پس اول کان احسان
بوامری تاکه تخفیف ایده رحمان

کرمدن قرق بشین رفع ایدوب الله
مقرر پس بشه قلدی زینجاه

ولیکن حرمتینه مصطفی نك
ثوابین اللی وقتجه ایتدی انك

پس ایدوب صدهزار اغزاز و اکرام
فراوان ایلیوب احسان و انعام

دوکونده حیتیچون ایتدی ارسال
جهانه دعوتنا چون ایتدی ارسال

اکا اول شب اولان فیض و عنایت
بیان اولمایه تا روز قیامت

چو چقدی وصلت ایچون عرشه اول شاه
کروحیتچون ایندی فرشه اول شاه

کدوب کلدوکی اول فخر جهانك
ایکی ساعت ایدی مقداری انك

روان افذ سینه صبح وشامی
تحیات وسلام اولسون مدامی

در بیان معجزات و اخلاق حضرت حبیب خلاق علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات

اشتدك چونکه فخر انبیانك
عروجی عرشه اولدی مقدر مهدیانك

کل امدی معجزات مصطفی یی
اشت تا بوله سن ذوق و صفایی

اکرچه یوقدر اکه حدّ و غایت
دیم لکن بقدر قابلیت

بری بوادله کوشایت کلامی
مبارك باشی اوستنده مدامی

صقینمه کوندزاولی شاه جهانی
سحاب بولوت اولوردی سایبانی

بیان دوشمزدی اصلا سایه سی هم
که تورهیدی سراسر فخر عالم

وجودیاکی کلی اولمغین نور
اولیدی سایهٔ ظلمانیدن دور

گوهری ارد ندا ای خورشید طلعت — او کندن کورد و کی کبی تمامت
او یا نقله بخه ایشنسه او شاه — او یورکن بله ایدی قبلی آگاه
یو زینك نوری شول وسیله تابان — ایدی کیم او نوری شمس رخشان
دوایتدر یکه بر کون حمیرا — براکنه ضایع اتمشدا ولادلار
ای ایوب شمعله اول سوزی اولا — یو لیما ایوب اشینه اولدی مشغول
بناکاه ای یشوب اول مهر انور — پس اولدی یخانه نوریله سراسر
یو لور اول سوزی تصدیقه اولله — بنوری دوی فخر هر دو عالم
قوانعالی معجز ایدی آنك — رسول الله و فخر انبیانك
اشارت ایدوب اول خورشید انور — دوشوایتدوکی ماهی کوندن ظاهر
مبارك بر مغی شق ایتدی ماهی — اصابعدن روان ایتدی میاهی
اقوب ای مقلرا ولدی شویله سیلاب — که قلدی عسکر اسلامی سیراب
اقتدی هم مبارك اغزی یاری — صوبی کمتمش قیودن جو یاری
دکوب خرمایی فخر هر دو عالم — درخت اولوب ثمر ویردی سماندم

شود یکم هجرت ایدوب پادشاه کونین — که قلمشدی طریقیه زین
غریبا ایلیوب اولدی راهده رهبر — رفیقیدی همان صدیق اکبر
کیدر کن عزّ اقبالیله اول شاه — سراقه اد لوبر کبر ایدی ناکاه
چو بلدی کندوبیه قصدین اول سلطان — بوفی طوت دیو قلدی ارضه فرمان
اولوب فرمان بری وطوتدی رد حال — سراقه چونکه کوردی بولدور حال
تفرّس علی قلوبا ولدی یتسمان — پس آزاد ایلدی اولی کا احسان
کلوب پس طیبیه اولدی اطیب — چون ایتدی جایلك دارین مطیب
وا ایدی برانا سوی آنك اعمی — قونیجق اولیه اول دلدل
کلوب دیدیکه ای سلطان عالم — کوردیدی کوزلرم نولدی بودم
جمال جانفزاکی تا مشاهد — اولا یدم ای جهان آرا مشاهد
همان لطف ایدوب اولدی ذوالقدر — صغا یوب کوزلریمی اولدی بینا
علی نك دینه برکون اول سلطان — یارکز ایردی غربه مهرد خشان
اویانوب جیده دیدی غازی — قلوبا یتدوکی یزدانه نیازی

شب اسراده زیرا حق تعالی
تجلی ایلدکده حضرت ذات
پس اندن ظاهر اولدن جمله آثار
که برآیینه اولمشدی مجلا
بو سردن قدر رأیه رازاسنی
او نورلا بدر بو هالك رازدانی
بن بن منوالـ اولدچون مثالی
او نوردی پس کمالاتینه غایت
بودکلو فضل ایله اول فخر عالم
اگرچه غایت اعلی ایدی قدری
او دکلو خلقه کاری مسکنتدی
اگر بر عبد ادنی قلسه دعوت
وار وب کاشانه سنه نور ایدردی

کمالیجه قلوب قدسیان معلا
انی جمله صفاته قادری مرآت
ظهور قدرت حضرتدی هر یان
اکادات وصفاتی آندی هویدا
رموز و رویت آیات کبری
خبیر عرس رمزین دانی
بیانی قصدی لال ایلر لسانی
یه هر کز معجزاتینه نهایت
تواضع ایلر ایدی خلقه هردم
ندکلو کم معلا ایدی قدری
عطوفیدی شعاری مرحمتدی
ایدردی اول شه عالم اجابت
دل ویرانه سن معمور ایدردی

کنش وش سیجیوب بای وکدایی
حقیقتده عباد یکسان سنادین
رحمانه لطف بی پایان ایدردی
قلوردی هر کسك حاصل مرامین
کرم کافی ایدی دریای احسان
کمال لطف واحسان و شجاعت
محصل جمله نیك اخلاقی اوسه
قوجمع ایدی فخر انبیاده
اگرچه عالمه سلطان ایدی اولی
ولیکن اخیار ایمشدی فقری
حقیقت لیك بودر تفخر
که زیرا بن تو نور شمه وردی
اگرچه اشعار اولدر ظاهر فساد
ولیکن منتج عین رشاد

منقدایلر یدی جمله جایی
اولوردی مونسی اکثر مساکین
اساءت ایدنه احسان ایدردی
کمال لطفیله مقصود وکامین
دکلدی شبنم عرفانی عمان
اوشهد ختم ایدی هم چون رسالت
کمالات وخصالی حق تعالی
حبیب حضرت ذی الکبریاده
جهانه رحمت رحمان ایدی اولی
دیرایدی فخر ایدروب الفقر فخری
اولوردی دل فاستریی مشعر
کونوردب طی ایدر ظلم وجوری

بو باعث ندر اول صدر رسالت — بو معنی یه بیور مشد راشادت
فنا در بیرون لر راهی وصالك — وجودك طیّر رحالی رجالك
بو راهك فتحنه کلدی اول مهر — طلوع ایدوب دلا اول مهر انور
که نور یله اچیله راهی دوجك — چون اولدر باعثی جمله فتوحك
هزاران شکر که اول نور الهی — کلوب فتح ایتدی بو دلی خانی راهی
اچوب راهی چو عرض ایتدی بو حالی — کماله ایردی پس دینك جمالی
چو اشراق ایلدی افاقی اولنور — جهانده قالمدی بر نسنه مستور
کلوب حل ایتدی کلی مشکلاتی — ایدوب آسان امور معضلاتی
قلوب اعلوم احکام شریعت — طریقتدن اچوب راه حقیقت
ایدوب اتمام اخلاق و خصالی — کمالینه ایردی جمله رحالی
هم ایدوب انفس و آفاقی تنویر — درونی و برونی قلدی تطهیر
جهانه شرعله ویروب نظامی — کماله ایردی امر انتظامی
ارشدی حال عالم اعتدال ایله — مبدل اولدی نقصانی کماله

تمام اولدی چو تبلیغ رسالت — دخی قالدی برکفتار حاجت
کلوب چون خدمتی بیرینه تیدی — جناب حضرت مولایه کیدی
چو تکمیل ایلدی امر سپاهی — مشرف قلدی دار الملك شاهی
سمای عرش ایدی چون اولدی طیّار — فضای عالم اعلی یه سیّار
چو پروانا ایدی قرب بو مکانی — همان عرشا اولدی بینه اشیانی
سلامی بعد ازین ترك ایلیه قالی — چو یوقدر اکنه عقلك محالی
سزاوار اولیه بو حالك کمالی — ایشتمز چونکه عقل و فهم و افکار
نه عرّیدی وکزاولی شاه عالم — بینه حقدر بلزم والله اعلم

دیوان افندیسینه بردوامی
آن شسن حضرت الله سلامی

نظم اولدی عباد الله الملک الاعلی
مصطفی الشهیر سلامی خادم العرا

SÜLEYMANİYE EL YAZMALARI
Kütüphanesi
Yazma Eserler
Fihrist No. 2920
Esad Efendi

Yazmanın İçinde Yer Alan İkinci Nüshanın Tıpkıbasımı

سباط • سابع • شمع • شحیق • ساقون • سبیل • ساسا
سلیمان • علیهم السلام بواون ایکی مرسل بیغامبرلرك
آدلری حقّیچون کہ سیندہ کلمشدر بنم حاجتمی سن روا
ایلہ یارب **باب الشین** شعیب • شمك • شمشاه
شمسون • شادیر • شخص • شمط • شامین
شخیم • شعدان • شمعون • علیهم السلام بواون بر
مرسل بیغامبرلرك آدلری حقّیچون کہ عزیزہ
کلمشدر بنم حاجتمی سن روا قل یارب
باب الصاد صاحع • صالح • صاحب • صنعه
صعصع • صمیم • صدقه • صبّاح • صلاح • صادق
صحف • صریح • علیهم السلام بواون ایکی مرسل
بیغامبرلرك آدلری حقّیچون کہ صادده
کلمشدر بنم حاجتمی سن روا ایلہ یارب
باب الضاد ضرب • ضامیه • علیهما
السلام بواون ایکی مرسل بیغامبرلرك آدلری حقّیچون
کہ ضادده کلمشدر بنم حاجتمی سن روا قل
باب الطاء طاهر • طامیره • علیهما السلام
بواون ایکی مرسل بیغامبرلرك آدلری حقّیچون
کہ طاده کلمشدر بنم حاجتمی سن روا ایلہ
باب العین عیصا • عانوح • عروح • عرفون
عواهد • عابد • عامد • عزیر • عزاره • عباس
علیس • علاس • عیص • عیلیا • عوارض • عباس
عطان • عبدالرزاق • عابد • عاصم • عاصم • عبهود
عدفون • عرصون • عرهین • عفان • عمران • عیصان
عیصون • عبدالله • عمرو بن • علیهم السلام

بواونوز

بواونوز بر مرسل بیغامبرلرك آدلری حقّیچون
کہ عیندہ کلمشدر بنم حاجتمی سن روا قل
باب الغین غالب • غاضات • غیاث
غافر • غدوان • علیهم السلام بوبش بیغامبرلرك
آدلری حقّیچون کہ عیندہ کلمشدر بنم
حاجتمی سن روا قل **باب القاء** فضاء
فیّاض • فامك • قرقان • علیهم السلام بودرت
مرسل بیغامبرلرك آدلری حقّیچون کہ فادہ
کلمشدر بنم حاجتمی سن روا قل **باب القاف**
قریب • قطیع • قبیل • قاجم • قاسم • قربانا
قطبین • قنیان • علیهم السلام بوسکز مرسل
بیغامبرلرك آدلری حقّیچون کہ قافدہ کلمشدر
بنم حاجتمی سن روا ایلہ **باب الکاف**
کعب • کاشح • کعدوك • کبیشد • کلیم • کبهالا
کلیم • علیهم السلام بو بدی مرسل بیغامبرلرك
آدلری حقّیچون کہ کافدہ کلمشدر بنم حاجتمی
سن روا قل **باب اللام** لوط • لطف
لسع • لوع • لمع • لعبع • لغب • علیهم السلام
بو بدی مرسل بیغامبرلرك آدلری حقّیچون
کہ لامدہ کلمشدر بنم حاجتمی سن روا قل
باب المیم محمّد • مجراج • مروح
مرتع • مریح • ماجد • مجزار • میزار • مضر • مرداس
منداس • مضاع • مطبع • میزاف • مسلك
مهابیل • مرجوم • مردام • منعم • مرشانم
مهیخم • مهیضم • مرجان • معقف • معن

İSAM

معين • مضارع • مدرك • مرد • مه • معيد • موجب
عليهم السلام بو اوتوز بش مرسل بيغامبرلرك
آدلري حقچيجون كه ميم ده كلمشدر بنم
حاجتمي سن روا قل باب النون
نوح • نصر • ناس • نون • نسيم • نارون
نعمان • نامي • عليهم السلام يوسف
مرسل پيغامبرلرك آدلري حقچيجون كه
نوزده كلمشدر بنم حاجتمي سن روا ايله
باب الواو وهب • وهبان • وفرش
عليهم السلام بو اوچ مرسل پيغامبرلرك آدلري
حقچيجون كه واوده كلمشدر بنم حاجتمي
سن روا قل باب الهاء هرب • هريسه
هجاخ • هود • هر هر • هندد • هميل هاشم
هارون • هربان • هامون • هجان
هميلا • عليهم السلام يوز اون مرسل
پيغامبرلرك آدلري حقچيجون كه هاده
كلمشدر بنم حاجتمي سن روا ومسير قل
باب اللام الف لاجوء لا يجوز لا طيف
لاوي • لادي • عليهم السلام يوز بش مرسل
پيغامبرلرك آدلري حقچيجون كه لام الفده
كلمشدر بنم حاجتمي سن روا فلفل
باب الياء يونا • يمور • يعقوب
يوسف • يبستان • يمردر • يبس • ياس
يسع • يونس • يوشع • يا يع • يا بيل

باولك

ياوك • ياذون • برشون • ياسان
يطرحون • بوخلف • بحبى • بطفوك
بو اون آلتي مرسل پيغامبرلرك آدلري
حقچيجون كه ياده كلمشدر بنم
ضعيفك حاجتمي فضل وكرمكله
سن قبول وروا ايله
يا اله العالمين
ويا خير الناصرين
يا قناح

BOLEVHANIYE U. KÜTÜPHANESİ
Esad Efendi
444/2
397.9

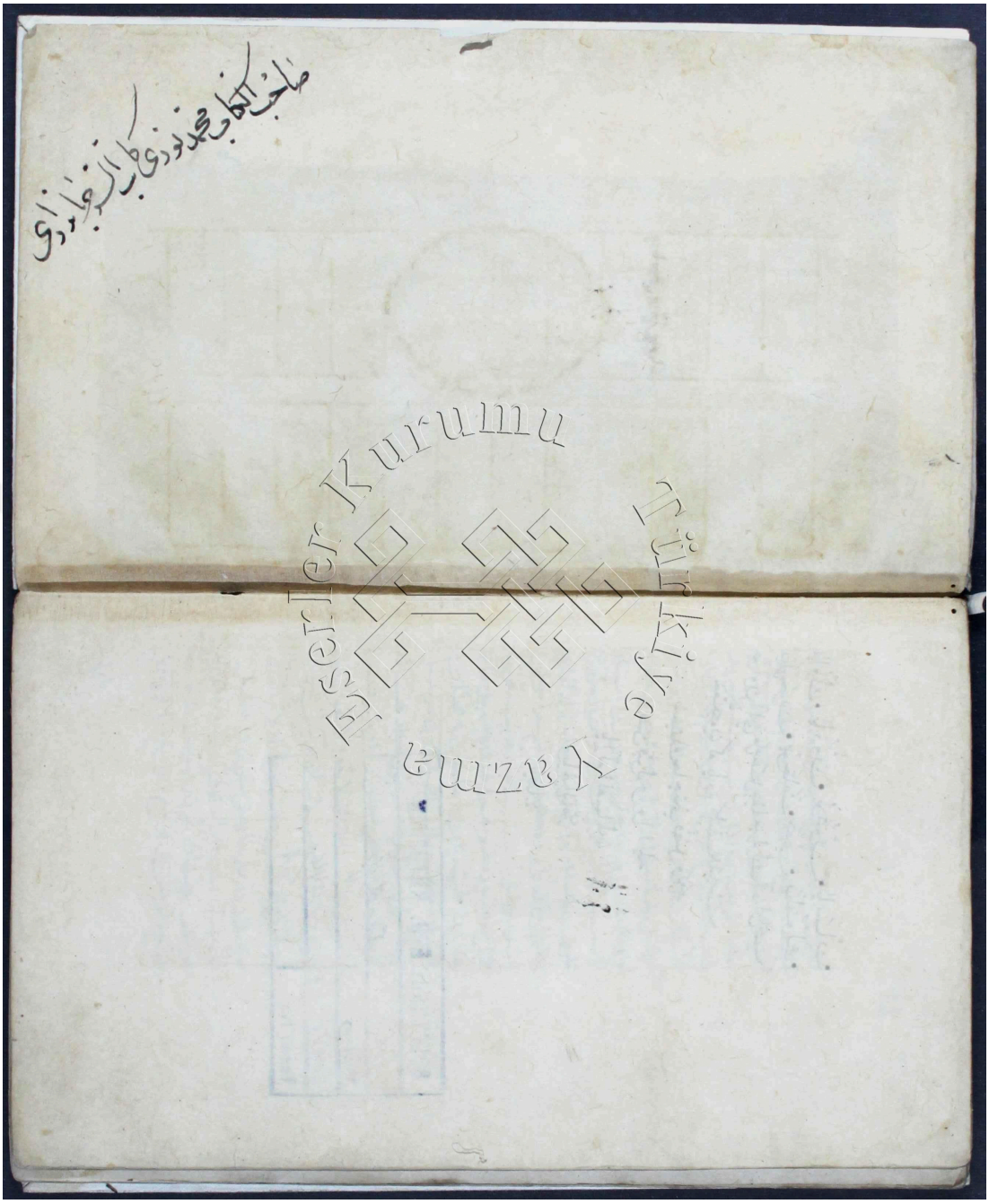
صاحب الكتاب محمد بن خطاب الزغاوي

Eserler Kurumu
Yazma

KAYNAKÇA

Akbayar, N. ve Kahraman, S. A. (1996). Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmanî.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Akkuş, M. ve Yılmaz, Ali. (2006). Osmanzâde Hüseyin Vassâf. *Sefine-i evliyâ c. II.* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Akpınar, B. (1999). *Türk kültüründe dinî törenler ve mevlid kutlamaları.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettep Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arpaguş, H. (2015). *Osmanlı halkının geleneksel İslam anlayışı ve kaynakları.* İstanbul: M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Aslantürk, H. (2010). Süleyman Çelebi *Mevlid*'inin Kur'ânî kaynakları. B. Kemikli ve O. Çetin (Ed.), *Yazılışının 600. yılında bir kutlu doğum şaheseri uluslararası Mevlid sempozyumu* içinde (s. 259-273). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Bilkan, A. (2019). *Mevlid değerden ritüele.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Büyükkarcı Yılmaz, Fatma. (2016). Bilinmeyen bir şair Selâmî'nin Tevhîd Risâlesi ve "Sultân Mahmûd ve Ayâz Hikâyesi" üzerine. *Turkish Studies International Periodical fort he Language, Literaturee and History of Turkish or Turkic Volume 11/15, 85-104.* https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=9808

Canım, R. (2000). Latîfî. *Tezkiretü'ş-şuarâ ve tabsıratü'n-nuzamâ*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Çelebi, İ. (1992). Sıfat. https://islamansiklopedisi.org.tr/sifat maddesinden erişildi.

Çelebioğlu, M. (Haz.). (2018). Yazıcıoğlu Mehmed. *Muhammediye.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Çetin, M. (1991). Âyetü'l-Kürsî. https://islamansiklopedisi.org.tr/ayetul-kursi maddesinden erişildi.

Demir, O. (2008). Zât. https://islamansiklopedisi.org.tr/zat maddesinden erişildi.

Dilçin, C. (2016). *Örneklerle Türk şiir bilgisi.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Donuk, S. (2017). Nev'îzâde Atâyî. *Hadâ'iku'l-hakâik fî tekmileti'ş-şakâ'ik c. I.* İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

Ekinci, R. (2014a). Selâmî, Mustafa. Türk edebiyatı isimler sözlüğü içinde. 10 Mayıs 2021 tarihinde http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/selami-mustafa adresinden erişildi.

Ekinci, R. (2014b). Selâmî, Mustafa (İznikli). Türk edebiyatı isimler sözlüğü içinde. 10 Mayıs 2021 tarihinde http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/selami-mustafa-iznikli adresinden erişildi.

El-Aclûnî, İ. (2019). *Keşfü'l hafâ*. (M. Genç, Çeviri Ed.). İstanbul: Eka Yayıncılık.

Eroğlu, S. (2010). Edebî bir tür olarak mevlitler - şekil özelliklerine dair bazı değerlendirmeler. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 11/18, 125-142.* https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/214395 adresinden erişildi.

Fehd, T. (2008). Lât. https://islamansiklopedisi.org.tr/lat maddesinden erişildi.

Gökçe, F. (2017). Hadislerin hikmet/hikemî yorumu-Sadreddin Konevî'nin kırk hadis şerhi özelinde. *Universal Journal of Theology,* 2.1, 1-35. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/273083 adresinden erişildi.

Güngör, Y. (2008). *İznikli Mustafa Selâmî'nin hayatı ve eserleri.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Jakobson, Roman. (1959/2000). On linguistic aspects of translation. Lawrence Venuti ve Mona Baker (Ed.), The translation readers studies (s. 113-118). London: Routledge.

Karacabey, S. (2010). *Vesiletü'n-Necât'ın* hadis açısından analizi. B. Kemikli ve O. Çetin (Ed.), *Yazılışının 600. yılında bir kutlu doğum şaheseri uluslararası Mevlid sempozyumu* içinde (s. 274-291). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kandemir, Y. (1988). Abdullah b. Ömer b. Hattâb. https://islamansiklopedisi.org.tr/abdullah-b-omer-b-hattab maddesinden erişildi.

Kandemir, Y. (1992). Câbir b. Abdullah. https://islamansiklopedisi.org.tr/cabir-b-abdullah maddesinden erişildi.

Karahan, L. (1991). Darîr'in mevlid manzumesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 7/2, 87-100.

Karaman, H., Çağrıcı, M., Dönmez, İ. K. ve Gümüş, S. (2014). *Kur'ân yolu meâli.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Kayya, S. (2001). *Selâmî Dîvânı'nın transkripsiyonlu metni.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Kemikli, B. (2018). *Süleyman Çelebi ve Mevlid.* İstanbul: Ketebe Yayınları.

Köksal, F. (2011). *Mevlid-nâme.* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kurnaz, C. ve Tatcı, M. (2001). Mehmet Nâil Tuman. *Tuhfe-i nâilî c.I.* Ankara: Bizim Büro Yayınları.

Kütük, R. (2018). *Türk edebiyatında mevlid ve Muslihî'nin Gül-Efşân isimli mevlidi.* Erzurum: Ertual Akademi Yayıncılık.

Mazıoğlu, H. (1974). Türk edebiyatında mevlid yazan şairler. *Türkoloji Dergisi 6/1, 31- 62.*

Mihr, İ. (1992). Sorular ve cevaplar bölüm 1. https://www.mihr.com/dokumanli-sohbet/90014/sorular_ve_cevaplar_bolum_1 adresinden erişildi.

Odabaşı, M. (2009). *Tuhfe-i Nâilî metin ve muhteva 1. Cilt s. 234-467.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Onay, T. (2013). *Açıklamalı divan şiiri sözlüğü-eski Türk edebiyatında mazmunlar ve izahı.* C. Kurnaz (Haz.). Ankara: Berikan Yayıncılık.

Önal, Recep. (2013). *Kur'ân'*daki nebi-resûl kavramlarına teolojik yaklaşım. *Kelam araştırmaları 11:1*, 329-350. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/179864 adresinden erişildi.

Özel, A. (2004). Mevlid. https://islamansiklopedisi.org.tr/mevlid#1 maddesinden erişildi.

Pala, İ. (2010). *Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü.* İstanbul: Kapı Yayınları.

Pekolcay, N. (2004). Mevlid. https://islamansiklopedisi.org.tr/mevlid--suleyman-celebi maddesinden erişildi.

Pekolcay, N. (Haz.). (2016). Süleyman Çelebi. *Mevlid*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Sarı, B. (2021). Muhammediye. B. Koç ve P. S. Gülay (Ed.), *Zemin metinler* (s. 135-142). Konya: Loras Yayınları.

Selâmî Mustafa. *Mevlid-i Şerîf*. Süleymaniye Kütüphanesi. Esad Efendi 444.

Solmaz, S. (2016). Tasavvufta ulaşılması gereken bir mertebe: el-fakru fahri ve eski edebiyatımıza yansımaları. A. C. Haksever (Ed.), *Uluslararası Hacı Bayram-ı Velî sempozyumu bildiriler kitabı 2* içinde (s. 115-133). Ankara: Kalem Eğitim Kültür Akademi Derneği.

Taş, N. ve Bozkurt, N. (2006). Mühür. https://islamansiklopedisi.org.tr/muhur#1 maddesinden erişildi.

Tatcı, M., Özay, İ. ve Babacan, İ. (2008). Şeyh Mustafa Selâmî Efendi şerh-i âşık Yûnus. *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi* 9/22, 161-200.

Uludağ, S. (2016). *Tasavvuf terimleri sözlüğü.* İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Uzun, M. (1992). Burç. https://islamansiklopedisi.org.tr/burc--astroloji#4-edebiyatta-burc maddesinden erişildi.

Uzun, M. (2013). Yazıcıoğlu Mehmed Efendi. https://islamansiklopedisi.org.tr/yazicioglu-mehmed-efendi maddesinden erişildi.

Ünal, S. (2001). Kâbe. https://islamansiklopedisi.org.tr/kabe#1 maddesinden erişildi.

Ünver, İ. (1993). Çeviriyazıda yazım birliği üzerine öneriler. *AÜ DTCF Türkoloji Dergisi c.* XI (1), s. 51-89.

Yavuz, F. ve Özen, İ. (1971). Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı müellifleri c. I.* İstanbul: Meral Yayınevi.

Yavuz, K. (2010). Süleyman Çelebi'nin yaşadığı zamanda Türk edebiyatı. B. Kemikli ve O. Çetin (Ed.), *Yazılışının 600. yılında bir kutlu doğum şaheseri uluslararası Mevlid sempozyumu* içinde (s. 178-242). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yıldırım, A. (2018). "Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" hadis-i kudsîsinin klasik şiire yansımaları. *Journal of Old Turkish Literature Research,* 1. 1, 154-168. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/532083 adresinden erişildi.

Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslamî kaynaklı sözler*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Yılmaz, S. (2004). Mustafa Darîr. *Peygamberimiz'in hayatı-siyer-i nebî c. I.* İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları.